

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Diplomová práce

2018

Bc. Denisa Korčeková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Nakladatelství Franze Kafky a jeho role v
kontextu české nakladatelské kultury**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Denisa Korčeková

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Halada, CSc.

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla použita pro získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 6. 5. 2018

Denisa Korčeková

Bibliografický záznam

KORČEKOVÁ, Denisa. *Nakladatelství Franze Kafky a jeho role v kontextu české nakladatelské kultury*. Praha, 2018. 85 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra Mediálních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Jan Halada, CSc.

Rozsah práce: 144 128

Anotace

Diplomová práce se zabývá Nakladatelstvím Franze Kafky. Jedná se o případovou studii, v níž je popsána problematika spojená s postavením malého úzkoprofilového knižního nakladatelství na současném knižním trhu. Nakladatelství oficiálně vzniklo v roce 1991 v Praze při nově vzniklé kulturní neziskové organizaci Společnost Franze Kafky a funguje dodnes. Pro pochopení dobového kontextu je nastíněna transformace a historie knižního trhu od roku 1990 do roku 2016. V druhé části práce je zpracována historie Nakladatelství Franze Kafky, rozdělená do dvou etap podle dvou doposud úřadujících šéfredaktorek – Marty Železné a Markéty Mališové. Dále je popsán a analyzován způsob nakladatelské praxe a vnitřní chod organizace a její možné odlišnosti od běžného procesu vzniku knihy. Následně je představena knižní produkce a tři hlavní profilové edice, u kterých je popsáno ideové a technické pozadí realizace. Cílem práce je ucelený popis historie a současnosti Nakladatelství Franze Kafky.

Annotation

My diploma thesis deals with the Nakladatelství Franze Kafky publishing house. It is a case study about problematics of small publishing house, which is oriented on a small audience, and its place on the contemporary book market. Nakladatelství Franze Kafky was officially established in 1991 in Prague, and it is a part of a non-profit cultural organisation called Společnost Franze Kafky. The transformation and history of the book market from 1990 to 2016 is outlined in order to understand the contemporary context. The second part of the thesis is focused on the history of Nakladatelství Franze Kafky, divided into two stages according to two former chief editors - Marta Železná and Markéta Mališová. The last chapters are dedicated to description and analysis of the way of publishing practice, and the internal structure of the organization, and its possible differences from the usual process of book creation. Subsequently, book production and three main profile editions are presented. The aim of the thesis is a comprehensive description of the history and present state of Nakladatelství Franze Kafky.

Klíčová slova

Nakladatelství, edice, kniha, titul, knižní trh, Nakladatelství Franze Kafky, Franz Kafka

Keywords

Publisher, edition, book, title, book market, Nakladatelství Franze Kafky, Franz Kafka

Title/název práce

Nakladatelství Franze Kafky and its role in the context of Czech publishing culture

*Motto: „To se nikdy dál než do Podmokol nedostane!“
(Willy Haas o Kavkových textech)*

Obsah

1. Úvod	9
1.1 Nakladatelství jako předmět výzkumu	11
1.2 Metodologie a východiska práce	13
2. Nakladatelství v současném kulturním kontextu a jejich funkce ve společnosti	16
2.1 Definice a typologie nakladatelství	17
3. Charakteristika českého knižního trhu mezi lety 1990 až 2016	20
3.1. Od chaosu k uspořádanosti	20
3.2. Počty nakladatelů a nakladatelské praxe	23
3.3 „Zneklidňující přebytek knih“	25
3.4 Současné výzvy nakladatelské praxe	27
3.4.1. Globalizace	28
3.4.2. Komeracionalizace a digitalizace	29
4. Charakteristika Nakladatelství Franze Kafky a jeho historie	31
4.1 Společnost a Centrum Franze Kafky	32
4.2 Historie nakladatelství	35
4.2.1 První etapa s Martou Železnou (1991– 2002)	35
4.2.2 Druhá etapa s Markétou Mališovou (2002–2016)	41
4.2.3 Ocenění	46
4.2 Postavení nakladatelství	47
4.2.1 Vitalis Verlag	48
4.3 Organizace a chod nakladatelství	51
4.3.1 Akvizice rukopisů	54
4.3.2 Autorskoprávní agenda	55
4.3.3 Redakční příprava	56
4.3.4 Výroba knih	58
4.3.5 Marketingová příprava a propagace titulů	60
4.3.6. Prodej	61
5. Zaměření nakladatelství	64
5.1. Přehled produkce Nakladatelství FK v letech 1990–2016	66
5.1.2. Budoucnost nakladatelské činnosti	68
5.2. Kafka, Poláček, Lustig	70
5.2.1. Dílo Franze Kafky	70
5.2.1.1. Fenomén Kafka v české nakladatelské historii	73
5.2.2. Spisy Karla Poláčka	76

5.2.3. Spisy Arnošta Lustiga	80
6. Závěrečné zhodnocení	82
7. Summary	86
8. Použitá literatura	87
9. Teze Diplomové práce	91
10. Seznam příloh	94
11. Přílohy	95

1. Úvod

Franz Kafka před svou smrtí požadoval své dílo spálit, zní traktovaný mýtus. Ve skutečnosti chtěl zničit žehem pouze nepublikovaná a nedokončená díla, se kterými nebyl tento precizní spisovatel spokojen. Jeho přítel Max Brod přání nevyslyšel a z obdivu k talentovanému příteli připravil k vydání fragmenty románů, soukromé deníky a osobní korespondenci. Rukopisy a jejich knižní vydání začaly od té doby žít vlastním institucionalizovaným životem. Součástí tohoto spletitého příběhu plného úcty, adorace i osobních ambicí je také založení Nakladatelství Franze Kafky v Praze roku 1991.

Kafka, narozený v Praze a z rozhodnutí rodičů hovořící a píšící německy, byl po druhé světové válce záměrně vyčleňován z české kulturní tradice. Zatímco v Německu a Izraeli (kam emigroval Max Brod) byl boj o Kafkovo dílo autorsko–právní povahy, v Československu se bojovalo o samu podstatu a obsah, který byl ideově nepohodlný socialismu. Publikování Kafkových textů můžeme z širší perspektivy vidět jako jakýsi seismograf uvolňování či oklešťování svobody slova, v užší perspektivě jako ukazatel vývoje knižního průmyslu a svobody nakladatelského řemesla. Nakladatelství nesoucí jméno Franze Kafky a vzniklé (nejen) za účelem kritického vydání jeho díla, leckdy poprvé v českém překladu, mohlo být založeno až ve stádiu liberalizovaného knižního trhu.

Transformace státních nakladatelství na soukromá byla chaotická a zprvu neregulovaná. Historické záznamy o počtu subjektů podnikajících v nakladatelském průmyslu nemusí být přesné (žádná povinnost registrace dlouho neexistovala) a o motivacích, úspěších a úskalích soukromých nakladatelů se z žádných statistik dozvědět nemůžeme.

Tato diplomová práce má za cíl zaznamenat profil, historii a způsob práce nakladatelství, které vzniklo v oněch raných devadesátých letech plných nadšení a v době hladu čtenářů po knihách. Záměrem práce je popsat, jak se s novými možnostmi a těžkostmi vyrovnávalo a stále vyrovnává malé poloprofesionální a

úzkoprofilové nakladatelství, jakým je Nakladatelství Franze Kafky. Nakladatelství totiž je mediální institucí, která je spojena s proměnami společenské, politické a hospodářské oblasti.

V první kapitole představím metodologická východiska sociologického pojetí literatury a institucionálních procesů nakladatelského provozu, která jsou doplněna o prvky analýzy mediálních institucí. V této kapitole představuji i základní literaturu k tématu a odbornou literaturu, která mi při psaní pomohla a inspirovala mě. Nutností je definovat termín nakladatelství a jeho funkce ve společnosti, čemuž se věnuje druhá kapitola. Pro popis českého nakladatelství je nutné nastínit tuzemský kontext vývoje knižního trhu a průmyslu od roku 1990 až po současnost. Z kapacitních důvodů rozsahu diplomové práce jsem stručně nastínila vývoj tří fází liberalizačního procesu, vývoj v počtech nakladatelských subjektů a vývoj objemu nákladů. Dvě podkapitoly jsou věnovány současným trendům, které výrazně ovlivňují nakladatelské strategie, kterými jsou globalizace, komercializace a digitalizace.

Konkrétní praxi Nakladatelství Franze Kafky je věnována čtvrtá až pátá kapitola. Nejprve představím základní profil nakladatelství s přidruženou organizací, která je nutná pro jeho provoz, čímž je Centrum Franze Kafky. Empirická část práce byla zaměřená na nakladatelskou praxi, která je představena zároveň s obecnými postupy. Podklady jsem získala realizací osobních rozhovorů a studiem archivních materiálů i zúčastněným pozorováním. Obraz nakladatelské činnosti by byl nekompletní bez představení knižní produkce a edic realizovaných v letech 1990 až 2016 v jednotlivých podkapitolách páté kapitoly. Tato práce však nemá za cíl hodnotit literární obsah díla Franze Kafky, či jakéhokoliv jiného spisovatele zde zmíněného. Za důležitý považuji kulturní kontext a historii děl, na které se Nakladatelství Franze Kafky zaměřilo. V závěru shrnuji poznatky, ke kterým jsem v této práci dospěla.

Pro komparaci a lepší charakteristiku postavení Nakladatelství Franze Kafky v českém kulturním kontextu je v této práci věnován prostor i tematicky obdobně zaměřenému nakladatelství Vitalis. Jelikož není přímo předmětem výzkumu, je jeho nakladatelská praxe zmiňována okrajově.

Součástí diplomové práce je i příloha se seznamem dosavadní knižní produkce, přehled typografického řešení přebalu a záznamy rozhovorů.

1.1 Nakladatelství jako předmět výzkumu

Přenosový model komunikace¹ spočívá v interakci autor–dílo–čtenář, tedy autor informace předává informaci příjemci informace. Informace je předávána skrze materializovaný komunikační kanál. Komunikace je umožňovaná a formovaná médii, a takovým médiem je i kniha. O knize však nemůžeme uvažovat jako o masovém médiu², protože nenaplnuje měřítko *obsahové neutrálnosti, velké popularity* a *v zásadě veřejné povahy*. (Jirák, 2015: 19) Nejdůležitějším rozparem je pak omezení, že se v krátkém čase nedostává k lidem, což Denis McQuail považuje za zásadní pro definici masových médií. (McQuail, 2009: 4) Výrobní procesy přípravy tištěné knihy nedovolují produkovat aktuální obsahy, které by byly průběžně doplňovány a rozšiřovány jako například v televizním vysílání nebo novinovém zpravodajství. Ačkoliv právě vynález knihtisku v 15. století standardizoval a modernizoval výrobní proces knihy a učinil z ní první masový výrobek.³ Stejně tak v 19. století svou inovací do formátu tzv. paperbacku, který umožnil produkovat knihu v milionech kopiích za levný peníz.⁴ Při definici knihy skrze její mediální povahu je přesnější užívat termínu *komunikační médium*. (Jirák, 2015: 32) Výzkumu knihy v kontextu ostatních médií je ovšem věnována malá pozornost. Příčinou jsou jiné procesy výroby, jiný způsob šíření a hlavně jiný obsah, kterým je literatura. (Halada, 1993: 27)

¹ Druhým modelem komunikace je tzv. konstitutivní, který „*vnímá komunikaci jako konstituování sdíleného prostoru významů (...) a soustřeďuje se na použitý jazyk sdělení (...) a nakládání s ním.*“ (Jirák, 2015: 29) Pro účely této práce ale není relevantní.

² Za masová média jsou považovány periodický tisk určený široké veřejnosti, rozhlasové a televizní vysílání a internetové obsahy.

³ „*It provided the first uniformly repeatable commodity, the first assembly line – mass production.*“ (McLuhan, 1967: 50)

⁴ Dopadu na kulturní vývoj Ameriky se věnoval např. Kenneth C. Davis v knize *Two-Bit Culture: The Paperbacking of America* (1984).

Jedním z inspirativních přístupů této práce je sociologie literatury, která byla v českém prostředí blíže představena vědci Miroslavem Petruskem a Jiřinou Šmejkalovou či v zahraničí Pierrem Bourdiem a Robertem Escarpitem. Zkoumají knihy, literaturu a všechny aktéry v ní zainteresované ve společenském kontextu. Sociologie literatury není doposud ustálený vědecký obor. Vychází ovšem ze skutečnosti, že text je sociální konstrukt, vztahující se k sociálnímu světu a funguje v určitém komunikačním kontextu a podléhá sociálnímu hodnocení, jako jsou normy, konvence a vkus jedince. (Šmejkalová, 2000: 18) *„Text zhmotněný v knize má v sobě zakódovanou určitou informaci o společnosti, v níž vznikl, a tato informace je dekodována společností, v níž je reprodukován a recipován, a to bez ohledu na to, do jaké míry spolu procesy kódování a dekodování souvisejí nebo si protirečí.“* (Šmejkalová, 2000: 18) Osoby, které jsou v celém procesu vzniku knihy zainteresovány, to jest autoři, nakladatelé, distributoři, čtenáři, jsou určeni charakteristikami sociální, rasové a genderové příslušnosti. Kniha je sociální institucí, jelikož se váže na soustavy činností a vzorce sociálního chování, jež se řídí ustálenými pravidly a normami a zároveň *„koexistuje a integruje se státem, právem, morálkou a náboženstvím, ale i s rodinou a samozřejmě politickým systémem“*. (Petrušek, 1990: 23) V praktickém zkoumání je to například diskuze o kategorii vkusu a konzumaci knih a pro mediální výzkum knihy důležité produkce a šíření knih. Předmětem sociologie literatury je tedy *sociální produkce literatury a její důsledky na společnost*. Zabývá se blíže: vlivem společenské skutečnosti na vznik literatury; působení literárního díla na společnost; obsahy literárních děl a jejich výpovědi o společnosti; samotnou literaturou jako instituce.

V rámci sociologie literatury se dále rozlišují dva přístupy: *sociognozeologická koncepce* a *institucionální paradigma*. Sociognozeologické paradigma vidí dílo jako odraz společnosti v daném časoprostoru a zároveň produkt sociálních sil a vlivů. Tato koncepce studuje společenskou genezi literárního díla, otisk objektivního prostředí autora a jeho subjektivní pohled. Směr byl v Čechách rozvíjen v meziválečném období např. Karlem Teigem. (Bráblíková 1969: 213) Institucionální paradigma oproti tomu definuje literaturu jako sociální instituci společnosti mezi jinými institucemi, kdy literatura je

podřízena základním sociologickým zákonitostem, přičemž důležitá je vlastnost materiálnosti knihy. Zhmotněný text je nositelem sociologických významů a sociologická instituce, podléhající procesům výroby a spotřeby. Povahu materiálnosti dává knize instituce nakladatelství.

Peter A. Clark za podstatu sociologie literatury považuje studium institucí, společenských organizací, způsobů nakladatelské práce, čtení atd. (Šmejkalová, 2000: 20) Tento přístup je typický pro americkou sociologickou školu.⁵ K institucionálnímu pojetí knihy má blízko i teoretici oboru culture studies. „*Knihy je především společenskou institucí.*“⁶ (Šmejkalová, 2000: 55) a institucionálně je chápán i způsob regulace chování zainteresovaných aktérů, v tomto případě nakladatelství, potažmo knihkupectví.

1.2 Metodologie a východiska práce

Jak už bylo zmíněno, kniha stojí na okraji zájmu mediálních studií. Existují publikace o historii a funkcích knihy jako speciálního fenoménu a artefaktu, který nese specifické významy a nemůže být posuzován jako běžný spotřební produkt, nýbrž v rámci společenských kulturních kontextů s přesahy ke způsobu komodifikace knihy, čtenářským návykům a budoucnosti tištěné knihy. Tuto problematiku shrnují publikace *An Introduction to Book History* (2012) či *The Book History Reader* (2002) Davida Finkelsteina a Alistair McCleerlyho. Dějiny knih demonstrovány na nejznámějších tiscích *The History of the Book in 100 Books* (2014) napsali autoři Cave a Ayadová. Řada knih se věnuje historii knih v určitých epochách. Historizující analýza artefaktu knihy v akademických publikacích převažuje.

⁵Oproti tomu britská tradice chápe literární sociologii více jako literární vědu zkoumající obsah literárního díla sociologickými postupy. (Šmejkalová, 2000: 20)

⁶Instituce je zde chápána třemi způsoby jako: 1) instituce jako prostředek uspokojování sociálních potřeb dané organizace; 2) instituce jako výsledek a proces interakce mezi jedinci a specifickými organizovanými strukturami; 3) jako proces institucionalizace norem a organizačních sítí. (Šmejkalová, 2000: 55)

Pro tuto práci jsou zajímavé syntetizující přístupy historie a tuzemského vývoje v sociologických přesazích jako publikace *Kniha* (2000) Jiřiny Šmejkalové, *Tajemství knihy* (1988) Leo Pavláta. Literární historik Jiří Trávníček se věnuje čtenářským návykům (*Překnížkováno, Co čteme a kupujeme*; 2014) a dějinám knižního trhu (*Knihy kupovati, Dějiny knižního trhu v českých zemích*; 2014). Nepostradatelnými texty pro popsání nakladatelské činnosti jsou publikace *Jak se dělá kniha* (2003) Vladimíra Pistoriuse a *Člověk a kniha* (1993) Jana Halady.

Důležitou inspirací pro tuto práci, která zpracovává profil současného českého malého nakladatelství jsou knihy stejného zaměření, avšak z povahy věci většího rozsahu a jiného formátu nežli je akademická práce. Jsou jimi: *Torst, dvacet let nakladatelství* (2011) autorů Josefa Chuchmy, Adély Petrželkové, Viktora Stoilova a Jana Šulce; *Přece tady nebudeme sedět na sucho: Bilanční rozhovor Petra Placáka s nakladatelem Ladislavem Horáčkem* (2014); *Academia 1966–2016: Výroční sborník s kompletní bibliografií* (2016) a *Dvacet let nakladatelství Meander* (2015), kterou sestavili Iva Pecháčková a Radim Kopáč. V rámci absolventských prací napsala Barbora Lukášová *Profil současného nakladatele: Nakladatelství HOST* (FSV UK, 2013) a Jaroslava Havlíková *Nakladatelství Meander* (PedF UK, 2015). Krátké profily všech českých nakladatelství fungujících od roku 1949 najdeme v *Encyklopedii českých nakladatelství 1949–2006* (2007) Jana Halady.

Výzkumná otázka byla formulována:

Jaká je nakladatelská praxe menšinových nakladatelských subjektů, v tomto případě Nakladatelství Franze Kafky?

Předmětem zkoumání byl proces výroby knihy a úskalí existence nakladatelství disponujícím malým počtem personálních i finančních zdrojů. Rešerší podobně zaměřených prací byla zvolena metoda případové studie, kdy je realizována analýza mediální organizace a jejího uspořádání, která je vhodná pro pochopení produkce mediálních obsahů. Taková analýza se snaží zjistit, „*jakým způsobem jsou dané organizace strukturovány, kdo je vlastní, jak jsou v jejich*

rámci rozděleny role a moc a jak je zajištěna kontrola výkonu jednotlivých částí mediální organizace“. (Trampota, 2010: 10) Mohou se zkoumat, jak interní mediální rutiny, tak vnější vlivy ovlivňující chod instituce, zejména ekonomické a ideologické. Zároveň byl zpracován profil nakladatelství, kterému v literatuře doposud nebyla věnována pozornost, proto má práce značně historizující aspekty a pro úplnost byl zařazen i prvek komparace s jiným současným tematicky příbuzným nakladatelstvím působícím na tuzemském trhu. Pro komparaci bylo vybráno nakladatelství Vitalis.

Pro sběr dat byla použita kombinace více technik. Sběr dat byl realizován skrze průzkum písemných pramenů. Zásadním zdrojem informací byly pravidelné ročenky Společnosti Franze Kafky, které vycházely pod názvem *Die Verwandlung: Věstník Společnosti Franze Kafky* a od roku 2002 pod změněným názvem *Die Verwandlung: Ročenka Společnosti Franze Kafky*. Tato ročenka společnosti (dále jen VSFK) vycházela do roku 2001 dvakrát ročně a od roku 2002 vychází jednou ročně. V raných číslech je činnosti nakladatelství věnován značný prostor, od roku 2002 se ovšem rubrika věnovaná nakladatelství zmenšila pouze na výčet nově vydaných titulů. Dalšími písemnými prameny byly archivní dokumenty, například technické či redakční podklady k vydání konkrétního titulu. Byly realizovány osobní rozhovory, tzv. návodné, kdy se dopředu vymezí okruh témat, které se upravují dle průběhu rozhovoru. Pro rozhovor byly vybrány dvě osoby, které se podílí na chodu Nakladatelství Franze Kafky: programová ředitelka a redaktorka německojazyčných titulů PhDr. Daniela Uherková a vedoucí odbytu Mgr. Tomáš Chlebeček.⁷ Dotazován byl i majitel nakladatelství Vitalis MUDr. Harald Salfellner. Třetí technikou bylo pozorování, neboť autorka je po tři roky zaměstnankyní Centra Franze Kafky.

⁷ Dosavadní dvě ředitelky Centra Franze Kafky a zároveň šéfredaktorky Nakladatelství Franze Kafky Marta Davouze a Markéta Mališová dotazovány nebyly z důvodu vnějších indispozic. Práce tím neutrpěla, protože v tomto případě byl k dispozici bohatý archivní a mediální materiál.

2. Nakladatelství v současném kulturním kontextu a jejich funkce ve společnosti

„Při jalových knihách není ani tolik litovati plýtvání papírem jako plýtvání duševní prací, když zatím jiné spisy, hodně trvalé péče často buď zanikají nebo leží ladem. Kéž by tedy provždy platilo, aby žádné knihy nebyly pouštěny do světa jinak než po jasném rozvážení, vybroušeném posudky učených a zbožných mužů, hodny spíše života než pohřbení.“

- Jan Amos Komenský⁸

Knižní kultura je součástí každé společnosti a má vliv na kulturní, ekonomickou a sociální úroveň. V historii české kultury měla kniha doposud velký význam, zvláštní postavení, které ve své společenské funkci a roli nahrazovalo možnost sebevyjádření, jež příslušela v jiné oblasti společenského a politického života. Příležitým příkladem je pětidílný román F. L. Věk Aloise Jiráska vyprávějící o osudech dobrušského kupce⁹ během národního obrození. Příběh o probouzení národní identity a šíření dobré literatury byl zfilmován Československou televizí v roce 1970 a dohlížející komunistické orgány provádějící tzv. normalizaci se možné alegorie na tehdejší poměry zalekly tak, že seriál do vysílání povolily bez závěrečného dílu, v jejich očích nejvíce ideologicky závadným.

Nakladatel pomáhající šířit knihy do světa byl významnou postavou již v antickém Římě, jež kolem sebe sdružovala své výhradní autory, se kterými byli propojeni a běžně je znala širší vzdělaná společnost. (Halada, 1993: 34) Role nakladatelství v každé společnosti je prokazatelná, mimo jiné na úrovni

⁸ POLANSKÝ, František. *Komenský o knihách*. Praha 1958, Státní pedagogické nakladatelství.

⁹ Postava F. L. Věka byla inspirována životem národního buditele Františka Vladislava Heka z Dobrušky, který při svém kupeckém obchodě nahromadil 3 284 svazků knih a zřídil externí pobočku Krameriova vydavatelství Česká expedice.

gramotnosti, kulturní vyspělosti a i v ekonomické sféře. Nakladatelská činnost může být kulturním posláním, ctí i pouhým zaměstnáním. V každém případě se jedná o celý proces, který na sebe váže řadu dalších nepostradatelných subjektů – autora, jazykové redaktory, tiskaře, čtenáře, recenzenty, dokonce i jiné kulturní průmysly jako filmové a televizní. Dopady má i na veřejný společenský život v podobě literárních festivalů, nakladatelských přehlídek a existenci knihoven, jejichž obsah produkuje. Platí tedy, že nakladatelství „*funguje jako kulturní, společenská a ekonomická instituce.*“ (Halada 1993: 36) Odráží se v něm duchovní a materiální úroveň dané společnosti. (Halada, 1993: 34)

Zastánci technologického determinismu ohlašovali konec či posun od papírové materiálnosti knih k e–knihám. Technologické inovace zatím jen proměňují způsob nakladatelského řemesla. Rychlý rozvoj digitálních a komunikačních technologií a nových médií na sklonku 20. století způsobil na poli knižní kultury celou řadu změn, od strukturně-funkční proměny knižního průmyslu. Tradiční tištěná knižní forma publikace a distribuce textů začala vstupovat do konkurence se snadno dostupnými, rychlými a levnými způsoby zveřejnění textů na internetu nebo v podobě e-knihy¹⁰.

2.1 Definice a typologie nakladatelství

Pro základní ujasnění termínu nakladatelství a nakladatel použijeme v této práci definici nakladatelství podle *Slovníku žurnalistiky* (2017), která rozumí nakladatelství jednoduše jako instituci vydávající neperiodický tisk. (Halada, Osvaldová, 2017: 155) *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy Národní knihovny ČR* shrnuje podstatu činnosti nakladatele v této definici: „*Fyzická nebo právnická osoba odpovědná za uvedení neperiodické publikace (knihy, hudebniny, reprodukce, mapy, fotografie apod.) na knižní trh. Zajišťuje*

¹⁰ Zahraniční autoři, jež to reflektují: Espen J. Aarseth, Jay David Bolter, John Caylay, Robert Coover, George Landow, Nick Montfort. V Čechách na toto téma byla publikována studie Karla Pioreckého.

hmotné prostředky k vydávání publikací, pečuje o odbornou a výtvarnou stránku vydávaných publikací, zajišťuje jejich vytištění, někdy též distribuci.“ (Celbová, 2003) Přičemž nakladatelství se mohou na činnost vydávání knižních publikací soustřeďovat jako na hlavní a vedlejší náplň.

Čeština oproti jiným jazykům navíc rozlišuje mezi pojmy nakladatel/nakladatelství a vydavatel/vydavatelství. Vydavatelství je osoba či instituce vydávající publikace periodického tak i neperiodického zaměření. Pojmem vydavatel označujeme spíše multimediální koncerny¹¹, které přesahují národní hranice a vlastní denní tisk, magazíny, rozhlasové a televizní stanice apod. (Halada, Osvaldová, 2017: 262)

Náplň nakladatelské/vydavatelské činnosti tedy spočívá ve vyhledávání nových titulů (ať už původních, překladových, reedičních), zajištění redaktorské a typografické přípravy a jeho zadávání k tisku.¹² Teoreticky je vyjádřena edičním plánem a konkrétním titulovým záměrem edic. Přičemž *„může sledovat tyto cíle: kulturní poslání; politický, náboženský a ideový záměr; ekonomicky účelové zaměření; úzce oborové, specializované zaměření; institucionální zaměření; charitativní či osobnostní zaměření a poslání.*“ (Halada, 1993: 37) Z předem stanoveného ideového nakladatelského záměru následně vyplývá ediční činnost a výběr autorů, témat, které by měli být podrobeny přísnému výběru. Ten může být vlastní nakladatelství, které bylo za tím účelem založeno, má tedy předem stanovenou funkci a obrací se na vyhlédnutou skupinu čtenářů. Profil nakladatelství není neměnný a může v čase a prostoru procházet změnami a být tak jiný při vstupu na knižní trh a po určité nabyté nakladatelské zkušenosti. Tato změna se může projevat na dodržování vytyčených cílů a udržení kvality náplně edičních plánů.

¹¹ V globálním trhu jsou to Bertelsmann, Hachette, Murdoch, Reader's Digest a v České republice jsou to například Ringier či Burda.

¹² Poetičtěji, slovy Jana Amose Komenského řečeno: *„Jejich úkolem bude starat se, 1. aby už v žádném národě a jazyku nechyběly knihy, 2. aby byly dobré, 3. aby byly vydávány pečlivě a v dostatečném množství a aby byly snadno získatelné, 4. aby nebyly zanedbávány a neležely ladem tak jako dosud, nýbrž aby byly čteny a chápány ode všeho lidu, 5. aby očišťovány a zdokonalovány podle přírůstků světla nebo také aby byly skládány nové (plné to náhony nového světla).*“ (Polanský, 1958: 27)

Obsahu nakladatelské činnosti vtiskuje tvář osobnost zřizovatele, majitele. Tím může být jednotlivec, skupina, společnost různého typu, stát, instituce, družstva, spolky, sponzor, nadace ad. (Halada, 1993: 35) Většina nakladatelů zdůrazňuje či považuje za samozřejmost onu funkci kulturního posláním a produkci knih kvůli duchovním potřebám. Na druhé straně si je však většina nakladatelů také vědoma ekonomické povahy knihy jako zboží, nikoliv jen kulturního statku. Tento akcent kladený na funkci knihy jako ziskového produktu, však nebývá traktován čtenářům navenek. Vedle osvětových nakladatelství se na literárním poli vyskytují i zcela ekonomicky zaměřená nakladatelství, vydavatelství, která mají za svůj výhradní cíl jen zisk. „*Profitují z momentálního čtenářského zájmu, změny politického a společenského systému i náhlých proměn knižního trhu.*“ (Halada, 1993: 39) Okolnost, že nakladatel je obchodník s knihami, ale nesmí být pejorativně shazována. Nakladatel má v knihách na rozdíl od ostatních účastníků knižního řetězce vázány finanční prostředky. Je konfrontován s praxí komisního prodeje knih, peníze dostane až poté, co si knihu koupí čtenář, úvodem ale i tak platí všechny náklady s nákupem, zpracováním a výrobou knihy spojené. Nakladatel chce dosáhnout ekonomické stabilizace nakladatelství a mít pravidelný přísun práce pro spolupracovníky. (Kirkosová, 2015: 145)

Jednoduchou typologií můžeme rozdělit nakladatelství do čtyř skupin. Velké vydavatelské domy sdružují určité portfolio dalších nakladatelských značek. Příkladem může být Albatros Media, pod nějž spadá Kniha Zlín, Fragment, Motto, XYZ. Střední či malá nakladatelství, která si budují určitou profilaci a úroveň produkce čítající desítky až sto titulů ročně. Menší objem knih vydávají specificky orientovaná a úzce zaměřená nakladatelství, která se „*soustřeďují na určitý obor lidské činnosti, který pak ve své produkci představují zpravidla velmi malé části čtenářské obce*“. (Halada, 1993: 40) Sem zařadíme Nakladatelství Franze Kafky i nakladatelství Vitalis. Dále jsou na knižním trhu též nakladatelství institucionálního zaměření. Státem řízená, podporovaná, dotovaná, institucemi zřízená, například univerzitní nakladatelství nebo knihovny.

3. Charakteristika českého knižního trhu mezi lety 1990 až 2016

3.1. Od chaosu k uspořádanosti

Za vlády Komunistické strany Československa byla knižní kultura omezená kulturně politickým dozorem strany a státu, počet nakladatelů byl stabilně určen, nakladatelům byly vymezeny tzv. gesce, které je limitovaly v možnosti skladby vydávané produkce, mnozí autoři nesměli publikovat, knižní trh postrádal celou řadu nedostatkových titulů a žanrů. (Halada, 1993: 6)

Po revolučních dnech roku 1989 se transformuje i knižní trh, byť se zde změny neprojevovaly díky delším lhůtám plánování tak rychle jako u jiných médií typu noviny, rozhlas, televize. Zásadní změnou bylo obnovení soukromého vlastnictví. Média přestala být závislá na státu a stala se součástí tržní ekonomiky. Vzniklo spousta nových nakladatelství a vydavatelství, zároveň se obnovily prvorepublikové značky. Zrušením Federálního úřadu pro tisk a informace 31. července 1990 zmizela oficiální státní cenzura. Česká literatura již více nemusela být rozdělována do tří proudů: oficiálně vydávanou literaturu, literaturu vydávanou exilovými nakladatelstvími a samizdatovou tvorbu. (Trávníček, 2014: 384) Hranice se otevřely cizojazyčné literatuře „západních“ zemí, především z anglojazyčných. Tisk periodických a neperiodických publikací již nepodléhal omezujícím přidělováním papíru, knihy se tiskly v šesticiferných nákladech, které byl nově vznikající trh schopen absorbovat. V roce 1991 vyšel zákon o neperiodických publikacích, který upravoval pravidla pro novou dobu a stanovuje i technické náležitosti, jež musí vydaná kniha splňovat, jakož i nakladatelské povinnosti.

(Trávníček, 2014: 384) Překotné události několika málo měsíců dnes zpětně někteří historici interpretují jako „horor“, „chaos“ či „kolaps knižního trhu“.¹³

Popisu historického vývoje se teoreticky věnovali v tuzemské akademické sféře Jan Halada, Jiří Trávníček a Jiřina Šmejkalová. Shodují se na rozdělení do tří fází. Následně jsem se pokusila o syntézu jejich přístupů:

První fázi Trávníček pojmenoval „liberalizační“, Halada použil přímočarejší definici – „doba, kdy je vše dovoleno“. (Halada, 2006: 15) Časově patří do prvního pololetí roku 1990. Trh se prudce rozšířil, překotně se zakládala nová soukromá nakladatelství, které se registrovali pouze jako živnost na magistrátu.¹⁴ Ke koloritu podchodů metra a nádražních hal nově patřily prodejní stánky s knihami, někteří distributoři prodávali přímo z otevřených dodávek. Nakladatelé i knihkupci zjistili, že vydání knihy může být realizováno v mnohem kratších lhůtách než během socialistického centrálního plánování, byť na úkor kvality zpracování. Knižní trh se zaplnil knihami bývalých disidentů, knihami o zdravém životním stylu a knihami kritizující poměry v již bývalém režimu. Kniha *Černí baroni* Miloslava Švandrlíka byla vydána v nákladu 300 000 výtisků a *Tankový prapor* Josefa Škvoreckého v počtu 350 000 kusů, počátkem 90. let. 20. století jde o nejvyšší náklady. Začal chaos v tradičních způsobech uvádění novinek (tzv. knižní čtvrtky), distribuci a vyhržel problém přezaměstnanosti nakladatelského průmyslu. (Trávníček, 2014: 387)

Druhá fáze dle Trávníčka „transformační“ se vztahuje k období konce roku 1990 do konce roku 1991. Pokračoval boom reedice disidentských a exilových autorů. Zároveň se vydávali autoři, u kterých vypršela autorská práva (Ladislav Klíma, Friedrich Nietzsche). Vydavatelská činnost se vyznačovala touhou po maximalizaci zisků z aktuální poptávky, nesystematičností v plánování a absencí promyšlených edičních řad. (Šmejkalová, 2000: 140) Mezitím tu byly také sklady plné titulů vydávaných ještě dle starých edičních plánů, jež neměli v novém společenském uspořádání odbyt a Ministerstvo kultury knihy z nutnosti

¹³ Tyto termíny užívá Jiřina Šmejkalová v knize *Knihy poté, co provedla rešerši novinových článků vycházejících mezi lety 1989 a poč. 90. let. Namátkou vybírám titulky „Budeme si moci ještě potom koupit knihu? Je to skandál!“ či „Přežije kniha rok 1992?“ (Šmejkalová, 2000: 137)*

¹⁴ Prvním soukromým nakladatelstvím, jež se zaregistrovalo byla Paseka již v prosinci roku 1989.

skladované v „nejrůznějších bramborárnách, halách, zemědělských skladech“ (Trávníček, 2014: 389) postupně uvolňovalo na trh za výprodejové ceny. Objevili se první soukromí knihkupci, na rozdíl od knihkupců pracujících ve státním podniku *Knihy*, byli mnohem flexibilnější. Postupnou privatizací se některé pobočky podniku *Knihy* ruší ve prospěch obchodů či restaurací. Z technického hlediska nastávaly komplikace v polygrafickém průmyslu, který se potýkal se zastaralostí strojů a jejich malou kapacitou. Někteří nakladatelé se proto rozhodli tisknout v zahraničí. (Šmejkalová, 2000: 150)¹⁵ Došlo k výraznému zdražení papíru. Ministerstvo kultury zrušilo vyhlášku stanovující pevně danou výši odměny za autorský arch a odměna spisovateli nově záležela na smluvní dohodě mezi autorem a nakladatelem. (Trávníček, 2014: 390) Již v průběhu roku 1991 se začal projevovat mírný útlum.

Třetí fáze má povahu „stabilizační“. Časově mezi lety 1992 až do roku 2014,¹⁶ přičemž od roku 1996 se již začínají objevovat náznaky stabilizace. (Šmejkalová, 2000: 137) Knihy vycházely ve stále větší nabídce a stále se zvyšoval i počet nakladatelů. Knižní trh se ovšem nasytil až přesytil nadbytkem zpočátku naddimenzovaných desetitisícových nákladů. Jan Halada proto tuto fázi pojmenovává „období přízraku krize knižního odbytu“. (Halada, 2007: 16) Harald Salfellner (nakladatelství Vitalis) roku 1992 vydal svou první knihu *Víno a medicína* v nákladu 20 000 kusů a tento nezkušený krok pro něj znamenal značnou finanční újmu. Ředitel Nakladatelství Academia Jiří Padevět pro stav, kdy velikostí přesahují počet prodaných kusů a palety zbytkových knih se prodávají za minimální ceny použil termín „zbytkové náklady“. To vyžadovalo nutnost podnikatelské trpělivosti, dlouhodobých strategií a edičních plánů a důraz na ekonomickou návratnost. Větší pozornost majitelé nakladatelství začali věnovat marketingu. Tituly nekomerčního charakteru (náročná domácí produkce, odborné literatury a překlady z menšinových jazyků) začaly být podporovány z veřejných

¹⁵ Dnes je obvyklá praxe tisknout barevné překladové knihy v Asii kvůli cenové výhodnosti.

¹⁶ Opět autorovou současností.

zdrojů v podobě grantů. Grantové podpory ale bývají vázány na jeden titul a na jeden rok či ve víceletém programu na dva roky.¹⁷

Síť distributorů prošla vývojem z naddimenzovaného počtu 50 až 400 subjektů po ustálenějších osmdesát distributorů v roce 1997, kdy pouhých deset dokázalo překročit roční obrat 100 milionů korun. (Šmejkalová, 2000: 151) Dnes tomuto segmentu dominují firmy Euromedia Group, Kosmas, Distri. Od konce devadesátých let dle Halady začíná období „*postupného formování fungujících vztahů*“. (Halada, 2007: 15–18). Ustálila se výše nákladu knih, knihkupecký rabat i tiskárenské ceny. Nakladatelé s knihkupci musí hledat nové cesty oslovování čtenáře různými bonusy, slevami a kupóny Z posledních známých podpůrných akcí zmíním např. *Knihy Ti sluší*¹⁸. Ustálil se jednotný orgán Svazu českých knihkupců a nakladatelů snažící se navázat na předúnorovou činnost. Tuzemský trh podléhá globálním čtenářským trendům (např. fenomén tzv. severské krimi). Během celého procesu transformace se vyvíjel průměrný počet nákladů směrem dolů (příliš velké objemy se ustálily cca v roce 1997 na průměrném nákladu pět tisíců kusů) a průměrné ceny knih stoupaly.

3.2. Počty nakladatelů a nakladatelské praxe

V nově nabyté svobodě podnikání do publikačního odvětví vstupovali lidé bez předchozí zkušenosti z oboru, např. významné osobnosti české inteligence, populární umělci, bývalí knihkupci, podnikatelé, instituce, spolky, církve aj. Podle výzkumu Jana Halady přicházelo pouze 26 % z nakladatelské a jí příbuzné branže a více jak polovina respondentů neměla s jakoukoliv kulturní činností žádné zkušenosti. (Halada, 2000: 14) Pohnutky byly různé od vycítění ekonomické příležitosti po navázání na předválečné tradice od restituentů. Harald Salfellner

¹⁷ V roce 2016 rozdělilo MK ČR mezi 119 projektů na podporu české literatury 4 756 000 Kč. Na podporu překladové literatury připadlo 2 900 000 Kč.

¹⁸ Týdenní kampaň Svazu českých knihkupců a nakladatelů ke Světovému dni knihy a autorských práv.

před založením nakladatelství Vitalis také neměl žádné zkušenosti, pohnutkou bylo být v raném kapitalismu aktivní. Během socialismu na státně řízeném trhu fungovalo 45 nakladatelství. Podle *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006* Jana Halady existovalo po půl roce nové vlády 400 nakladatelství a ke konci roku 1990 se počet zvýšil na 1 400 nakladatelů. V červnu roku 1991 bylo registrováno 2 500. A tento trend eskaloval v roce 1992 počtem 4 000 nakladatelů. V následujícím roce 1995 nastal podle Výroční zprávy Národní knihovny ČR mírný pokles na číslo 3 232 (Halada, 2007: 14). Tyto údaje ovšem nemůžeme striktně následovat. Na roky utváření nového samostatného státu dnes hledíme jako na dobu společenského chaosu, ve kterém se teprve vytvářely základy nového právního systému. V první polovině devadesátých let tak neexistoval žádný relevantní registr nakladatelů a dostupné údaje jsou ze statistik systému mezinárodního standardizovaného číslování knih (ISBN), do něhož ale nebyla povinnost se registrovat, stejně jako dnes. Nyní je nejrelevantnějším zdrojem databáze Národní knihovny – Česká národní bibliografie.

Za systematickou podnikatelskou nakladatelskou činnost se považuje produkce alespoň deseti knih ročně. Jiří Trávníček uvádí, že takových nakladatelů u nás dlouhodobě funguje 250. (Trávníček, 2014: 404). Častým úkazem zkreslující celkový dojem z nadměrného množství registrovaných nakladatelství je, že více než polovina nakladatelů vydá ročně pouze jednu knihu. Nakladatelství Franze Kafky se v posledních letech řadí k těmto jednoknižním produkcím.

Můžeme říci, že tuzemský trh není příliš monopolizován, tento fakt je v evropském kontextu spíše výjimečný, například v Německu spoustu malých nakladatelství pohltily nadnárodní firmy typu *Random House*. Rozsahem roční produkce a finančním obratem tu ovšem dominují trhu velké nakladatelské domy sdružující menší značky, v tzv. *horizontální koncentraci vlastnictví*, kdy jeden vlastník získává do vlastnictví v potencionálně konkurenčním nakladatelství. (Kirkosová, 2015: 145) Firmy Euromedia Group, Albatros Media, Grada či brněnská MOBA vydávají stovky titulů ročně a dominují zejména mainstreamové literatuře. Pro kontext této diplomové práce se soustředíme na menší nakladatelství. Jsou to individualističtí nakladatelé, kteří během let dokázali

nápaditě prosadit to, čemu věří. Jejich ediční plány, typografie i prezentace mají osobitý styl: Paseka, Argo, Labyrint, Fra, Host, Dokořán, Práh a další. Jejich knihy vyhrávají literární ceny a čtenáři jim důvěřují. Renesanci zažívají nakladatelství věnující se dětské literatuře. Vydavatelství Meander Ivy Pecháčkové či alternativní Baobab budou pro současnou generaci dětí jednou stejný pojem jako Albatros pro děti vyrůstající za socialismu. Úzké profilování na kvalitní literaturu pro náročného čtenáře sebou nese finanční obtíže a nejistotu. Pokud firma nemůže do svého portfolia zařadit alespoň jednoho světového autora bestsellerů¹⁹, musí se orientovat na grantové podpory od zahraničních kulturních center a státních nadací, z grantů Evropské unie nebo z příspěvků tuzemského ministerstva kultury. V případě Nakladatelství Franze Kafky může taková podpora tvořit podstatnou část nákladů na nový titul. Pro vydání *Návratu do pravěku* Petra Ginze získali od MK ČR grant ve výši 100 000 Kč a od Česko–německého fondu budoucnosti také 100 000 Kč. Celkové náklady na vydání knihy byly ve výši 215 410 Kč, z čehož je patrné, že dotace pokryly téměř celou částku.

3.3 „Zneklidňující přebytek knih“

Denně vychází v Čechách 70 knih. Václav Cílek si v posteskl v rozhovoru pro literární obtýdeník *Tvar* na „znepokojivé a znervózňující množství knih, které člověk nestačí přečíst a které na něj útočí a padá ze všech stran“. (Antošová, 2011: 4) Během 28 let od změny politického uspořádání země prošel český knižní trh úplnou liberalizací. Podařila se transformace z těžkopádného socialistického kolosu s dlouhými výrobními lhůtami a rigidními edičními plány v systém pružnější a otevřenější většinovému i menšinovému čtenáři. Zároveň se mluví o nadprodukcii knih, která vede k menším nákladům a vyšším výrobním cenám. Řada titulů upadá v zapomnění, protože není čas na propagaci a omezené kapacity kamenných knihkupectví ustupují novým titulům. Překladovým knihám ležícím bez zájmu čtenářů ve skladě vyprší smlouva a nakladatel je ze zákona povinen

¹⁹Argo například dotuje prodělečné tituly překlady autorů jako Dan Brown a Paolo Coelho.

takový náklad zničit, ponechat ve skladu, či odprodat do řetězců typu *Levné knihy*.²⁰ „*Nedaří se propagace kvalitní literatury v mainstreamových médiích.*“ řekl v roce 2008 pro časopis Respekt nakladatel Joachim Dvořák.

Dle pravidelných statistik Národní knihovny ČR v prvním porevolučním roce 1990 bylo vydáno celkem 4 136 titulů (z toho 553 beletrie). Tento počet pravidelně stoupá až se v roce 2000 dosáhnul pětimístného počtu 11 965, pod který už pravděpodobně neklesne. Ačkoliv od roku 2010, kdy bylo vydáno 17 054 titulů, nastává každým rokem pokles. Podle ČNB²¹ lze odhadnout, že v České republice vyšlo celkem zhruba 15 500 titulů²² s vročením 2016, tedy zhruba o 1 100 méně než titulů s vročením 2015. „*V globální perspektivě je počet titulů, který vydává ČR, více než desetkrát vyšší, než by odpovídalo jejímu zastoupení na celosvětové populaci.*“ (Trávníček, 2014: 401)

Svaz českých knihkupců a nakladatelů, který vydává pravidelnou výroční zprávu, udává, že český knižní trh v roce 2016 kopíroval růst ekonomiky a mírně rostl (zhruba o 4 %). Zároveň ovšem vyšlo nejméně knižních titulů od roku 2006. Z vydaných knih vyčnívá produkce vysokoškolských učebnic. Podle Martina Vopěnky vyšlo v roce 2016 méně specifických a náročnějších a vzdělávacích knižních titulů, což může být důsledkem rostoucích ekonomických tlaků (DPH na knihy, zvyšující se mzdy a nájmy...) a nedostatečné kompenzace za využívání autorských práv ve veřejném prostoru. (Turečková, 2017: 3)

Český knižní trh má importní charakter, to znamená, že převládá překladová produkce nad původní tvorbou. Na překlady byl český trh výrazně

²⁰Knihkupeckou síť *Levné knihy* založil v roce 1993 ing. Jan Maivald s ponikatelským záměrem vykupovat přeplněné sklady knihy za zlomkové ceny.

²¹V analýze se opírali především o dva zdroje statistických dat poskytované Národní knihovnou ČR (NK), jimiž jsou každoroční Výkazy o neperiodických publikacích (VNP) a bibliografická databáze Česká národní bibliografie (ČNB). Pro přesnější odhad roční titulové produkce je proto lepší zohlednit počty titulů s daným vročením, které jsou evidovány v katalogové databázi Česká národní bibliografie (ČNB). Statistická data o finančních objemech v oblasti českého knižního trhu v současné době prakticky neexistují. Kvůli neochotě českých nakladatelů poskytovat informace v jejich očích zneužitelné obchodní konkurencí.

²²Počty titulů v jednotlivých letech se přitom dále mění, tak jak NK ČR zpracovává ještě některé nezachycené tituly, a celkový počet titulů lze s významnou přesností odhadnout teprve zhruba po 20 měsících.

orientován již před rokem 1989.²³ Do České republiky jsou dováženy knihy připravené a vytištěné v zahraničí, zejména však jsou importovány autorské licence a za rok 2016 bylo z cizích jazyků přeloženo 36 % všech zpracovaných titulů. Mezi jazyky, z nichž se knihy překládají, převládá angličtina (55,7 % všech přeložených titulů). Na dalších místech je němčina (14,8 %), slovenština (5,2 %), francouzština (4,8 %), ruština (2,5 %), skandinávské jazyky (2,3 %) a španělština (2,3 %). Podíl dalších jazyků na počtu přeložených titulů nepřekračuje 2 %. (Turečková, 2017: 5)

Dlouhodobě lehce roste produkce beletrie a všeobecných knih. Ještě v roce 2010 tvořila necelou čtvrtinu podílu, v roce 2016 dosahuje již 45,1 %. Tematické spektrum českých knih dále v procentech vypadá takto: společenské vědy, umění 24,8 %; ekonomie, právo, politika 14,0 %; technické vědy, zemědělství 6,0 %; přírodní vědy 10,0 %. Na úkor všeobecné literatury produkce knih z oblasti technických věd a přírodních věd mírně klesá. Dětská literatura stoupla z 10,7 % na 12,1 %. (Turečková, 2017: 6)

3.4 Současné výzvy nakladatelské praxe

Současný český knižní trh podléhá procesům globalizace, digitalizace, komercializace. Britský sociolog John B. Thompson v knize *Média a modernita* považuje „transformaci mediálních institucí do rozsáhlých komerčních firem, globalizaci komunikace a rozvoj komunikace zprostředkované elektronickou cestou“ za klíčové směry vývoje mediálního průmyslu. (Thompson, 2004: 65) Tyto procesy se mohou prostupovat, znásobovat, umenšovat či popírat. V různých souvislostech se mohou projevovat prospěšně, negativně i neutrálně. Principiálně také můžeme vysledovat, že v čím ostřeji konkurenčním prostředí se nakladatelství nachází, tím výrazněji se v jeho praxích a strategiích tyto vlivy projevují. Naopak nakladatel, který se pohybuje blíže okrajům literárního pole a jehož profil není založen na publikování mainstreamové literatury jako Nakladatelství Franze Kafky

²³ Obliba a potřeba překladové literatury posiluje od 19. stol.

a nakladatelství Vitalis, je v relativní výhodě, protože dominantními tendencemi knižního trhu bývají zasaženi nepřímo. Mainstreamový čtenář zahlcený komerčním čtivem může začít hledat alternativy a menšinový nakladatel tím přijde k novému odbytu. Ono marginalizování by nastalo v případě, pokud se prosadí (například po změně vládnoucích politiků) úvaha, že systém grantů a stipendií literární trh poškozují a narušují přirozené konkurenční prostředí a je třeba jej eliminovat. V třetím případě neutrality se různými prostředky daří udržovat rovnováhu mezi hodnotami uměleckých i komerčních nakladatelství. Všechny jmenované tendence působí dlouhodobě a celoplošně a mají vliv na například posuny v titulové nabídce nakladatelství, redefinici jeho vztahů vůči jiným aktérům knižního trhu (jak vůči čtenářům či knižním distributorům), změny nakladatelské rutiny spojené se získáváním rukopisů, přípravou a prezentací knih, atd. (Kirkosová, 2015: 141)

V následujících dvou podkapitolách se na zmíněné procesy podíváme blíže.

3.4.1. Globalizace

Globalizace knižního průmyslu sebou nese otevření zahraničních knižních trhů a rozdíly v chápání v evropských státech a americkém kontinentu, tradičně vnímaném rozporu mezi konzervativním elitním přístupem ke kultuře a konzumnímu spotřebitelství. Slovy Umberta Eca – rozpor mezi skepticizmem a těšitelstvím. V praxi se globalizace projevuje obchodováním s překlady a ve vydávání knih v globálních jazycích²⁴. *„Nakladatele publikujícího knihy v angličtině či španělštině staví globalizace do výhodnější pozice než nakladatele, který vydává knihy v národním jazyce. Ti první mohou expandovat a potencionální překážkou může být jen ekonomický kapitál.“* (Kirkosová, 2015: 141) Dopad globalizace je možné vyčíst i ve strategii Nakladatelství Franze Kafky. V devadesátých letech vydali brožované příručky *Kafka a Praha* v pěti jazycích. V

²⁴ Globálním jazykem je například angličtina. Angus Phillips pro tyto účely používá novotvar „Globish“. (PHILLIPS, Angus 2014, Turning the page: the evolution of the book.)

roce 2013 vydali první dvoujazyčnou knihu *Proměna/The Metamorphosis* a od roku 2015 do roku 2017 vydali pouze dvou až tříjazyčné publikace v kombinacích česko-německé a česko-anglicko-německé. Zatímco nakladatelství Vitalis vydává knihy ve vícero jazykových mutacích od svého počátku. Na rozdíl od magazínů, rozhlasu a televize, žádná globální mediální korporace zabývající se vydáváním knih u nás v současnosti nepůsobí. Německý multimediální koncern Bertelsmann AG, na jaře 2014 český knižní trh prodejem Euromedia Group opustil.²⁵

Dalším důsledkem globalizace je změna čtenářských návyků a tlak na nakladatele v rychlé redakční přípravě českých překladů globálních bestsellerů. Jako příklad uvedu vydání knihy *Příběh služebnice* kanadské autorky Margaret Atwood. V roce 2017 byl globálním hitem seriálová adaptace americké televizní stanice HBO, shodou okolností na podzim téhož roku přijela do Prahy autorka osobně převzít mezinárodní Cenu Franze Kafky za své celoživotní dílo. Nakladatelství Argo oproti plánovanému vydání chtělo stihnout přítomnost Atwoodové a fanouškům nabídnout knihu, jejíž vydání z roku 2008 u BB artu bylo již rozebráno. Šibeniční termín vydání stihli díky použití překladu Veroniky Láskové z roku 2008 i převzetím stejného grafického řešení jako u anglického vydání nakladatelstvím Vintage. Více o zrychlování nakladatelské práce v kapitole o chodu a organizaci nakladatelství ve čtvrté podkapitole čtvrté kapitoly.

3.4.2. Komeracionalizace a digitalizace

Komeracionalizace knižního průmyslu „*primárně znamená širší akceptování pravidel jednání, jež byla původně jako legitimní, žádoucí a přirozená uznávána a dodržována především v pólu knižní komerce*“. (Kirkosová, 2015: 145) To znamená, že nakladatel upřednostňuje ekonomický profit nad literární kvalitou. Za komeracionalizaci může být považováno vytěžování módních vln určitého žánru, nyní například tzv. severské krimi. Je to důsledek všeobecné ekonomizace

²⁵Bertelsmann prodává nakladatelství Euromedia.[online]. 11.2.2014. [cit. 10.4. 2017] Dostupné z: www.mediaguru.cz/clanky/2014/02/bertelsmann-prodava-nakladatelstvi-euromedia

mediálních obsahů po transformaci na tržněekonomickou společnost. (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011: 66)

Na nakladatelskou praxi má nesporný vliv technologický pokrok znamenající digitalizaci textů a komunikace. Významně se rozšířila nabídka kanálů a prostředků, skrze které může být autorské dílo publikováno: elektronické knihy, audioknihy; knižní blogy, internetové kulturní časopisy, atd. Nové kanály komunikace získávají i čtenáři: mohou chválit, recenzovat, participovat na propagaci nakladatelství skrze sociální sítě, zakládat čtenářské kluby, atd. Hovoří se o „*přehodnocení vztahu mezi nakladatelem a čtenářem*“. (Kirkosová, 2015: 146) Digitalizace by také mohla být zajímavá pro starší knižní tituly, které nejsou už v knihkupectvích ani v antikvariátech, nevyplatí se hromadněji dotiskovat. Mohou pak být šířeny jako e-knihy či být tisknuty až na vyžádání zákazníka. Tato teze by mohla být východiskem pro malá nakladatelství, která nemají na dotisky svých knih, které už nejsou na trhu zastoupeny, například díla autorů Pražského německého kruhu (Paul Leppin a další). Kateřina Kirkosová shrnuje, že „*digitalizace může knihy vyloučit jako staré médium, ale i přepisovat do nových forem a hledat další varianty jejich extenze*“. (Kirkosová, 2015: 147)

Přizpůsobení se novému digitalizovanému prostředí může být finančně náročné pro malá nakladatelství, pracující se starými operačními systémy, které nejsou kompatibilní s jinými formáty od profesionálních korektorů. V Nakladatelství Franze Kafky brzdí pokrok přechodu na digitalizované formáty v tiskárnách dotisky starších a žádaných titulů. Podklady pro tisk se dříve přenášely na filmech, dnes nepoužitelném materiálu. Dotisk takové knihy pak nelze uskutečnit, není-li provedena nová sazba, komentuje Tomáš Chlebeček.

4. Charakteristika Nakladatelství Franze Kafky a jeho historie

Nakladatelství Franze Kafky je soukromé nakladatelství, které vydává krásnou a teoretickou literaturu a vydávání knih je pro něj hlavní činností. Obsahovým charakterem souvisí ediční tvorba se středoevropskou duchovní a kulturní tradicí, se zaměřením zejména na oblast pražské německé a židovské literatury. Oficiálně bylo založeno roku 1991 a součástí aktivit Centra Franze Kafky sídlícího na Josefově v Praze. Dle typologie Jana Halady, který rozdělil nakladatele do čtyř skupin, můžeme Nakladatelství Franze Kafky definovat jako „*skromný nakladatel*“, který provozuje řemeslo s rozvahou a „*ideálním nakladatelem*“, který nehledí na zisk a svou činnost nekomerční povahy financuje částečně z jiných zdrojů. (Halada, 1993: 54) Za „*nakladatele podnikavce*“, který je tržně orientován a tomu podléhá ediční profilace jej nemůžeme pro úzkoprofilovost pražské německé literatury považovat, stejně tak ne za „*nakladatele giganta*“, který by svým úspěšným podnikáním určoval knižní trh a měl rozsáhlé portfolio. Z hlediska vydavatelské činnosti sleduje cíle „*kulturního poslání*“ o němž jsou přesvědčeni sami zaměstnanci, například vedoucí odbytu Tomáš Chlebeček se vyslovil: „*Zájem o Kafku opadá. My se tento druh literatury snažíme propagovat v tom je naše veřejná služba.*“ Druhou charakteristikou vydavatelské činnosti je její „*úzce oborové, specializované zaměření*“ (Halada, 1993: 37) Současná šéfredaktorka Markéta Mališová se ke svému nakladatelství vyjádřila: „*Jsmo ale opravdu malé, a řekla bych, takové úzkoprofilové nakladatelství, takže vydáváme tak čtyři pět titulů do roka. Ty tituly nejsou obvykle zas až tak žádané pro široké publikum. Je to spíš pro úzký okruh čtenářů.*“²⁶

²⁶ Přepsáno z rozhlasové rozhovoru. Otazníky historie [rozhlasový pořad] Český rozhlas, 24. 4. 2010. 22:47 min.

Stálý počet zaměstnanců nakladatelství, které je uváděno pro statistické účely jsou dva lidé. Nakladatelství vydalo mezi lety 1991 a 2016 celkem 113 knih a aktuálně vydává ročně jeden až dva tituly. V logu Nakladatelství je vyobrazen sedící panáček, kterého si Franz Kafka nakreslil do deníku.

4.1 Společnost a Centrum Franze Kafky

Nakladatelství je personálně i ekonomicky propojeno se zaštiťujícími organizacemi Společnosti Franze Kafky a Centra Franze Kafky. Projekt na vytvoření Centra Franze Kafky v Praze existoval od roku 1989. Měla to být slovy tehdejší ředitelky Marty Železné (dnes Davouze) „*kulturní instituce světového formátu*“ s podobným zvukem jaký má Centre Georges Pompidou v Paříži nebo Guggenheimovo muzeum v New Yorku. „*Instituce jakou Praha neměla, ačkoliv by si ji zasloužila.*“ (VSFK 2, 1995: 3)

K založení Centra Franze Kafky vznikla i nevládní nezisková organizace Společnost Franze Kafky. Byla založena ustavující valnou hromadou 3. října roku 1990. „*Její založení je svým způsobem významná, byť o mnoho let opožděná událost. Neboť konečně, dlouho poté, co v nejrůznějších zemích světa – počínaje Rakouskem a konče Spojenými státy – začly působit její sesterské organizace, směla díky politickým změnám v Československu tato Společnost vzniknout také v Praze. V místech, kde se Kafka narodil, kde žil a pracoval, v místech oné neopakovatelné duchovní atmosféry, která v sobě vždy měla cosi magického a hluboce existenciálního a která nesporně sehrála významnou roli i jako přímá motivace, nejen inspirace Kafkovy tvorby.*“ (VSFK 1–2, 1991: 2) U zrodu celého projektu stála Marta Železná (1945, dnes provdaná Davouze), absolventka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, během socialismu působící jako nakladatelská redaktorka v Československém spisovateli.

Hlavním cílem Společnosti bylo přispět k oživení tradic, z nichž vzešel unikátní fenomén tzv. pražské německé literatury, a obnovit obecné povědomí o

významu kulturní plurality středoevropského regionu, kde spolu po staletí žili Češi, Němci a Židé. Zakladatelé cítili „*obrovský kulturní a mravní deficit v oblasti židovského, německého, ale i českého duchovního odkazu*“. (VSFK 1–2, 1991: 3) Jméno Franze Kafky bylo pro zakladatele symbolem zmíněných tradic. Na oplátku si za cíl vytyčili věnovat jeho dílu soustavnou pozornost a usilovat o to, aby se stalo přirozenou součástí českého kulturního kontextu. Součástí tohoto plánu bylo vydat jeho dílo, které do té doby nebylo vydáno kompletně. Kafkovo jméno tedy nese Společnost záměrně, aby splatila vydavatelský dluh, který měla česká společnost v roce 1990 vůči tomuto spisovateli. Jednou z deklarovaných snah SFK bylo Kafkovy rukopisy (u nás nedochované díky nepřízni komunistického režimu) zmapovat, pořídit jejich faksimilie, dát dohromady s tím, co zbylo na našem území, a tak vytvořit pokud možno úplnou „*databanku Kafkovy rukopisné pozůstalosti*“ ke studijním a edičním účelům. (VSFK 1–2, 1991: 3)

Zároveň „osobnost“ jména měla zajistit osobnější vztah potencionálním návštěvníkům k organizaci. Po vyhladovění občanské společnosti během několika dekád socialismu, vznikala tato instituce se záměrem být „*živoucí spřízněných duší*“. Nyní má Společnost Franze Kafky kolem 1000 členů z celkem 23 států světa. Mezi členy Společnosti patří i takové osobnosti jako je nositel Nobelovy ceny za literaturu Günter Grass, izraelský spisovatelé Amos Oz a Avigdor Dagan, polský básník Tadeusz Różewicz, spisovatelé Arnošt Goldflam, Jiří Gruša, Ivan Klíma, Pavel Kosatík, Petr Pithart, Karol E. Sidon, dramatik a spisovatel Milan Uhde, americký architekt Steven Holl, hudební skladatel Ilja Hurník, literární badatelé Peter Demetz, Klaus Wagenbach, Hans Dieter Zimmermann a další. Společnost Franze Kafky řídí volený výbor složený z předsedy Vladimíra Železného, germanisty Josefa Čermáka, bývalého velvyslance Františka Černého, grafika a ilustrátora Jiřího Slívy, germanisty a překladatele Jiřího Stromšíka, novináře a redaktora Jana Víta, redaktorky a překladatelky Marie Vodičkové a prof. Ivana Vyskočila. Výbor má jistý vliv na fungování Nakladatelství Franze Kafky, neboť jsou na valných hromadách informováni o chystaných edičních plánech. Mezi zakládajícími členy výboru byla i Věra Saudková, Kafkova neteř. Předsedou a významnou osobností pro ediční profilaci byl dlouhá léta literární

badatel prof. Kurt Krolop, který se významně podílel na kritickém vydání Kafkova díla, a čestným předsedou byl před svým zesnutím spisovatel Arnošt Lustig. Vznik Společnosti Franze Kafky podpořil písemně také prezident Václav Havel, tehdejší premiér Petr Pithart a bývalý ministr kultury Milan Uhde.²⁷

Své aktivity ke kterým patří pořádání literárních večerů, besed, odborných přednášek a seminářů uskutečňuje Společnost prostřednictvím Centra Franze Kafky. Na počátku 90. let 20. století sídlilo na Staroměstském náměstí a v rámci Centra fungovala taktéž výstavní síň, dokumentační středisko a studovna, prodejna knih a kavárna. Dnes Centrum sídlí v Široké ulici na Praze 1, kde provozuje i Knihkupectví Franze Kafky. Ve znaku Společnosti Franze Kafky je kavka sedící na listnaté větvi, které otec Franze Kafky užíval jako svého obchodního znaku.

Společnost dále vlastní repliku soukromé Kafkovy knihovny s téměř tisícem dobových svazků. Provozuje odbornou knihovnu sekundární literatury k tématu pražské německé literatury. Společnost vyhlašuje Cenu Franze Kafky, jedinou mezinárodní literární cenu udělovanou v České republice.²⁸ Každým rokem vypisuje Cenu Maxe Broda, studentskou literární soutěž o nejlepší esej, které se pravidelně zúčastňují studenti z celé republiky. Mezi významné uskutečněné projekty patří realizace Pomníku Franze Kafky na Starém Městě pražském navrženou sochařem Jaroslavem Rónou 4. prosince roku 2003.

²⁷ Citováno z Společnost Franze Kafky. Společnost Franze Kafky [online]. [cit. 2018–05–05]. Dostupné z: <http://www.franzkafka-soc.cz/spolecnost/>

²⁸ Jejími dosavadními laureáty jsou spisovatelé Philip Roth (USA), Ivan Klíma (ČR), Péter Nádas (Maďarsko), Elfriede Jelinek (Rakousko), Harold Pinter (Velká Británie), Haruki Murakami (Japonsko), Yves Bonnefoy (Francie), Arnošt Lustig (ČR), Peter Handke (Rakousko), Václav Havel (ČR), John Banville (Irsko), Daniela Hodrová (ČR), Amos Oz (Izrael), Jen Lien-Kche (Čína), Claudio Magris (Itálie) a Margaret Atwood (Kanada)

4.2 Historie nakladatelství

4.2.1 První etapa s Martou Železnou (1991– 2002)

Záměr založit nakladatelství a vydavatelství byl odsouhlasen na valné hromadě 3. října 1990. Bývalá redaktorka Marta Železná to později okomentovala slovy: „*Po revoluci jsem konečně chtěla začít vydávat knížky podle svého gusta.*“²⁹ V zakládací listině je tato aktivita mezi vyjmenovanými činnostmi provozu Centra Franze Kafky se sídlem na Staroměstském náměstí č. 17 a byla to příležitost vytvořit ziskovou část činnosti. V roce 1990 doznívala „*doba, kdy bylo vše dovoleno*“ (Halada, 2007: 15) a s prudkým rozšířením trhu vznikalo velké množství nakladatelství. Konec roku 1990 Jan Trávníček popisuje jako dobu „*transformační*“. V témže roce byly již započaty práce na struktuře edičního plánu, takže vývoj NFK se neodvíjel cestou nepromyšlené strategie s vidinou okamžitého zisku, jako jsme si nastínili ve třetí kapitole. V začátcích vznikla ediční rada nakladatelství ve složení: Zdeněk Urbánek, dr. Vladimír Železný, dr. Bedřich Nosek, dr. Ivan Vyskočil, dr. Věra Saudková, Ivan Wernisch, Hana Žantovská, prof. Kurt Krolop, dr. Josef Čermák, dr. Růžena Grebeníčková, dr. Zbyněk Hejda, dr. Jiří Daníček, Tomáš Pěkný, Přemysl Rut, dr. Vladimír Karfík, Marta Železná, dr. Hanuš Karlach, Jan Vít, dr. Ondřej Hausenblas, dr. Bohuslav Holý a dr. Josef Kroutvor.

Sídlo

V roce 1991 po téměř ročním jednání s pražským magistrátem získala Společnost pro pracovní prostory Centra Franze Kafky a tedy i redakce nakladatelství dům číslo 22 na Staroměstském náměstí, který dříve sloužil OV

²⁹ Marta Davouze: *Nebrečím ani zatím neumírám*. Právo, příloha Styl pro ženy, 27.2.2018

KSČ. Zde museli odstranit „šedé linoleum a hnědý umakart simulující dřevo, jímž byly obloženy stěny, hobrové přepážky, koženkové polstrování dveří a další esteticky tíživé prvky“, které příliš upomínali na předchozí nájemníky. (VSFK 1–2, 1991: s. 14) Potýkali se zde s kapacitními problémy, největší místnost v budově dokázala pojmout maximálně 30 lidí, pro nově vznikající kulturní instituci nedostačující. Od celkové rekonstrukce (dům byl během osídlení KSČ propojen s dalšími pěti domy v sousedství) plánované za peníze sponzorských darů se nakonec kvůli tomuto deficitu a nejistým vyhlídkám do budoucna upustilo. Na dům mělo nárok ministerstvo financí, které do své správy převzalo všechny majetek po KSČ a zároveň byl uplatněn restituční nárok. (VSFK 2–3, 1992: 8) Dalším plánovaným místem, kde mělo být Centrum vytvořeno byl palác Kinských, v místech, kde Kafkův otec Hermann vlastnil obchod. Právo disponovat palácem Kinských³⁰ bylo přiznáno rozhodnutím české vlády dne 16. září 1991 a v plánu byla rekonstrukce budovy pro plnohodnotné využití potřeb Centra. (VSFK 1, 1992:2) Přesto zástupci Společnosti Franze Kafky vedli s Národní galerií spory o využívání budovy, do kterých se zapletli i italští obchodníci s broušeným sklem a celá eskápada by mohla dokonale zapadnout do představ a vzpomínek na divoké poměry transformačních 90. let.

Šéfredaktorkou Nakladatelství byla Marta Železná, která se sama zdráhala navrhnout knihy k vydání kvůli praxi z velkého státního nakladatelství raději důvěřovala orgánu ediční rady. Velkým přínosem pro fungování nakladatelství byl příchod paní Mileny Masákové, která také dříve působila v Československém spisovateli. „Milena byla redaktorsky špička špiček. Ona je redaktorka, která uvedla Emila Hakla, Jáchyma Topola, velké prozaické autory současnosti. Myslím, že byla mimořádná.“ hodnotí kolegyni Daniela Uherková.

V Nakladatelství Franze Kafky vykonávala veškerou redakční práci. Pravidelné ročenky Společnosti Franze Kafky a příspěvky z konferencí redigovala Daniela Uherková a odbyt byl zařizován Ondřejem Tauchenem.

³⁰ Aktivní části grafické sbírky Národní Galerie zde zůstali zachovány.

Knižní produkce

Předpokládaná roční produkce byla plánovaná na 5 titulů, postupně až dokonce 20 titulů ročně. A od samého počátku se předpokládalo se spoluprací s jinými nakladateli v podobě finanční a odborné záštity. Tímto způsobem už v roce 1991 byla navázána spolupráce s nakladatelstvím Torst a nakladatelstvím Odeon. V témže roce vydalo nakladatelství svou první publikaci – *Co v učebnicích chybělo, O německy psané literatuře v českých zemích* sestavenou kolektivem autorů. Učebnice vyšla v nákladu 57 500 výtisků a byla zdarma expedována do středních škol. Při návštěvě spolkového prezidenta Richarda von Weizsäckera 8. října 1991 mu byl předán jako dar jeden signální výtisk učebnice. Německý prezident prohlásil, že jde o „významný okamžik ve vývoji českého školství i ve vývoji českoněmeckých kulturních vztahů“. (VSFK 3, 1991: 24)

V roce 1991 vychází první kniha s Kafkovými texty sbírka aforismů *Aforismy* a publikace Jaroslavy Vondráčkové *Kolem Mileny Jesenské*. Na knihách Nakladatelství, které nebylo ještě tak zkušené spolupracovalo s nakladatelstvím Torst Viktora Stoilova: „Zajímavé je, že začátek Torstu, pomínou-li mé Portréty, byl zcela nezamýšleně, přirozeně kafkovský: nejprve Kautmanova knížka, pak vzpomínky Jaroslavy Vondráčkové Kolem Mileny Jesenské, následované Aforismy Franze Kafky v překladu Rio Preisnera. Bylo to dáno tím, že jsme s Honzou [editor Jan Šulc] oba Pražáci a asi jako většina z naší generace jsme Kafku četli a jeho knihy měli rádi.“ (Chuchma, 2011: 48) Stoilov dále přiznává, že počínání při vydávání těchto knih bylo v grafické úpravě a sazbě naprosto začátečnické, například se zde vyskytovali uvozovky umístěné jen nahoře.

Roku 1992 už vychází zcela vlastní produkce – esejistická kniha Josefa Jedličky *České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi* a sbírka próz, vzpomínek a filosofujících textů chartisty Zdeňka Urbánka *Ztracená země*. Výše roční produkce se postupně zvyšovala, v roce 1993 už počet vydaných titulů za rok dosáhl čísla osm.

V roce 1994 započala rozsáhlá edice *Spisy Karla Poláčka*, na které si ověřili, že něco takového v malém počtu lidí bez zkušeností s takovým projektem zvládnou. Podle předběžné zprávy Ministerstva kultury ČR získala edice *Spisy Karla Poláčka*

ocenění za nejlepší ediční počín z roku 1994. Osm toho roku vydaných svazků spolu s další produkcí NFK bylo odesláno na knižní veletrh v Jeruzalémě. (VSFK 1, 1995: 1)

V následujícím roce 1995 NFK rozhodlo přistoupit k velkému projektu – edici *Dílo Franze Kafky*. Daniela Uherková, tehdejší programová vedoucí vzpomíná: „Přišla jsem večer do práce z archivu na Strahově, kde mi půjčili do ruky Kafkovy originální dopisy, a říkala jsem Martě a Mileně, že to byl zvláštní zážitek a ten večer Marta rozhodla, že se pokusíme o vydání kompletního Kafkova díla.“ V září 1995 začaly po konzultaci s profesorem Kurtem Krolopem konkrétní přípravy k zahájení edice *Dílo Franze Kafky*. Například vytvoření odborné ediční rady a vyhlášení uzavřené soutěže k výtvarnému řešení. Jejím prvním reálně vydaným svazkem byly *Deníky (I. díl, léta 1909–1913)*; souběžně se pracovalo i na druhém svazku, románu *Zámek*, v němž měl český čtenář dostat do rukou text se zaintegrovanými změnami, k nimž dospělo poslední německé kritické vydání Kafkových prací. Detailní revizi českého překladu se zabýval brněnský germanista dr. Marek Nekula.

V roce 1995 bylo v Paláci Kinských otevřeno *Café Milena* a u této příležitosti byl jako kuriozita vydán reprint prvorepublikového vydání kuchařských receptů, které autorka získala při své novinářské práci. Malá brožovaná knížka se jmenuje *Mileniny recepty*. (VSFK 1, 1995: 2) Vydávat fotoreprinty bylo v první polovině 90. let poměrně časté. „Nakladatelé měli snahu poskytnout čtenářům vše vzácné, co se dosud dalo sehnat jen velmi složitě v antikvariátech.“ (Chuchma, 2011: 65)

V únoru 1997 se konala slavnostní prezentace edičního projektu *Dílo Franze Kafky* a ediční počín NFK uvedli místopředseda výboru SFK a generální ředitel televize Nova, hlavního sponzora projektu, PhDr. Vladimír Železný. Dále zahájení edice pozdravili tiskový mluvčí prezidenta republiky PhDr. Ladislav Špaček a zástupce druhé sponzorské instituce, České spořitelny, JUDr. Rudolf Hanus. Společenského večera se zúčastnilo mnoho hostů, mj. velvyslanec Rakouské republiky dr. Peter Niesner, další představitelé kulturního, politického a společenského života a spolupracovníci Centra Franze Kafky. (VSFK 1, 1997: 1)

Během roku vyjdou ještě další dva svazky a celkem 12 svazků, což je nejvyšší počet roční produkce za celou historii Nakladatelství.

Ekonomická stabilita

V roce 1992 se dovídáme ze zprávy o hospodaření s členskými příspěvky, resp. roční bilance Společnosti, že roční rozpočet celé Společnosti i Centra činil zhruba 5 milionů korun. Vzhledem ke spektru aktivit bylo třeba finance shánět i jinak než přes členské příspěvky, nejvíce skrze nadaci a sponzorské dary. *„Každou kulturní akci, ať je to vydání knihy nebo uspořádání semináře je třeba předem zpracovat do podoby projektu, obsahujícího kromě zevrubné identifikace ideového záměru také finanční rozpočet. Sponzor či nadace si pak vyberou ten či onen projekt a určí, zda jej uhradí kompletně nebo jen zčásti, přičemž prostředky tímto způsobem získané jsou vždy účelově vázány.“* komentuje situaci Marta Železná ve Věstníku. (VSFK 2–3, 1992: 10)

V roce 1995 se bilancuje ekonomická stránka projektu Centra Franze Kafky, který *„neuskutečňuje aktivity komerčního charakteru a nevydává knihy pro mainstreamového čtenáře“* a z jejichž prostředků bylo hrazeno nájemné, rekonstrukce, provoz a údržba domu, platy, honoráře a další režie, výroba věstníků, pozvánek, novoročenek, doplňování fondu odborné knihovny a výlohy za veškeré aktivity Centra, do nichž spadá nakladatelská produkce (ale také výstavy, literární večery, konference a semináře). Roční rozpětí příjmů a výdajů roku 1994 se pohybovalo v rozpětí mezi 1–2,5 miliony. Za nejnákladnější kulturní aktivitu z hlediska objemu výdajů *Zpráva o hospodaření za rok 1994* označuje právě nakladatelskou produkci: *„Vydání například jednoho svazku Poláčkových Spisů (honoráře za ediční přípravu, dědický honorář, honorář výtvarníkovi a především výroba) vyjde v průměru na 200 tisíc, prodává se však za cenu nižší, než jsou celkové náklady, navíc postupně a poměrně pomalu, takže se dá říci, že jde o investici, jejíž neúplná návratnost se rozmělní v čase“* (VSFK 2–3, 1992: 11). Určité procento příjmů plynulo z prodeje knih, z provozní galerie, knihkupectví, antikvariátu a klubové kavárny, ani jedna z vyjmenovaných činností nebyl výdělečná a většinu příjmů stále získávali cestou fundraisingu, tedy z dotací

zejména zahraničních nadací a domácích sponzorů na jednotlivé projekty. Z členských příspěvků, pokud by zaplatili toho roku všichni členové SFK, 160 000 Kč, za což by bylo dle zápisů Marty Železné možné vydat jednu knihu. V roce 1994 ale zaplatilo příspěvky pouze 158 členů se 724.

Ze zápisu z valné hromady 27.února 1996, se dovídáme, že roku 1995 mělo Centrum Franze Kafky náklady 10 201 569 Kč, výnosy pouhých 9 302 711 Kč. Pohledávky činily 54 485 Kč, vesměs šlo o prodané a nezaplacené knihy. Prodali za 573 130 Kč knih, přičemž samotné polygrafické náklady činily 564 743 Kč. Vydání knihy ovšem zahrnuje i honoráře, poplatky za autorská práva, režii atd. Bez sponzorů a nadací by se organizace nemohla obejít. Pro představu o objemu práce související s finančním zajištěním jednotlivých kulturních projektů informovala Marta Železná o průběhu found raisingu předcházejícímu vydávání edice *Dílo Franze Kafky*: „*Písemně a osobně byly osloveny tyto firmy a instituce: Česká pojišťovna, Ronald Lauder Foundation, Česká spořitelna, Doron Foundation, KulturKontakt, nadace Český literární fond, Nova TV, Magistrát hl. m. Prahy, Velvyslanectví spolkové republiky Německo, OMV, Bank Austria, McDonald, Škoda automobilová a.s., nadace Inter Nationes v Bonnu, Česká pojišťovna a Goethe-Institut. Darovací smlouvy se zatím podařilo uzavřít pouze s TV Nova a Českou spořitelnou. Ostatní buď neodpověděli, nebo poslali zamítavou odpověď.*“ Český literární fond přispěl částkou 20 000 Kč na vydání *Kafkových Deníků*. Tento poměr, že z deseti až patnácti oslovených donátorů uspějí u dvou, byl prý obvyklý. Proces žádostí o sponzoring byl komplikovaný administrativně. „*Jen některým z nich stačí pouze text projektu v jazyce jejich země, většina má své formuláře a žádosti, jejichž zpracování vyžaduje třeba i několik dní práce.*“ Jako příklad je uvedena pouhá osnova pro zpracování žádosti u Doron Foundation for Education and Welfare v Izraeli, která čítala osm stran v anglickém jazyce. (VSFK 1– 2, 1996: 4–5)

Z přehledu dotací na jednotlivé projekty v roce 1999 se vyjmenujeme pro nás relativní údaje: *Dílo Franze Kafky* podpořil Nadační fond Nova³¹ 1 milionem

³¹ Generálním ředitelem TV Nova byl mezi lety 1994 – 2003 Vladimír Železný, manžel Marty Železné.

Kč, Česká spořitelna přispěla 200 000 Kč, Magistrát hl. Města Prahy také přispěl 200 000 Kč a organizace Kultur-Kontakt 80 811 Kč. Dohromady byla celá edice podpořena částkou 1 480 811 Kč. Spisy Karla Poláčka měli menší finanční podporu: Komerční banka darovala 400 000 Kč a Městský úřad v Rychnově nad Kněžnou, Poláčkově rodném městě, přispěla 60 000 Kč.

Uvedeme-li příklady jednotlivých titulů, kniha *Německy psaná literatura v českých zemích* získala grant od Česko-německého fondu budoucnosti 200 000 Kč. Román *Příměří* italského spisovatele Primo Leviho vyšel za podpory Českého literárního fondu ve výši 20 000 Kč. Z informací ve *Věstníku* roku 1999 se dočteme, že umělecká monografie *Robert Piesen* byla podpořena Nadačním fondem Nova nezvykle velkou částkou 1 620 000 Kč. (VSFK 3– 4, 1999: 19)

Nutno ještě dodat, že díky spolkové povaze Společnosti a Centra spousta spoluprací probíhala bez honoráře, na základě ochotě pomoci. (VSFK 1, 1995: 5)

4.2.2 Druhá etapa s Markétou Mališovou (2002–2016)

V roce 2002 se Marta Železná stěhuje do Francie, kde se provdala, a ředitelkou Centra Franze Kafky a šéfredaktorkou Nakladatelství Franze Kafky se stala PhDr. Markéta Mališová. Mališová je absolventkou Přírodovědecké fakulty, pracovala v Krátkém filmu Praha, věnovala se vlastní dokumentární tvorbě a v Centru Franze Kafky od roku 1998 kurátorsky zaštiťovala provoz galerie.

Během jejího vedení se již uzavřely obě velké edice *Dílo Franze Kafky* a *Spisů Karla Poláčka*. Poslední 20. svazek *Spisů Karla Poláčka*, nazvaný *Úvahy, Korespondence, Deník z roku 1943*, přivezli z tiskárny 22. března 2002, tedy v den 110. výročí Poláčkova narození. Uzavřela se tak desetiletá práce a slovy redaktorky Mileny Masákové „*Donkichotská troufalost, s níž se maličké začínající nakladatelství do tak obrovského projektu pustilo.*“ (VSFK 2002: 16) V roce 2004 vyšel román *Nezvěstný, který* pomohla financovat Marta Davouz ze svého členského příspěvku v dobrovolné výši 300 000 Kč. (VSFK 2004: 5) Poslední svazek *Díla Franze Kafky* vychází v roce 2007 a jsou jimi *Dopisy přátelům a jiná korespondence* čítající 1 170 stran.

Personálně nakladatelství přišlo o stálou redaktorku Milenu Masákovou. Na krátkou dobu ji na stejné interní pozici nahradila spisovatelka a básnířka Markéta Hejná, ale tato redaktorka po dvou letech odešla a nakladatelská práce se z finančních důvodů se začala zadávat externě. Na vydávání knih stále spolupracovala programová ředitelka Daniela Uherková a vedoucím odbytu se stal Tomáš Chlebeček.

Nové sídlo

Sídelně se v této etapě vtiskla opět nová a dnes charakteristická destinace. V roce 2001 se Centrum a tedy i Nakladatelství přestěhovalo do půdních prostor v Maiselově ulici, kvůli vysokému nájemnému bylo Městskou částí Praha 1 nabídnut k dlouhodobému pronájmu objekt v sousedství Maiselovy synagogy. Jednalo se o malý domek s „kouzlem charakteru architektury přelomu století“ (VSFK 2004: 46), který byl původně postaven, aby fungoval jako prádelna. V roce 2001 se nacházel již v bídném stavu a vyžadoval rekonstrukci za nejméně 4 miliony korun. Na rekonstrukci nakonec bylo získáno 8 milionů ze státního rozpočtu a 9 miliónů korun z fondů EU. Nakladatelství muselo chvíli působit v rozestavěných prostorech rekonstruovaného domku. „Všude prach a krabice. Nebylo co zaklízet, protože chyběly úložné prostory. Sál se proměnil ve velké skladiště plné knih, starých počítačů, stolků a všeho, co už jsme neměli kam dát. Telefon jen jeden, fungující internet s e-mailem byl v nedohlednu. Do práce jsme se museli prodírat přes dvůr plný stavebního materiálu, starých hadrů a popelnic, mezi nimiž se povaloval uschlý vánoční stromeček.“ vzpomíná ředitelka Markéta Mališová. (VSFK 2006: 5) Přesto se v těchto bojových podmínkách podařilo připravit k vydání dvanáct knih. V *Kafkově knihovně* (2004) autora Herberta Blanka, publikaci *Vzpomínky současníků*, *Setkání s Franzem Kafkou* (2004) a *Kafkovy Dopisy rodině* (2005) a *Nezvěstného* (2004). Rekonstrukce byla dokončena v roce 2007. Rekonstrukci interiérů nového sídla Nakladatelství navrhl americký architekt Steven Holl, který přijel do Prahy a díky svému zájmu o Kafku vyhledal SFK. Autorkou projektu byla Marcela Steinbachová z ateliéru Skupina. „Chtěla jsem, aby ve všech prostorech zůstal zachován starý duch a přitom se tu dalo žít,“ komentovala jednoduše

výslednou podobu rekonstrukce tehdy Markéta Mališová. „*Materiály jsou co nejjednodušší – na podlahách kletovaný beton, Steven Hollem navržená černobílá dýha nábytku, kov.*“ říká vedoucí projektu Steinbachová. Pro osvětlení použili dobové lustry, které doplnily nástěnné halogenové lampy a zářivky, nic designového. I radiátory topení jsou obyčejné. „*Obyčejnost byla záměrná, vše je postaveno na knihách a knihovnách, ostatní prvky měly co nejméně rušit.*“ dodává Steinbachová. (VSFK 2006: 6) V těchto prostorách funguje nakladatelství dodnes.

Noví autoři a nové edice

Markéta Mališová přinesla do edičního programu nové autory. Její šéfredaktorská pozice je spojená s třetím velkým spisovatelem židovského původu, kterého můžeme považovat za signifikantního pro profil Nakladatelství Franze Kafky. Byl jím Arnošt Lustig. Lustig zaujímal od devadesátých let pozici čestného prezidenta Společnosti Franze Kafky, reálně se ale příliš neangažoval. Na žádost Mališové souhlasil se zařazením reedic svých děl do edičních plánů nakladatelství.

V roce personální výměny šéfredaktorek Nakladatelství nebyla pro vydání připravena žádná kniha. Následující rok 2003 vycházejí plánované svazky z *Díla Franze Kafky (Povídky II, Povídky III)* a kniha česko-izraelské novinářky Ruth Bondyové *Mezi námi řečeno*. Tento titul můžeme chápat jako symbolický předěl a změnu směřování Nakladatelství nesoucí jisté typizované znaky, kterými se bude vyznačovat většina produkce po roce 2003 do současnosti. Jsou jimi sériovost, malý formát a spolupráce s výtvarníkem Jiřím Slívou, který se věnuje kreslenému humoru. Takové rysy nese i tzv. „*malá kafkovská řada*“, dosud čítající tři svazky maloformátových knih v plátěné vazbě, které redaktorsky sestavila sama Markéta Mališová. Základní myšlenkovou ideu této série popsala: „*Tak je to taková útlá knížka, to tramvaje si i ji můžete vzít, nebo do vlaku a to je prostě myslím si, že zase trošičku zpřístupní Kafku jako lidem. Protože tam jsou, je to, jsou to kratší, jsou to kratší úvahy, než se třeba probrat někdy Procesem, což hodně lidí říká, to nemůžu číst, prosím tě, co s tím Kafkou, vždyť to se nedá číst. Ale dá.*“³²

³² Přepis rozhovoru s Markétou Mališovou. Tandem. [rozhlasový pořad]. Český rozhlas 2. 10. 2013,

Kromě tohoto posunu v titulové nabídce nakladatelství se pokračovalo ve vydávání odborné sekundární literatury ke spisovateli Franzi Kafkovi a pražskému německému kruhu: „...v jednom poschodí vnitřní babylonské věže...“ / *Jazyky Franze Kafky* (2004), *V Kafkově knihovně* (2004), *Setkání s Franzem Kafkou. Vzpomínky současníků.* (2004), *Jak porozumět Kafkovi* (2010), *Franz Kafka v Assicurazioni Generali* (2011), *O pražské německé literatuře* (2014). Příspěvkem do studií germanistiky bylo vydání bilingvinních básnických sbírek *Když se mnou nejsi ty... Wenn du nicht bei mir bist...* (2009), *Přelož prosím vůni růží... Übersetzt mir den Rosenduft...* (2012) a *Básně/Gedichte* Victora Hadwigera (2016).

Originálním počinem bylo vydání reprintu Julesem Vernem inspirovaném románem šestnáctiletého chlapce Petra Ginze *Návštěva z pravěku* (2007). Přistoupilo se i k nové publicistické lince knižních rozhovorů (*Za vodou, Šest rozhovorů* (2009); *Životy Evy L.* (2013); *O ženách* (2008)). Pod vedením Markéty Mališové také v Nakladatelství vyšel poprvé knižní debut mladého spisovatele. Byla jím kniha *Moucha v kleci* (2011) Radovana Menšíka. Povídky inspirované Kafkou, Dostojevským a dalšími spisovateli kánonu byly v nabídce nakladatelství nezvyklým vybočením a kniha se příliš neprodávala.

Ekonomická stabilita

Z hlediska financování došlo k zásadním změnám. Nakladatelství přišlo o zásadního sponzora Nadaci TV Nova, z jejíž vedení odešel Vladimír Železný. „Navíc když jsem převzala centrum v roce 2002 po Martě Železné, šla jsem do toho s velkým entuziasmem, neboť jsem si myslela, že budeme mít vlivnou podporu televizního magnáta dál, jenže ona skončila. Neměla jsem sponzory, neměla jsem kontakty. Přesto se mi podařilo společnost a centrum udržet a program ještě rozšířit. I když to bylo hodně těžké, protože předtím jsem na volné noze sháněla peníze jen na své dokumenty, zatímco jako ředitelka jsem musela a musím neustále zabezpečovat provozní kapitál.“³³ Celkově opustili Nakladatelství

56:00 min.

³³ LIBOR, Budinský. Markéta Mališová: Vracíme Kafku do kontextu české kultury. *Euro* [online]. 20. 9. 2013 [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/marketa-malisova-vcime-kafku-do-kontextu-ceske-kultury-10225>

velcí privátní sponzoři jako Komerční banka nebo Česká spořitelna a zástupci nakladatelství se začali více orientovat na grantové žádosti u neziskových organizací a veřejných institucí, které odpovídají ediční profilaci složení z judaik, germanik a pragensií. *„Pokud jsou to judaika, tak žádáme o grant Nadační fond obětem holocaustu. Pokud je to kniha z německého prostředí nebo v německém jazyce, tak žádáme Česko-německý fond budoucnosti. Největší příspěvky z veřejných peněz máme od Magistrátu hl. Města Prahy.“* shrnul financování Tomáš Chlebeček.

Při průměrné ročním počtu vydávaných knížek 5 kusů a obvykle tří nových rozpracovaných se náklady na provoz pohybovali kolem 1 milionu Kč. Z výroční zprávy roku 2004 je uvedeno, že na nakladatelskou činnost bylo celkem vynaloženo 1 138 000 Kč, v roce 2005 náklady činily 896 469 Kč a v roce 2007 to bylo 1 178 120 Kč. Výnosy byly vždycky vyšší, takže nemůže o nakladatelské činnosti uvažovat jako o ztrátové. Ovšem nebyly tak vysoké, abychom je mohli označit za výrazně ziskové. V roce 2004 utržili za prodej publikací, 1 171 155 Kč, v roce 2005 995 802 Kč a v roce 2007 1 247 101 Kč.

Při vydání jedné knihy ročně se náklady nakladatelství pohybují kolem čtvrtinové částky. V roce 2016 bylo na náklady vydáno 370 426 Kč. A v témže roce zaznamenáváme i nižší výnosy, pouze 288 736 Kč. Z toho můžeme usuzovat, že pro nakladatelství je tedy z ekonomického hlediska výhodnější připravovat k vydání větší počet knih.

„Téměř všechno, co se vydá, je ziskové, protože třeba u těch méně prodávaných titulů jako těch z esejistické řády, byly náklady vynaloženy před 20 lety, takže dnes všechny finanční zisky utržené za takto staré knihy bereme jako čisté. V takto dlouhodobém hledisku je korunová relace irelevantní. Všechno se změnilo, jen náš sklad se nemění.“ – T. Chlebeček

Nakladatelství se tedy zároveň ocitlo v netradiční situaci, kdy má sklady zásobené dvěma dekádami starými knihami, u kterých už nejsou brány v potaz prostředky na ně vynaložené a i postupným prodejem generují zisk.

4.2.3 Ocenění

Za dobu své činnosti získalo Nakladatelství Franze Kafky několik literárních ocenění. Památník národního písemnictví v soutěži *Nejkrásnější česká kniha* roku ocenil během 25ti let tři knihy z portfolia Nakladatelství Franze Kafky. V roce 1994 se na prvním místě umístil román *Okresní město* Karla Poláčka. Roku 1997 se na třetím místě umístil román *Zámek*, šestý svazek Díla Franze Kafky. Překlad Vladimíra Kafky odborně revidoval a komentář napsal Marek Nekula, typografii navrhl Zdeněk Ziegler, sazbu připravilo MU typografické studio, vytiskla firma Ekon Jihlava. Ceremoniálu se zúčastnila a cenu převzala 23. dubna v Památníku národního písemnictví redaktorka Milena Masáková. (VSFK 1–2 1998: 2) A dosud poslední ocenění Nejkrásnější české knihy roku bylo uděleno v roce 2001 monografii *Robert Piesen*. V kategorii knih o umění a obrazových publikací se kniha umístila na 1. místě. Zásluhy na výtvarné podobě knihy měl autor typografického návrhu prof. Zdeněk Ziegler. O kvalitní technické zpracování se postaralo MU typografické studio a tiskárna TRICO.

Za román *Okresní město* (s přihlédnutím k celé edici *Spisů Karla Poláčka*) v roce 1995 na knižním veletrhu Svět knihy ministr Pavel Tigrid předal Nakladatelství Franze Kafky Cenu ministerstva kultury České republiky³⁴. Na slavnostním setkání pracovníků v oblasti knižní kultury převzal cenu předseda SFK pan doc. Zdeněk Urbánek. (VSFK 2, 1995: 1) V témže roce Český literární fond udělil cenu pro básnickou knihu sbírce *Babí hodina* Violy Fischerové.

³⁴ Tuto informaci uvádí druhé číslo Věstníku v roce 1995. Podle všeobecně dostupných zdrojů v roce 1995 Pavel Tigrid znovuobnovil Státní cenu za literaturu a překladové dílo. Laureáty v roce 1995 byli Ivan Diviš a Josef Hiršal. Ocenění nazvané Cena ministerstva kultury za přínos v oblasti divadla, hudby, výtvarného umění a architektury uděluje MK ČR od roku 2002 a literatura zde není zahrnuta.

4.2 Postavení nakladatelství

Pro kontext této práce, ale i pro existenci nakladatelství samotného je důležité popsat postavení Nakladatelství Franze Kafky na českém literárním poli. Kateřina Kirkosová chápe literární pole jako „*relativně autonomní, přesto nikoli nezávislou součástí širšího komplexu mediálního průmyslu*“. Jan Halada místo Pierrem Bourdieuem³⁵ inspirovaného termínu literárního pole používá pojem tržní nika. „*Základní strategií každého nakladatelství pracujícího s dlouhodobější perspektivou je nepřetržité hledání, udržování a rozšiřování vlastního místa na trhu – tzv. tržní niky, tržního prostoru vymezeného specifickým žánrem a způsobem distribuce.*“ Své místo na trhu by nakladatelství mělo reflektovat a sledovat konkurenci ostatních nakladatelství, jejichž nika leží v blízkém sousedství. (Halada, 1993) Pro Nakladatelství Franze Kafky je to tematicky příbuzné nakladatelství Vitalis, které se vydává přímo Franze Kafku i sekundární literaturu s ním spojenou a další pražské německé spisovatele. Pokud uvažujeme o profilaci Nakladatelství Franze Kafky též na židovskou literaturu, mohou být konkurenčními subjekty pražská nakladatelství Sefer či p3k. Podobnou strategii vydávání vícejazyčných pragensií a v roce 2017 dokonce vydáním popularizační knihy pro mladší čtenáře o Franzi Kafkovi (Radek Malý: *Franz Kafka, Člověk své i naší doby*, 2017) je podobně zaměřené nakladatelství Práh Martina Vopěnky. Pro podrobnější představení jsem vybrala nakladatelství Vitalis, neb nejbližze obsahem produkce a personálním obsazením odpovídá zaměření NFK.

³⁵ Pierre Bourdieu ve své knize *Pravidla umění: Vznik a struktura literárního pole* chápe jako ohraničený nikoli však uzavřený či separovaný sociální prostor, v němž probíhá hra (diskurzivní boj) o literaturu, o její definici, vnitřní hierarchizaci, literárněkritické i společenské zhodnocení.

4.2.1 Vitalis Verlag

Tématicky příbuzným nakladatelstvím je Vitalis Verlag vydávající zejména pražskou německou literaturu a publikace o česko-rakouské kulturní historii. Nakladatelství vzniklo v roce 1993, tedy dva roky po NFK. Toto období časově patří do etapy stabilizační dle rozdělení Jana Trávníčka. Trh se pomalu stabilizoval a stále narůstal počet nových nakladatelství. (Šmejkalová, 2000: 137) Založil ho rakouský lékař Harald Salfellner. (Halada, 2007: 354) Salfellner žije v Praze od roku 1989 a za svou činnost zprostředkovatele mezi kulturami byl vyznamenán např. knižní cenou *Buchpreis der Bonner Stiftung Ostdeutscher Kulturrat*. Společnost sídlila na Malé Straně, kde je v roce 2002 zastihla povodeň. Dnes působí na pražském Smíchově. Zde „pečlivě vybraný tým produkuje knihy mimořádné ryzí kvality a pečuje o dobrou pověst nezávislého evropského nakladatelského domu v českém srdci evropského kontinentu.“³⁶

Převážná část produkce Vitalisu je v německém jazyce a navazuje tak na práci německojazyčných nakladatelství působících v předválečné Praze a zároveň je to z důvodu jejich fungování na rakouském a německém trhu. Neomezují se ale jen na německý jazyk, mnohojazyčnost je jejich specifikem a orientují se tak na turistické návštěvníky hlavního města Praha. Jednotlivé tituly jsou vydávány v osmi jazycích, kromě angličtiny je to francouzština, španělština, italština a ruština. Jen malý počet je vydán česky a nově přibývají jazyky asijské jako čínština a japonština. Salfellner přiznává, že jako nakladatel musí reagovat na složení návštěvníků Prahy. Vydávají obrazové publikace s fotografiemi Prahy a Vídně, knihy s tematikou monarchie Rakouska–Uherska (kuchařské knihy, životopisy císaře Franze Josefa I. a jeho chotě), knihy o významných osobnostech rakouské kultury (Mozart, Klimt, Schiele), pohádky české, rakouské, židovské. Neobvyklou ediční řadou jsou kulturní dějiny medicíny. V oblasti beletrie vydávají knihy německy píšících autorů Franz Kafka, Gustav Meyrink, Rainer Maria Rilke,

³⁶ Citováno z O nakladatelství. *Vitalis* [online]. [cit. 2018–05–05]. Dostupné z: <https://www.vitalis-verlag.com/cz/o-nas/o-nakladatelstvi/>

Adalbert Stifter, Paul Leppin. Vydali rakouské klasiky 19. stol. například Franze Grillparzera. Překlady do německého jazyka kanonistických autorů spojenými s Prahou 19. stol. Jan Neruda a Božena Němcová. Genius loci Prahy v němčině poskytli čtenářům překladem básnické sbírky *Edison* Vítězslava Nezvala. Mezi současné kmenové autory patří Helmut Binder píšící o literárním místopisu a sám majitel Harald Salfellner, který se vědecky zabývá dějinami medicíny a vztahem Franze Kafky k medicíně. Pravidelně také přepracovává a aktualizuje průvodce Prahou.

„Kafka je symbol Prahy a tak jsem musel přijít ke Kafkovi,“ prozradil pro rozhlasovou stanici ČRo Plus svou trochu krkolomnou češtinou.³⁷ Právě zařazením Franze Kafky do svého portfolia jsou velkou konkurencí NFK. Pro motto nakladatelství Vitalis si vybrali přímo Kafkův citát: „*Kniha musí být sekerou na zamrzlé moře v nás*“. Kromě primárního díla³⁸ vydávají i sekundární literaturu: *Franz Kafka a Praha; Mit Kafka in den Süden; Kafkas Wien; Einmal ein großer Zeichner, Franz Kafka als bildender Künstler*.

Dle webových stránek nakladatelství mají v nabídce 95 knižních titulů (jazykové mutace nejsou započítány), což je obdobná titulová nabídka jako u Nakladatelství Franze Kafky. Náklady souhrně přesáhly milion kusů, čímž ale malonákladové Nakladatelství Franze Kafky výrazně převyšují. V českém jazyce, na který se primárně zaměřovalo NFK, vydalo Vitalis v češtině sedm knih. Na otázku, kdo vybírá tituly, které se objeví v české mutaci odpověděl: „*To jsem určitě já, pokud je to možné, velmi mi na překladu do češtiny záleží, ale ne všechny témata zajímají Čechy.*“³⁹ Dlouholetá společná historie Rakouska a Čech je pro Salfellnera důležité téma, a dalo by se říct i prvotní poslání pro založení nakladatelství. V publikacích o rakouských reáliích zdůrazňuje jejich případnou vazbu na Čechy např. v knize o malíři Gustavu Klimtovi věnuje kapitulu jeho otci pocházejícího z Čech. „*Já se snažím už čtvrt století nadchnout své krajany pro českou kulturu, která je jistým způsobem jejich vlastní kulturou taky.*“⁴⁰

³⁷ Citace z rozhlasového rozhovoru. Hovory [rozhlasový pořad]. ČRo Plus 11. 4. 2018, 24:52 min.

³⁸ V nakladatelství Vitalis vyšlo: Proměna, Venkovský lékař, Zámek, Nezvěstný, Dopis otci, Proces, Rozjímání.

³⁹ Citace z rozhlasového rozhovoru. Hovory [rozhlasový pořad]. ČRo Plus 11. 4. 2018, 24:52 min.

⁴⁰ Citace z rozhlasového rozhovoru. Hovory [rozhlasový pořad]. ČRo Plus 11. 4. 2018, 24:52 min.

Profilaci čtenářů vidí Salfellner jednoduše a na základě zkušenosti se čtenářskou odezvou: „*Myslím, že moje knihy stojí v celé řadě knihoven v celém světě*“.⁴¹ Vitalis poskytuje službu tím, že nabízí Kafkovo dílo v překladech a jednotných trochu archaických typografických úpravách, které si návštěvníci „magické“ Prahy přivezou jako nekýčovitý suvenýr z cest. Poskytnout čtenářům na zahraniční cestě v cizím městě knihu v jejich rodném jazyce zároveň s čistě regionálním původem je výhoda díky které Vitalis obtojí na trhu i s touto specifickou profilací. Nutno dodat, že z přitažlivého fenoménu Kafka těží i doplňkovým prodejem magnetů, pohlednic, tužek, záložek a plakátů.

Vitalis si distribuuje knihy sám, v roce 2017 tuto výlučnost prolomil uzavřením smlouvy s distribuční firmou Kosmas, od níž si knihkupci mohou objednávat téměř všechny dostupné tituly Vitalisu. Současně nakladatelství provozuje vlastní knihkupectví na výjimečném místě – v modrém domku číslo 22 ve Zlaté uličce na Pražském hradu. Výjimečným proto, že dům pronajmutý Ottlou Kafkovou v zimních měsících přelomu let 1916/1917 využíval k psaní sám Franz Kafka a vznikl zde soubor drobných povídek *Venkoueský lékař*. Pro historii českých nakladatelství je místo zajímavé i tím, že během druhé světové války zde bydlel pražský nakladatel Otakar Štorch–Marien.

Nyní nakladatelství vydává ročně 10 až 20 knih. To můžeme vnímat jako značný úbytek od informace z knihy *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*, kde Jan Halada uvádí průměrný roční počet vydávaných titulů 40. (Halada, 2007: 356) V rozhovoru pro tuto diplomovou práci Harald Salfellner tento úbytek vysvětluje opadáváním zájmu mladé generace o Franze Kafku.

⁴¹ Tamtéž.

4.3 Organizace a chod nakladatelství

Knižní produkce patří pod obecnější pojem kulturní instituce. Sociolog Milton C. Albrecht definuje kulturní instituce *„charakteristickými vzorci chování, strukturovanými specifickým osazenstvím, zvláštním typem rolí a aktivit, určeným seskupováním a organizacemi, jsou řízeny zřetelnými normami, hodnotami a názory, zaznamenanými příslušnými symboly, jež jsou realizovány určitými typy fyzického vybavení a zřízení“*. (Šmejkalová, 2000: 56) Kulturní instituce, v našem případě nakladatelství, má funkci zpřístupnění recipienta k nabídce svých produktů Jsou *„složitou pavučinou ekonomických, ideologických, morálních a jiných vlivů“*. A v současnosti probíhající posuny v definici nakladatelské práce jako například popisuje Kateřina Kirkosová ve své studii *Publikování knih v čase manažerské logiky* jsou *„inspirativní a vypovídající z hlediska analýzy jak významného reprezentanta polí kulturní produkce, tak i širšího sociálního prostoru, jež ona pole kulturní produkce obemyká“*. (Kirkosová, 2000: 139)

Cestu knihy od autora ke čtenáři Robert Darnton popsal jako komunikační kruh mezi šesti subjekty: autor – nakladatel – tiskař – distributor – knihkupec – čtenář. (Darnton, 1982: 67) Dnes díky internetu a webovým stránkám nakladatelství s vlastními e-shopy často funguje i vzorec autor – nakladatel – čtenář. V rámci této práce se nebudeme věnovat tvůrčímu procesu nebo čtenářským návykům, ale zaměříme se na nakladatele a proces práce v nakladatelství.

Chod nakladatelství může zajišťovat jedinec ve skromných podmínkách s jedním počítačem a na druhém konci škály zase operuje obrovský koncern s dostatečným kapitálem, s více provozních úseků i vícero redakcemi. Proces vydávání knih může na trvalé úvazky zaměstnat desítky zaměstnanců, jejichž počet roste úměrně s velikostí nakladatelství na knižním trhu. *„Tento proces je vlastně fixní, ovlivňuje ho vztah materiálně technické základny, forma se mění, podstata*

zůstává.“ (Halada, 1993: 50). Obvykle ale tuzemská nakladatelství zaměstnávají spíše menší počet zaměstnanců a specifické úkony jako překlady a korektury řeší externími spolupráci. V 90. letech nakladatelské domy snížily počet svých zaměstnanců v důsledku reakce na fungování nakladatelského provozu před rokem 1989 a po listopadovou nutností adaptovat se na principy globálního kapitalismu a efektivního provozu nakladatelství při vzniku knihy. Nakladatelští redaktoři dnes často zajišťují hlavně rozdělení dílčích úkolů spojených s přípravou rukopisu, sami redigují jen zlomek knih, které se v nakladatelstvích připravují. Ve srovnání historickém či geografickém to není situace nestandardní, souvisí s „*lidskou i ekonomickou podkapitalizovaností pole*“. (Kirkosová, 2015: 43)

V Ročním výkazu o vydavateli za rok 2016⁴² pro Ministerstvo kultury uvádí Nakladatelství Franze Kafky jako celkový počet pracujících osob, které se zabývají vydavatelskou činností dva. Zaměstnanci Nakladatelství Franze Kafky jsou zároveň zaměstnanci Centra Franze Kafky spravující chod Společnosti Franze Kafky. Nakladatelství nemá ani jednoho zaměstnance, jenž má na starosti ediční plány. V devadesátých letech tomu byla vyčleněna pozice, kterou zastávala zkušená redaktorka Milena Masáková, zbytek personálu (například pozice asistentky nebo účetní) zaopatřoval agendu pro vydávání knih stejně jako pro pořádání kulturních pořadů a besed. Od roku 2004 výlučně odpovědná osoba není. O ediční plán se stará ředitelka Centra Markéta Mališová, která neměla do té doby zkušenosti s publikováním knih, a odbyt obstarává Tomáš Chlebeček. Redaktorské práce převážně vykonávala programová vedoucí Daniela Uherková, dnes externí spolupracovnice.

Výroba a prodej knih je technologický proces, který se sestává z jednotlivých na sebe logicky navazujících kroků. Organizace tohoto procesu může být v různých nakladatelstvích různá podle jejich velikosti, svěřených odpovědností a schopnosti jednotlivých zaměstnanců. V současném nakladatelském průmyslu podle respondentů průzkumu Kateřiny Kirkosové dochází k akceleraci rychlosti práce. Například „*při získávání rukopisů je často čas jen listovat, nikoli detailněji*

⁴² Nakladatelé mají povinnost tento statistický formulář každoročně vyplňovat pro Ministerstvo kultury ČR ze zákona č. 89/1995

pročítat, nadto sondovat si dosavadní kritický ohlas. Prosazují se praxe jako rozhodování o koupi dosud nenapsaného díla podle jeho synopse, hromadného kupování knih, soutěžení knih, soutěžení, kdo první vydá knihu k tématu, které se zrovna stalo populárním.“ (Kirkosová, 2015:143) Zkracuje se také doba na překlad, redakci, korektury textu. Nakladatelství Franze Kafky svou nekomerční povahou není ovlivněno tímto tlakem na zrychlení produkce. Přesto i zde najdeme časové termíny v podobě závazků příjemce grantu.

Práce nakladatelství sestává ze šesti základních činností, které jakkoliv se v různých nakladatelstvích mohou některé kroky lišit, základní schéma tohoto procesu by mělo být ve všech profesionálních nakladatelstvích do jisté míry podobné. Nyní budeme zabývat a nastíníme jaké formy nabývají v Nakladatelství Franze Kafky, některé kroky budeme demonstrovat na procesu výroby knihy *Básně/Gedichte* Victora Hadwiger (2016). Kniha veřejnosti neznámého německého básníka označovaného jako předchůdce expresionismu vyšla jako jediná publikace v rok výročí 25 let existence nakladatelství. Pro komparaci jiného způsobu řešení uvedeme i informace o nakladatelství Vitalis, které během rozhovoru prozradil Harald Salfellner.

Victor Hadwiger: Básně/ Gedichte (2016)

Jméno Victora Hadwiger není v německé literatuře neznámé. Bývá zmiňován při výčtu představitelů uskupení Jung–Prag vedle Paula Leppina a Oskara Wienera, připomínány bývají jeho kontakty s autorem slavného románu Golem Gustavem Meyrinkem i s dalšími německojazyčnými autory spjatými s Prahou. Hadwiger bývá také považován za průkopníka expresionismu v německé literatuře. Jeho jméno tedy zapomenuto není, zapomenuta je však významná část jeho nevelkého díla, zejména lyrika. Důvodů pro to je několik, patří k nim brzká básníková smrt (nebylo mu ještě ani 33 let) a také to, že nebyl pedant při schraňování svých rukopisů. Hadwiger jako básník byl už ve své době srovnáván s Rilkem, dodnes však jeho tvorba nebyla plně doceněna.

4.3.1 Akvizice rukopisů

Redakce nakladatelství by měla neustále vyhledávat pro vydání vhodné nové tituly, autory na domácím nebo zahraničním trhu, a měla by také sama iniciovat vznik titulů, které se „*mohou dobře uplatnit na knižním trhu*“. (Pistorius, 2003: 106) V tomto zárodečném procesu je třeba vyhledávat, přinášet do redakce nové tituly. Taková invence může vycházet od zaměstnanců i dalších spolupracovníků. Redakce nakladatelství neméně často oslovují s nabídkou přímo sami autoři. U *Básní/ Gedichte* oslovili v roce 2014 šéfredaktorku Mališovou germanistka Viera Glosíková a Miloš Kučera. S Nakladatelstvím spolupracovali již na dvou knihách⁴³ a tato kniha měla být pokračováním na jakési nepojmenované ediční řady.

V prapočátcích Nakladatelství Franze Kafky fungovala ediční rada, která vybírala nové tituly. Ne zcela nezvyklou praktikou bylo, že se vydávali knihy blízkých lidí, např. dcera Emanuela Frynty byla přítelkyní Ivana Vyskočila, vždy se dle Daniely Uherkové ale dbalo na kvalitu. Ediční rada formálně stále existuje, více jak deset let se ovšem nesešla. Její funkci částečně nahradil orgán výboru Společnosti Franze Kafky. Hlavní šéfredaktorkou a rozhodujícím slovem je ředitelka Centra Franze Kafky Markéta Mališová. Stejný charakter práce najdeme u Vitalisu. Harald Salfellner, zakladatel a majitel, vybírá tituly k vydání dle vlastních preferencí. Na otázku, zda myslí na potenciálního čtenáře, dokonce odpověděl, že nikoliv. Důležitějším je pro něj jeho vlastní vkus a zkušenost.

Na výrobní poradě se posoudí návrh a na základě přibližné kalkulace se titul zařadí do edičního plánu – titul se buď přijme nebo odmítne. V Nakladatelství Franze Kafky je důležitým faktorem financování. O vydání knihy je rozhodnuto, až když jsou zajištěny finanční prostředky na realizaci. V případě modelového případu Victora Hadwigera sehnali autoři prostředky od Česko-německého fondu budoucnosti.

⁴³ *Když se mnou nejsi ty... / Wenn du nicht bei mir bist...*(2009) a *Přelož prosím vůni růží... / Übersetzt mir den Rosenduft...* (2012)

4.3.2 Autorskoprávní agenda

„Vydání každé knihy by mělo být úplně a konkrétně „ošetřeno“ autorskoprávně.“ (Pistorius, 2003: 106) Táto fáze je svým způsobem nejcitlivější a slovy Daniely Uherkové přináší „spoustu nepříjemností“. Nestačí přitom uzavřít licenční smlouvu pouze s autorem textu. Řádné licenční smlouvy musí být uzavřeny se všemi subjekty, které se na vydání knihy podílejí a jejichž dílo také spadá pod ochranu autorského zákona: s překladatelem, s autorem doslovu, předmluvy, tvůrcem obálky, typografické úpravy, fotografií, ilustrací, atd. Dále je třeba uzavřít případné smlouvy o dílo týkající se prací, které nespádají do působnosti autorského zákona: s editorem, jazykovým korektorem, sestavovatelem rejstříku atd. Všechny licenční smlouvy by měly být uzavřeny ještě před vydáním knihy. Nakladatelství se často setkávají s velkými problémy při uzavírání licenční smlouvy na knihu zahraničního autora. Obtížné bývá někdy již pouhé zjištění, kdo je nositelem autorských práv, případně kdo autora zastupuje, a obstarání příslušných adres. Samotné jednání se pak může protáhnout na řadu měsíců, někdy i let. (Pistorius, 2003: 107)

V případě Nakladatelství Franze Kafky a projektu *Dílo Franze Kafky* se zaplatili licence na použití německého podkladu kritického vydání Fischer Verlag. Étos devadesátých let a zdání znovu–sbližování s německým sousedem zapříčinil, že Fischer Verlag poskytoval licence za symbolické nebo žádné poplatky. Hlavní editor německého nakladatelství Hans G. Koch poskytl kopie rukopisů Kafkovy korespondence pro překlad *Dopisy přátelům a jiné korespondence* (2007) překladatelce Věře Koubové zcela zdarma, protože je pojilo přátelství. O osm let později se svazky s nakladatelstvím přerušili a na použití licenční žádosti při vydání dvojjazyčné knihy *Dopis otci* (2015) se z Fischer Verlag nikdo neozval a Nakladatelství Franze Kafky německou předlohu přesto použilo. V případě vydávání díla Arnošta Lustiga se po jeho skonu nenavázala spolupráce s dědici autorských práv a vydávání knih ustalo. Dědice Victora Hadwiger se Glosíkové a Kučerovi podařilo vyhledat a práva od nich získat.

Nakladatelství Franze Kafky je kvůli autorskoprávní agendě registrováno u agentury Dilia (Divadelní, literární, audiovizuální agentura, z.s.).

4.3.3 Redakční příprava

„Pokoušela jsem se Vám všelijak vysvětlit, co je úkolem editora, ale marně. Vaše představa, že dáte na jednu hromadu všecko, co kde najdete o Piesenovi, a grafik nebo redaktor si s tím už nějak poradí, ba dokonce – aniž dáte rukopisu knihy jakoukoli koncepci či vnitřní řád – to po kouskách, ba cárech budete dávat redigovat je projevem tak neuvěřitelného amatérismu v dané profesi, s nímž jsem se v životě nesetkala,“ zněla výtka pro externí spolupracovníci od Marty Železné v červenci 2000 po několika měsících příprav monografie Robert Piesen a citaci jsme použili pro nastínění důležitosti správného výběru spolupracovníků, což v případech externí spolupráce může být problematické. Nakladatelství má tak na většině projektech okruh stálých spolupracovníků.

Po získání licence přichází nejdůležitější část redakční přípravy odpovědného redaktora. Jedná se o technickou přípravu knihy pro tisk. Ta se skládá z několika důležitých a pro výrobu knih neopomenutelných úkonů: Základní text byl přepsán (bylo-li potřeba) a lektorsky posouzen. (Obvykle dvěma odborníky v dané problematice.) Posléze na textu spolupracoval redaktor s autorem či překladatelem a byla zadána jazyková případně odborná korektura, přípravy rejstříku atd. Využíváním moderních technologií se práce zrychlila, zlevnila a vytvořila větší tlak na redaktory a korektory, kteří se osobně nescházejí.

„Digitalizací se navíc proměnil postup práce. Předtím se dělali korektury na papíru, první korektury, druhé korektury, případně třetí korektury. Všechno se nosilo na papíru. A k tomu byl třeba technický redaktor. I z tiskáren se podklady dokonce nosily. Nyní se to posílá přes internet a korektury se na pc dělají přímo do textu.“ – D. Uherková

Do celého procesu výrazně zasáhla digitalizace technologií. Zatímco v roce 2000 se texty předávaly na disketách, dnes se velké objemy dat zasílají přes online úložiště.

Redaktor je základ, ale když je to složitější text, tak měl být ještě jazykový korektor, který hlídá text po gramatické stránce. A tady se s ním nikdy nepracovalo. Například na Díle Franze Kafky jazykový redaktor nebyl. Milena Masáková kontrolovala ty obsáhlé texty sama. – D. Uherková

Většina redakčních kroků a korektur je v Nakladatelství nyní zajištěna externě.⁴⁴ Z finančních důvodů již nebylo možné po roce 2004 zaměstnávat redaktora na stálý úvazek. Výjimkou byli česko-německé publikace, jejichž redakci zastávala programová vedoucí Daniela Uherková. Na *Básních/ Gedichte* se podílela jako odpovědná redaktorka.⁴⁵

Kompletní rukopis včetně doslovu, resp. předmluvy, bibliografie apod. a dalších podkladů, obrázků, tiráže a textů na obálku a záložky předá odpovědný redaktor výtvarnému redaktorovi, v našem případě šéfredaktorce Markétě Mališové. Ta určí typografa. S Nakladatelstvím Franze Kafky dlouhodobě spolupracuje typograf Zdeněk Ziegler. Schválený typografický návrh realizuje typografické studio, které provede sazbu a zlom textu. Nakladatelství Franze Kafky úzce spolupracuje se dvěma studii – MU studio, Agentura Victory a DTP Nakladatelství Karolinum. Harald Salfellner z Vitalisu považuje typografickou úpravu za zásadní a tudíž zaměstnává typografa na stálý úvazek. S externími službami nebyl spokojen.

Výsledkem práce typografa jsou podklady pro stránkové korektury. Stránkové korektury provádí současně autor či překladatel a redaktor, který oboje korektury sjednotí. Po dokončení stránkových korektur předloží redaktor rukopis

⁴⁴ Honoráře se vyplácejí podle počtu normostran. Ceník z roku 2010 uvádí přibližné výše honorářů přepisu textu cca 20 Kč/NS; jazyková a odborná redakce 50 – 70 Kč/NS. Překlad knihy se honoroval 3 000 Kč/AA.

⁴⁵ K vydání knihu připravila Markéta Mališová a na jazykové redakci spolupracovaly Alena Bláhová a Viera Glosíková, která se Milošem Kučerou postarala i o překlady básní.

ke schválení nakladateli, která podpisem potvrdí, že souhlasí s tiskem v dané podobě, odborně řečeno tzv. imprimatur.⁴⁶ (Pistorius, 2003: 108–109)

Knihy musí obsahovat ISBN⁴⁷. Nakladatelství Franze Kafky disponuje sadou přidělených ISBN, které uchovává poměrně archaicky v modrém sešitu založeném v roce 1993. Ze seznamu se postupně přiděluje novým knihám. Mezi další náležitosti patří logo Nakladatelství Franze Kafky, které se umísťuje na hřbet i vně knihy a čárový kód, ten vytváří typograf nebo grafik. V těchto dokončovacích technických záležitostech má připomínky vedoucí odbytu Tomáš Chlebeček, neboť „*typograf je často schopen umístit kód dovnitř, což je nepraktické pro distribuční účely.*“

4.3.4 Výroba knih

Tato fáze popisuje organizační a finanční zajištění polygrafických prací. „*Nakladatelství musí nechat vyrobiť filmy, případně i další podklady pro tisk (např. raznice pro ražbu atd.), dále se musí dohodnout s konkrétní tiskárnou na výrobní ceně, použitých materiálech (papír, předsádky, vazba, ražba, laminace, parciální lak atd.) a na termínu dodávky.*“ (Pistorius, 2003: 109)

Výrobní porada, v našem případě Markéta Mališová v konzultaci s autorem po uvážení časových a finančních možnostech určí, kdy má kniha vyjít a definitivně stanoví náklad, případně i doporučenou cenu⁴⁸. Nakladatelství může mít pozici výrobní referenta, který dojednává s tiskárnou termín a výrobní cenu, případně zadá nabídku několika tiskárnám a vybere nejpříznivější. V Nakladatelství Franze Kafky má toto v gesci opět šéfredaktorka Mališová. Od roku 2013 tisknou v tiskárně Nakladatelství Karolinum, která se specializuje na ofsetový⁴⁹ a digitální tisk malonákladových publikací a nejrůznějších merkantilií. Dřív spolupracovalo

⁴⁶ Z latinského *imprimo* – vytisknout.

⁴⁷ International Standard Book Number

⁴⁸ Doporučená cena se stanovuje po sepsání všech nákladů na tisk a honoráře.

⁴⁹ Většina novinové a knižní produkce je dnes tištěna metodou „vlhčeného“ ofsetového tisku.

dlouhodobě s tiskárnou Ekon Jihlava, která již nefunguje. Z ekonomických důvodů v minulosti spolupracovali také s tiskárnami FINIDR, s.r.o. v Českém Těšíně, S-tisk Vimperk, Tiskárny Havlíčkův Brod. Nakladatelství Vitalis tiskne pouze v Těšínské tiskárně v Českém Těšíně.

Nakladatelství Franze Kafky vydává aktuálně knihy v malých nákladech, což má za následek vysokou výrobní jednotkovou cenu. Kniha *Básně* Victora Hadwigerav provedení „brožury s chlopněmi“ vyšla v počtu 500 kusů. Kalkulace na tisk 130ti stránkové knihy byla 60 000 Kč bez DPH s příplatkem za netypický formát 300 x 300 mm.

K malonákladovým počtům se Nakladatelství uchyluje po zkušenosti s edicí *Spisy Karla Poláčka*, které byly tištěny v nákladech 1 500 až 3 000 kusů a tento objem vydržel v prodeji takřka 20 let a ještě dnes je většina z 22 svazků na skladě bez nutnosti dotisků. Byť se Nakladatelství musí vyrovnat s vyšší jednotkovou cenou. Vitalis vydává knihy v nákladech 2 000–3 000 kusů. Pokud má kniha více jazykových variací, společný náklad se pohybuje v rozmezí 10–15 tisíc kusů.

Po odeslání materiálů do tiskárny zaměstnanec starající se o odbyt – Tomáš Chlebeček – dostane informace o tiskárně, ceně knihy a podklady k přípravě anotace pro distributory. Před dodávkou knih z tiskárny musí vedoucí odbytu zajistit jejich umístění ve skladu. Nakladatelství Franze Kafky si pronajímá externí sklad v prostorách *Ústavu pro výzkum a využití paliv* v Praze – Běchovicích. Část nákladu bývá k okamžitému použití uskladněno v prostorách Centra Franze Kafky.

Na celém procesu výroby knihy se obvykle podílí redaktorkou prací, lektorskými posudky, typografickou prací průměrně deset lidí. Stejný počet udává Harald Salfellner ve svém nakladatelství. Rozdíl mezi nakladatelstvími je v objemu delegované práce na externí pracovníky. Ten má Nakladatelství Franze Kafky větší. Časová náročnost závisí na kvalitě rukopisu a podle financí. Podle Daniely Uherkové trvá vydání knihy tři čtvrtě až jeden rok.

4.3.5 Marketingová příprava a propagace titulů

Nakladatelství by mělo vytvořit optimální podmínky pro prodej každé své knihy, protože „*knih* je zboží“. (Halada, 1993: 29) Obvykle by se tak mělo činit již před vydáním knihy, nejčastěji v podobě vydávání katalogu s edičním plánem, interview s autorem, promo články s informacemi o knize atd. O propagaci titulů se pak musí starat i po vydání knihy: pořádat autogramiády s autory, tisknout plakáty pro knihkupecké výlohy, zadávat inzerci apod. V některých případech specifických titulů organizuje nakladatelství individuální propagační akce: „křest“ knihy, uveřejnění úryvků, tiskovou konferenci apod.

Z produkce Nakladatelství Franze Kafky se takové péče vzhledem k malému počtu vydávaných titulů dostává každé vydané knize. Ovšem propagace je limitována finančním zázemím a absencí specialisty na propagační aktivity. Ke každé knize se pořádá v prostorách Centra Franze Kafky speciální pořad k uvedení. V 90. letech se z programů Centra dočítáme pojmenování „*vernisáže knih*“. Obvyklý program večera se skládá z čtení pásma textů vydané publikace člověkem přátelsky spřízněným s nakladatelstvím a s dovedností dramatického přednesu a hudebním doprovodem. Neméně častá je i diskuze člena SFK s autorem knihy. V průběhu devadesátých let obvykle nastudovali posluchači autorské tvorby a pedagogiky DAMU. Významné projekty měly větší prezentaci. V březnu roku 1994 se například konal večer k uvedení edice *Spisy Karla Poláčka*. Zahájení rozsáhlého projektu NFK se tehdy zúčastnila řada vzácných hostů: předseda poslanecké sněmovny Milan Uhde, ministr kultury Pavel Tigrid, ředitel odboru vnitřních věcí prezidentské kanceláře Ivan Medek a Richard Salzman a ředitel Komerční banky, díky jejímuž finančnímu přispění se projekt uskutečnil. Na programu byly mimo jiné ukázky z Poláčkovy díla v podání Jana Vodňanského, který spolu s pianistou Danielem Dobiášem večer hudebně také doprovodil. (VSFSK: 1–2, 1994: 2) Po otevření knihkupectví se akce k uvedení knih konaly zde, většinou formou prodeje knih, například spisovatel Arnošt Lustig zde jeden den prodával.

K uvedení knihy *Básně / Gedichte* se konal literární večer v sídle Společnosti Franze Kafky 21. března 2017, kromě překladatelů Glosíkové a Kučery vystoupil s přednáškou germanista Milan Tvrdík. Pořadu se zúčastnilo jedenáct diváků.

Při vydání nové knihy se rozesílá do českých médií tisková zpráva. Inzeráty s produkcí Nakladatelství Franze Kafky se zadávali sporadicky⁵⁰ a v posledních letech se od tohoto způsobu propagace zcela upustilo. Propagace na sociálních sítích probíhá v rámci celkové prezentace Společnosti Franze Kafky na stránce Facebook. Harald Salfellner považuje své nakladatelství Vitalis za elitní záležitost a na marketing v podobě placených tištěných reklam kvůli finanční nenávratnosti programově rezignuje. Tento rys mají obě nakladatelství společný a v současném literárním poli je to spíš výjimečný postoj.

4.3.6. Prodej

Stále se zvyšujícím objemem se symbolické obsahy změnily ve zboží, se kterým je možné obchodovat. (Thompson, 2004: 15) Nakladatel je obchodník s knihami a jeho předmět obchodu je stížen okolností, že „*knihy není běžné zboží.*“ (Halada, 1993: 38) Tento fakt je podpořen zařazením knih do tzv. druhé snížené sazby daně z přidané hodnoty ve výši 10 %, která se uplatňuje i na léky.

„Nakladatelství musí zajišťovat prodej svých knih, fakturovat jednotlivé dodávky, zajišťovat skladování neprodaných zásob, dohadovat rabat. Nakladatel má v knihách na rozdíl od ostatních účastníků knižního řetězce vázány finanční prostředky.“ shrnuje ekonomickou odpovědnost Kateřina Kirkosová. Nakladatel je navíc konfrontován s praxí komisního prodeje knih, peníze dostane až poté, co si knihu koupí čtenář, úvodem ale i tak platí všechny náklady s nákupem, zpracováním a výrobou knihy spojené. Ve finanční bilanci roku 1995 je uvedeno, že takové pohledávky za nezaplacené knihy činily 54 480 Kč. *„Nakladatelství současně musí vyhodnocovat veškeré své odbytové kanály, hledat cestu, jak je zlepšit, a hledat nové odbytové cesty.“* (Pistorius, s.107)

⁵⁰ Viz. příloha inzerátu z roku 2012.

Nakladatelství Franze Kafky má uzavřené distribuční smlouvy s Euromedia Group, a.s. a Kosmas s.r.o. díky kterým se jejich produkce má možnost dostat do každého knihkupectví, které si knihu objedná.

„Kosmas na rozdíl od Euromedia, má ty malá knihkupectví v regionech, kde na vyžádání objednají třeba jeden kus. Takových titulů máme spousty, které prakticky nebyly nikdy ve velkodistribuci, protože například Euromedia si bere na sklad stovky kusů.“ – T. Chlebeček

Navázání smluv s celorepublikovými distributory je pro nakladatelství výhoda. Potvrdil to i majitel Vitalisu, který si distribuci zajišťoval po celou dobu sám a od roku 2017 uzavřeli smlouvu s Kosmas s.r.o., aby se rozšířili i do regionů. Nakladatelství Franze Kafky vlastní distribuci v podobě objednávacích lístků praktikovalo v první půlce devadesátých let a bylo to značně náročné. Nyní o takovém způsobu distribuce ani o zřízení e-shopu neuvažuje. Centrum Franze Kafky provozuje malé knihkupectví ve svém sídle v Široké ulici číslo 14 s názvem Knihkupectví Franze Kafky. Skrze tento kanál probíhá přímá distribuce knih mezi jednotlivé zákazníky a to bez rabatu pro externí distributory. Na knihkupectví se sporadicky a individuálně emailovou žádostí o objednání konkrétní knihy z produkce Nakladatelství Franze Kafky obrací lidé z různých míst Čech a Evropy. Vlastní nakladatelství ve Zlaté uličce na Pražském hradě provozuje i Vitalis.

Z nákladu 500 ks Básní/ Gedichte se doposud, dva roky od vydání, prodalo jen několik kusů skrze distributory, v Knihkupectví Franze Kafky se prodaly 4 kusy se zahrnutím prodaných kusů na večeru k uvedení knihy, dvacet autorských výtisků získali překladatelé a deset kusů zůstalo pro interní účely.

„Pak je také specifikum našeho nakladatelství, že my dost kusů od každé knížky rozdáme partnerským a spřízněným organizacím. Takže malá komunita čtenářů, která má tento úzký zájem, se ke knihám často dostane zadarmo. Například kniha Franz Kafka v Assicurazioni Generali Josefa Čermáka je velmi kvalitní kniha o Kafkově životě. Její potencionální

čtenáři jsou často ve Výboru Společnosti Franze Kafky a knihu si opatří takto.“ – T. Chlebeček

5. Zaměření nakladatelství

Základní koncepce nakladatelství vychází z celkového zaměření Centra Franze Kafky: *„chce napomoci obnově kulturních hodnot, typických pro duchovní prostor Prahy, Čech a Moravy, hodnot, které se utvářely po mnohá staletí a které byly během čtyřiceti let komunistického režimu zdevastovány.“* (VSFK 1–2, 1991: 25) Ke komunistické totalitě patřilo pěstování nenávisti současně k židovské kultuře a současně k německy psané literatuře. Z kulturního povědomí mělo zmizet vše, co neodpovídalo schématu jediné kultury – české, prezentované navíc ve velmi okleštěné podobě, právě opomíjením menšin pro kulturní vývoj zásadních. Tento záměr se díky poválečné absenci Židů a Němců podařilo zdárně naplnit: *„někdejší jazyková nejednoznačnost, ono inspirativní napětí různých literatur vycházejících z téhož zdroje, ona průběžná konfrontace, jež obohacovala kulturu na území Střední Evropy, se vytratily.“* (VSFK 1–2, 1991: 25) Přitom nakladatelství vzniklo s cílem nejen *„obnovit paměť“*, tj. literární hodnoty středoevropské kultury mapovat a konzervovat, ale učinit z nich *„živoucí součást obecného kulturního povědomí, objevovat nitky, které od nich vedou až do současnosti a které představují jejich kontinuitu“*.

To v ediční praxi znamenalo, že skladba edičních záměrů a výběr konkrétních titulů se neřídil hledisky časovými (v tomto případě období života F. Kafky) ani prostorovými (například městem Praha), nýbrž měl sledovat spíše princip duchovního rázu díla, jeho *„středoevropského charakteru“*. (VSFK 1–2, 1991: 25) Při výběru konkrétních titulů se nakladatelství nechtělo zaměřovat jen na známá jména, ale s pomocí odborných spolupracovníků chtělo také *„objevovat méně známé či téměř neznámé hodnoty, které nikdy nebyl doceněny, nebo byly neprávem opomenuty“*.

Kromě titulů spadajících do uvedených edic a tématických okruhů, mělo Nakladatelství ambice vydávat další publikace: věstník pro členy Společnosti

Franze Kafky, presentační brožuru o Centru Franze Kafky, perspektivně i periodikum rázu středoevropské revue a různé příležitostné publikace. Z nich byl ale nakonec realizován jen věstník.

Některé publikace byly v plánu vydávat ve dvou (popř. třech) jazykových mutacích s využitím stejné grafické úpravy. (VSFK 1–2, 1991: 25–27)

O formativním zaměření Nakladatelství a jeho profilace se dovíme vše zásadní z návrhů edic⁵¹ a tématických okruhů z roku 1991:

1. *Hraniční kameny* – tato edice měla vymezovat středoevropský kulturní prostor, resp. zachycovat okruh středoevropské literatury od Krakova po Terst. Patřili by sem autoři typu: B. Schulz, J. Roth, E. Canetti, H. Broch, M. Buber, R. Musil, B. Trakl, O. von Horváth atd.
2. *Rodáci a přespólní (Landsleute)* – edice zaměřená na literaturu psanou autory narozenými na našem území, zdejším prostředím inspirovanou či psanou během pobytu v českých zemích. (Např. A. Stifter, M. Ebner–Eschenbachová, A. Kubin, K. Kraus, F. Werfel, S. Freud atd.)
3. *Pražské hvězdné nebe* – edice vydávající pražskou německy psanou literaturu
4. *Maharal* – edice měla být zaměřená na česká a pražská judaika.
5. *Nablízku* – edice české a česky psané literatury 20. století. Vycházela by zde nejen díla již klasická, ale také současná poezie, próza a dramatická literatura se středoevropským charakterem a výraznou uměleckou hodnotou. Vydávání současných autorů by mělo být víceméně exkluzivní záležitostí, nikoli běžnou spotřebitelskou produkcí.
6. *Pražský chodec* – edice pragensií, obrazových publikací, map, tematických průvodců s důrazem na pražské ghetto, pražskou německy psanou literaturou a Prahu jako významné kulturní centrum střední Evropy.
7. *Člověk v zrcadle* – edice esejů, teoretických studií, sborníků.

⁵¹ Edice je v nakladatelské praxi mnohoznačné slovo. Nejčastějším užitím tohoto pojmu je významu vydání souboru publikací, které mají společné znaky po typografické stránce i po ideové. Od 50. let tvoří ediční plánování základ nakladatelství. (Halada, 1993: 97)

8. *Návraty* – zastřešující edice pro souborná díla klasických autorů. Sem mělo patřit soustavné vydávání Kafkových děl a dalších velkých autorů. Tyto „spisy“ pak byli plánovány v trojím provedení: levné paperbackové vydání jako klubová edice pro studenty, obvyklé čtenářské vydání a číslované vydání pro bibliofily.

5.1. Přehled produkce Nakladatelství FK v letech 1990–2016

V této kapitole se blíže zaměříme na skutečně realitované ediční řady a knihy. Od roku 1991 do roku 2016, tedy během 25 let své existence vydalo Nakladatelství Franze Kafky celkem 113 titulů a ediční program je jen zpolo naplněn oproti plánům. Mezi dodnes realizované ediční řady patří podle *Katalogu knih Nakladatelství Franze Kafky z roku 2007: Člověk v zrcadle, Dílo Franze Kafky, Dílo Franze Kafky v bibliografické úpravě, Spisy Karla Poláčka a Pražské hvězdné nebe*. Dále knihy dělí „Mimo edice“, „Sborníky a příležitostné tisky“, „Vademecum“ a „Knihy již vyprodané“.

Pro reklamní a informační účely zpravidla Nakladatelství Franze Kafky uvádí na záložkách papírových přebalů knih výběr ze své produkce. Zde můžeme vysledovat prosté tematické dělení knih, které nebyly realizované v rámci edičních řad: „*Knihy Arnošta Lustiga*“, „*Knihy s tématem Franz Kafka*“, „*Knihy s židovskou tematikou*“, „*Pražská německá literatura*“. Vedoucí odbytu Tomáš Chlebeček uvádí rozvržení do tří prostých témat: germanika, judaika, pragensie.

Dvěma stěžejním edicím a knihám Arnošta Lustiga v této práci věnujeme samostatné podkapitoly. Nyní představím zbylé:

Člověk v zrcadle byla esejistická edice v níž vyšlo osm knih. Všechny v brožovaném vydání s ilustracemi výtvarníka a sochaře Karla Nepraše.

„*Knihy s tématem Franz Kafka*“ je souhrné označení pro odbornou sekundární literaturu vztahující se ke Kafkově životu a dílu. Deset titulů v nabídce⁵² činí z Nakladatelství Franze Kafky největšího producenta této sekundární literatury. Nakladatelství Vitalis má pouze čtyři titul věnující se Kafkovu životu (ovšem v několika jazycích).

V edici *Pražské hvězdné nebe* vyšly pouze dva tituly. Měli zde vycházet a vycházeli biografie autorů pražské německé literatury. Realizovalo se *Franz Kafka* od Maxe Broda a životopis Rainera M. Rilkeho *Jak znějící sklo* britského literárního historika Donalda A. Pratera. Úskalí edice spočívalo v povaze možných titulů – jednalo by se o překlady současných historiků a zde nakladatelství naráželo na finanční kapacity. Vedle této tohoto označení se v materiálech objevuje i téma „*Pražská německá literatura*“ pod kterou se řadí výběry poezie v ediční úpravě germanistky Viery Glosíkové. Můžeme sem přidat i příručku Pavla Kosatíka *Menší knížka o německých spisovatelích z Čech a Moravy*.

Do „*Knihy s židovskou tematikou*“ řadí nakladatelství knihy týkající se židovství na pomezí esejistiky a vzpomínkových novel. Patří sem knihy česko–izraelské novinářky a překladatelky Ruth Bondyové, kniha Primo Leviho *Příměří*, *Davidova hvězda* filosofa Gershoma Scholema, Ruth Klugerová *Poslední stanice život*.

Z dosud publikovaných titulů a kategorizací od nakladatelství zjistíme, že nezanedbatelný počet knih vychází mimo edice a rozpětí žánrů je pestré – najdeme zde reprint kuchařky Mileny Jesenské, výpravnou uměleckou monografii abstraktního malíře Roberta Piesena, citlivou poezii Violy Fischerové, novinářské rozhovory Jana Nováka či debut současného autora Radovana Menšíka. Většinou se jedná o jednu publikaci svého druhu a na čtenáře tato pestrost může působit zajímavě nebo naopak může tato roztržitost zabraňovat jasnému obsahovému zařazení. Edice mají funkci. „*signalizační*“ směrem ke čtenářům. Čtenáři si snadněji pořídí nový titul, bude-li mít určitou výtvarnou podobu a žánrové

⁵² Dalšíh pět publikací k osobnosti Franze Kafky je v rámci řady *Člověk v zrcadle*.

zařazení, které pro ně symbolizuje kvalitu. Kniha zařazená do edice tak snadněji nalezne svou cílovou skupinu čtenářů. Tudíž má taková edice i stabilní ekonomický přínos pro nakladatelství.

Od roku 2014 Nakladatelství úzce spolupracuje s kreslířem Jiřím Slívou a v doplnění o jeho ilustrace se snaží zpřístupňovat texty Franze Kafky širšímu a mladšímu publiku. Bourdieu rozděluje literární pole na dva základní póly, pól umění a pól komerce. Tato označení jsou primárně deskriptivní a kriticky hodnotící. První pól literárního pole se řídí logikou umění. To znamená, že akcentuje kulturní a symbolický kapitál asociovaný s knihami. Vyznačuje se kanonizovanou literární kvalitou textu a důkladným redakčním zpracováním textu. Pól komerce ovlivňuje logika peněz, která upřednostňuje ekonomický kapitál, tedy ziskovost knihy podpořenou její marketingovou propagací. (Kirkosová, 2015: 140) I Nakladatelství Franze Kafky podléhá sporu mezi logikou umění a logikou peněz.

Nejvíce prodávanými edicemi z dlouhodobého horizontu jsou podle údajů vedoucího odbytu Tomáše Chlebečka *Dílo Franze Kafky a Spisy Karla Poláčka*. Z krátkodobého hlediska je největší zájem o knihy s ilustracemi Jiřího Slívy. Za nejvíce obrátové považuje brožované publikace jako průvodce po místech, kde Franz Kafka žil *Vademecum*, vydané v pěti jazycích a brožované eseje *Kafka a Praha*, taktéž vydané vícejazyčně. Důvodem je jejich distribuce do Muzea Franze Kafky na Malé Straně v Praze. Celkové prodeje produkce Nakladatelství Franze Kafky se pohybují v řádech tisíců.

5.1.2. Budoucnost nakladatelské činnosti

Jak Harald Salfellner z nakladatelství Vitalis, tak Tomáš Chlebeček z Nakladatelství Franze Kafky se shodují, že postupně klesá zájem o Kafkovo dílo. Oba za tím vidí generační výměnu a čtenářské návyky. Ovšem zatímco Salfellner vidí úpadek zájmu o papírovou knihu jako přítomný trend, Chlebeček označuje

knížní trh za přesycený. V návaznosti na tuto úvahu byli pracovníci Nakladatelství Franze Kafky dotazováni na budoucí směr jejich nakladatelství, aby bylo udržitelné a smysluplné. Daniela Uherková částečně souhlasí s ideou šéfredaktorky Mališové zpřístupňovat Kafkovy texty v menší a třeba i v paperbackových vydáních a plnit službu objevitele neznámých německy píšících autorů. Tomáš Chlebeček s tímto nesouhlasil a do polemiky odmítl vstoupit.

Na českém knižním trhu se každoročně objeví několik titulů, které odpovídají profilaci Nakladatelství Franze Kafky. Nakladatelství Vyšehrad se od roku 2016 soustavně věnuje vydávání Martina Bubera či Franze Werfela. Nakladatelství Karolinum vydalo v roce 2017 knihu vybrané studie z literární komparatistiky člena výboru Společnosti Franze Kafky Josefa Čermáka *„I do daleka vede cesta...“*, značnou propagaci mělo vydání populárně naučné obsáhlé a třídílné biografie Franze Kafky odsoučasného německého autora Reinera Stacha. Práva na vydání s podporou Česko-německého fondu budoucnosti a hlavního města Prahy koupilo nakladatelství Argo.

Poslední jmenovaný titul byl předmětem dalšího dotazu. Z odpovědi vyplynulo, že Reiner Stach, pravidelný návštěvník Centra Franze Kafky, chtěl knihu vydat u Nakladatelství Franze Kafky, byl ale odmítnut stejně jako bylo zdvořile odmítnuto Argo s žádostí o spolupráci. Tomáš Chlebeček vysvětluje taktiku šéfredaktorky: *„V případě tak obsáhlého projektu jako Stachova trojdílná kniha, nemáme nikoho interního na redaktorskou práci a nemáme ani na to, aby jsme dozorovali externí spolupráci.“*

V době psaní této práce se pro rok 2018 připravuje opět jeden titul a jedná se o životopis Ottly Kafkové, blízké sestry Franze Kafky od autora Petra Balajky (v Centru Franze Kafky pravidelně moderuje sérii pořadů) s podporou grantu Nadačního fondu obětem holocaustu.

5.2. Kafka, Poláček, Lustig

V této kapitole si nastíníme ideové a technické pozadí tří hlavních profilových edic vlajkových autorů Franze Kafky, Karla Poláčka a Arnošta Lustiga. Oba na první pohled spojuje židovský původ a jistá opomíjenost v literárním kánonu do roku 1989. „*To byl opravdu velký počin vydat spisy Karla Poláčka. My jsme snad jedním z mála nakladatelství, kterým se je hlavně podařilo dokončit. Není důležité začít vydávat spisy, ale většinou to nejtěžší je ty spisy dokončit. Takže opravdu jsme dokončili jak spisy Karla Poláčka, tak Franze Kafky. A možná už nezačneme žádnou další edici, protože to je velice náročné, hlavně finančně.*“⁵³ komentovala Markéta Mališová.

Náročnost projektu jako bylo uvedení kritického vydání díla Franze Kafky do českého jazyka potvrdila i Daniela Uherková. Pro malé nezkušené ale nadšené nakladatelství bylo prý jednodušší vyzkoušet si nejdříve své kapacity na souborném díle Karla Poláčka a až posléze, kdy mělo nakladatelství důvěru, přistoupili k realizaci projektu, kvůli kterému Společnost Franze Kafky vznikla.

5.2.1. Dílo Franze Kafky

První úplné české vydání Kafkova díla obsahuje 13 svazků vydaných v Nakladatelství Franze Kafky v letech 1997–2007. Mnohé Kafkovy prózy, všechny 3 svazky *Deníků*, dopisy Felicii aj. byly díky této edici představeny českým čtenářům vůbec poprvé. Přípravu textů, opírajících se o nejnovější poznatky ediční rady S. Fischer Verlag vedla odborná redakční rada ve složení Josef Čermák, Václav Maidl, Marek Nekula, Jiří Stromšík, vedená germanistou prof. dr. Kurtem Krolopem. V přípravách na spisech se odráželo nadšení devadesátých let ke zpřístupnění dosud

⁵³ Přepsáno z rozhlasové rozhovoru. Otazníky historie [rozhlasový pořad] Český rozhlas, 24. 4. 2010. 22:47 min.

opomíjeného autora. Paleta germanistů v ediční řadě se scházela a bez nároku na honoráře hodiny diskutovala nad konceptem edice.

Česká edice kompletního díla Franze Kafky se totiž od německého předobrazu liší. Autoři upustili od přísně chronologického řazení Kafkových dopisů a raději zvolili tématické (respektive dle adresátů) rozdělení korespondence. Zřekli se také „s politováním“ vydání svazku „*Úředních spisů*“ (*Amtliche Schriften*, vydané roku 2004). Po Johannu Wolfgangovi Goethemu je Kafka druhý spisovatel, u něž se v Německu v rámci kritického vydání souborného díla, zveřejnil i tento druh dokumentů. Nedoceněný význam Kafkova úředního slohu a jazykové problematiky národnostně různorodé Prahy začátku 20. století byl alespoň dohnán Nakladatelstvím Franze Kafky v publikaci Marka Nekuly „... *v jednom poschodí vnitřní babylonské věže...*“ *Jazyky Franze Kafky* (Praha 2003)

Redakční rada dospěla k rozhodnutí vydávat pouze novější překlady, tedy nevracet se například k nejvýš zasloužilým překladům Pavla Eisnera. Od této ediční zásady se odchýlili pouze v jediném případě: řadu Kafkových povídek a románový fragment *Zámek* vydali v překladu předčasně zemřelého Vladimíra Kafky (1931–1970). Motivem tohoto rozhodnutí byla „*znamenná kvalita těchto překladů*“ a také překladatelské zásady, jež jsou v nich uplatněny a s nimiž se redakční rada mohla ztotožnit. Ve své *Poznámce na téma Franz Kafka* z roku 1968 totiž Vladimír Kafka napsal: „*Jediný možný způsob, jak se ke Kafkovi přiblížit – a taky jediná možná interpretace – je brát jeho slova a jeho obrazy doslova, trvat na všech – i těch nejneproniknutelnějších – detailech, gestech, zapomenout, že jsou tu prý jen proto, aby se tak vyslovilo (oklikou) něco nevyslovitelného. [...] Brát Kafku doslova a do písmene je taky jediným legitimním přístupem překladatele k jeho textům, je to jediná možná zásada tzv. překladatelské interpretace.*“ Těmito zásadami edice *Dílo Franze Kafky* navázala na návrat k doslovnému chápání Kafkových textů, který se – po existencialistických až surrealistických kafkovských interpretacích ze čtyřicátých let – začal prosazovat počátkem padesátých let a který demonstroval Friedrich Beissner v přednášce *Der Erzähler Franz Kafka* (*Vypravěč Franz Kafka*) z roku 1952.

Edice Dílo Franze Kafky vyšla ve vázaném formátu s přebalem. Text byl vysázen na papír Munken pure⁵⁴ gramáže 80 g/m². Na obálku byl použit papír Canson⁵⁵, kdy každý svazek se liší barvou přebalu a prostřihem na plátěnou vazbu, na které je natištěn titul. Sazbu připravilo MU typografické studio a tisk byl svěřen firmě Ekon Jihlava. Zároveň vyšla též v bibliofilském provedení 200 číslovaných výtisků v polokožené vazbě a pouzdře. Typografickou úpravu zpracoval prof. Zdeněk Ziegler. Šestý svazek *Zámek* získal ocenění třetího místa ve významné soutěži Nejkrásnější česká kniha roku⁵⁶ 1997.

Nejžádanějším svazkem byl fragment románu *Proces*, který byl dán dvakrát do dotisku, následují *Povídky I*, neboť zde je zařazena povídka *Proměna*, a nedokončený román *Zámek*.

Seznam svazků v *Díle Franze Kafky*:

- **Franz Kafka Dopisy přátelům a jiná korespondence**
- **Franz Kafka Dopisy rodině Deníky 1909 – 1912**
- **Deníky 1913–1923**
- **Deníky z cest**
- **Dopisy Felici**
- **Dopisy Mileně**
- **Nezvěstný – Amerika**
- **Povídky III, Manželský pár a jiné texty z pozůstalosti**
- **Povídky II, Popis jednoho zápasu a jiné texty z pozůstalosti**
- **Povídky I. Proměna a jiné texty vydané za života**

⁵⁴Munken pure je typ papíru, který neobsahuje dřevo. Je vyrobený z chemické buničiny a jeho výhodou je, že není tak náchylný ke žloutnutí listů papíru. Munken papíry jsou vyráběny ve Švédsku a nesou několik evropských a norských ekologických certifikátů. MUNKEN PURE [online]. [cit. 2018-05-10]. Dostupné z:

<http://www.arcticpaper.com/en-GB/Start/Munken/Products/Munken-Design-Range/Munken-Pure/>

⁵⁵Canson je francouzský výrobce papíru fungující od roku 1557.

⁵⁶V soutěži Nejkrásnější české knihy roku pořádané Památkem národního písemnictví je hodnoceno grafické, ilustrační a polygrafické zpracování knih vydaných v českých nakladatelstvích a vtištěných v českých tiskárnách vždy za poslední kalendářní rok. Od roku 1997 se uděluje cena přímo nakladatelům nesoucím veškerou odpovědnost za obsahovou i formální úroveň vydávané produkce.

- **Proces**
- **Zámek**

Dílo Franze Kafky vydávají i jiná nakladatelství. Zpravidla se ovšem jedná o jeden titul Franze Kafky v celém portfoliu daného nakladatelství a přistoupilo-li ono nakladatelství k vydání Kafkova díla, můžeme vysledovat určitou přidanou hodnotu, kterou se liší od vydání Nakladatelství Franze Kafky. Roku 2003 vydalo nakladatelství Labyrint román Amerika s ilustracemi Jaroslava Róny. Nakladatelství Odeon vydalo v roce 2014 román Zámek v novém překladu Jany Zoubkové. Častou praxí některých nakladatelství při zařazení Kafkovy knihy do edičního plánu je knižní publikování některé samostatné povídky (*Doupě*, Argo 2009; *Popis jednoho zápasu*, Vyšehrad 2009). Jedinou výjimkou je nakladatelství Omega, které patří knihkupecké síti Knihy Dobrovský. Nakladatelství vzniklo „z velké poptávky zákazníků po klasické české i světové literatuře, jejíž nová vydání na trhu dlouhodobě scházela.“⁵⁷ Nakladatelství od roku 2014 vydalo *Proces*, *Zámek*, *Ameriku* a *Proměna a jiné povídky*, čímž reagovalo na rozebrané tituly Nakladatelství Franze Kafky nebo vyšší ceny svazků z kompletního kritického vydání. Na rozdíl od edičního zpracování NFK nemají knihy Omegy poznámkový aparát a specifické výtvarné zpracování cílí na školní čtenáře.

5.2.1.1. Fenomén Kafka v české nakladatelské historii

Recepce a vydávání Kafkova díla podléhá sociální podmíněnosti. V českém prostředí má své „výšiny a své nížiny“. (Čermák, 2017: 387) Nyní je nastíníme pro úplný kontext významu existence Nakladatelství Franze Kafky jako konečné fáze liberalizovaného knižního trhu ovlivňovaného politickými zvraty ve vztahu k vydávání Kafkovy prózy.

⁵⁷ Nakladatelství Omega: O nás [online]. [cit. 2018–05–05]. Dostupné z: <http://www.knihyomega.cz/o-nas.html>

Kritik a literát Willy Haas (1891–1973) vzpomínal v roce 1957: „*Max Brod mi často vykládal o svém tajemném geniálním příteli a potom jednou ohlásil, že bude u mě doma předčítat několik Kafkových fragmentů, které mají brzy [1908, K.K.] vyjít v novém, velmi luxusním a snobském časopise Hyperion.*“ Spolu s přítomným Franzem Werfelem se na sebe po vyslechnutí Kafkových textů udiveně podívali a Werfel prohlásil, že „*To se nikdy dál než do Podmokel⁵⁸ nedostane!*“ (Krolop, 2007: 1160)

Franz Kafka umírá po chronické a nevy léčitelné nemoci 3. června 1924, měsíc před svými 41. narozeninami. Za jeho života bylo publikováno 17 povídek a krátkých próz. Většinou právě časopisecky.

Nedostatek peněz a papíru po první světové válce zabránilo vydání Kafkových povídek *Ortel*, *Topič*, *Rozjímání* a *Proměna* v překladech Mileny Jesenské v Neumannově edici Červen. Prvním knižním překladem Kafkova díla do cizího jazyka⁵⁹ tak byla až *Proměna* v češtině, kterou roku 1929, pět let po Kafkově smrti, ji vydal Josef Florian ve svém nakladatelství Stará Říše na Moravě. V roce 1929, poprvé od počátku dvacátých let, vychází v ediční řadě *Dobré Dílo* neobvykle vysoký počet publikací, osm svazků. Zahrnuje tři překlady, mezi nimi „*nejvýznamnější knihu roku, Kafkovu Proměnu*“ píše znalec Florianova život Andrej Stankovič. (Stankovič, 2008: 180) Florian, který za 40 let svého působení vydal více než 400 publikací, se ale s Kafkou osobně nesetkal. Spojnicí mezi spisovatelem a nakladatelem byl anarchista Gustav Janouch. Syn Gabriel Florian vzpomínal: „*Janouch byl kamarád Franze Kafky a jakýsi kafkovský duch z něho byl cítit. Všechno, i ty nejobyčejnější věci, dělal pokud možno podivínsky a nesmyslně.*“ (Palán, 2007: 166) Janouch byl ovšem mystifikátor nevalné pověsti a vydání knihy zprostředkovala novinářka a spolužačka Mileny Jesenské Staša Jílovská. Jílovská byla pro úřady po určitou dobu oficiální vydavatelkou

⁵⁸ Podmokly byly železniční stanici na hranici Čech s Německou říší. A současně nejsevernější, na levém břehu Labe naproti Děčínu/Tetschen ležící hraniční stanice Rakousko–uherské monarchie.

⁵⁹ Překladaři byli František Pastor a pater Ludvík Vrána v tiráži uveden pod zkratkou P. L. V. Ilustrace opatřil německý výtvarník Otto Coester. (Palán, s.167) Kniha vyšla ve formátu 17,5 x 11,5 cm o 83 stranách se sedmi perokresbami. Náklad byl 600 číslovaných výtisků, z toho 50 na ručním papíru Holland, 150 na chamois velínu a 400 na bílém velínu. Vytiskla firma Kryl a Scotti v Nové Jičíně typem Bodoni.

Florianových edic. Jejich cesty se ale rozešli ve zlém, protože Jílovská měla zpronevěřit peníze. (Palán, s. 168) Další Kafkovy překlady ve Staré Říši již nevyšly.

Ve dvacátých letech se o Kafkovo dílo začal odborně zajímat německy píšící publicista doktor Pavel Eisner, jehož trpělivost objevování Kafkova díla pro tehdejší akademickou germanistiku mělo vést k vydání Spisů Franze Kafky u nakladatele Václava Petra. Edice měla čítat šest svazků a započít *Amerikou* roku 1947. K vydání ale nedošlo kvůli sporům o kvalitu překladu a vleklé spory zpečetil rok 1949, který zamezil vydání Kafkových překladů na deset let.

„Představitelé bývalého establishmentu rozhodovali o oficiálním postoji vůči Kafkovu dílu, aniž je kdy četli, nebo aniž mu porozuměli. Měli však zvláštní instinkt – a nejen v Kafkově případě – kterým dovedli neomylně rozpoznat vše, co odporovalo jejich ideologii. Vycítili a nemýlili se, že Kafka byl geniální spisovatel z něhož – žel – nemohou vytěžit nic, co by potvrdzovalo jejich teorie a poučky, a navíc fenomén, předznamenávající naše století čímsi zcela protichůdným jejich filozofii, symbol jimi nenáviděného individualismu i všech skrytých, úzkostných tajemství lidského nitra, kam by byli tak rádi sami pronikli, aby je navždy opanovali a mohli jím manipulovat.“ komentuje germanista a člen SFK Josef Čermák. Bylo běžné, že se Kafkovo jméno ocitalo i v oficiálních projevech komunistických státníků a že zde figurovalo v těch nejhorších souvislostech. Například v roce 1951 se pro čtenáře interpretoval takto: *„sedí na vrcholu (...) kulturního hnojiště reakce“* a hlásá *„rovnici německého fašismu (...) člověk rovná se švábu“*. (Kusák, 2003: 8) Díky pozvolnému uvolňování poměrů a dokonce snahám interpretovat Kafkovo dílo skrze myšlenky mladého Marxe či jako obraz rozpadu buržoazie vychází v roce 1958 poprvé *Proces*. (Kusák, 2003: 9) Tento dlouhotrvající postoj vládnoucích vrstev ke Kafkovu odkazu se bohužel neobešel bez následků. Drtivá většina Kafkových literárních rukopisů, korespondence i dalších věcí z jeho pozůstalosti, např. jeho knihovna, je dnes v majetku zahraničních univerzit nebo zámožných soukromníků. (VSFK 1–2, 1991: 2–3)

Začátkem šedesátých let a po celou dobu normalizace koloval mezi lidmi samizdatový svazek Kafkových povídek, které z různých časopiseckých vydání

opsal sedmnáctiletý Ivan Matin Jirous, tehdy humpolecký gymnazista. (Doma v šuplíku pak měl ještě na stroji přepsaný český překlad románu Zámek). Až v 80. letech se díla Franze Kafky opět začala vydávat v nakladatelství Odeon a s tím se i komentáře k jeho dílu stávaly objektivnější. Hana Hrzalová, ředitelka Ústavu pro českou literaturu během normalizace, v této době uznala, že Kafkovo dílo je součástí pozdně měšťanské literatury prvních desetiletí 20. století, přesto její doslovy stále obsahovali úlitby ideologii. (Kusák, 2003: 121)

Teprve po roce 1989, po sametové revoluci, se naskytla možnost, v minulosti několikrát zmařená, realizovat souborné vydání děl Franze Kafky v českém překladu a dovršily se tak desítky let snah překladatelů včlenit Franze Kafku do kontextu české literatury a kultury. To dokazuje i zvyk českých knihkupectví rozdělovat beletrii do kategorií „česká literatura“ a „světová literatura“ a prezentovat Franze Kafku v první z nich, i když na druhé straně by bylo v rámci oné tak často zdůrazňované česko-židovsko-německé kulturní symbiózy zcela namístě vyznačit Kafku také jako autora německé jazykové a kulturní příslušnosti a jako takového jej přiřadit též do kategorie světové literatury. (Krolop, 2007: 1161)

5.2.2. Spisy Karla Poláčka

K nakladatelské práci patří poslání/splácení dluhu opomíjení významné postavy kulturní historie. To se týkalo i výzvy Nakladatelství Franze Kafky pustit se do rozsáhlého projektu vydání sebraných spisů novináře a spisovatele s židovskými kořeny Karla Poláčka, představitele meziválečné humoristické a satirické prózy. Snahy o vydání souborného Poláčkova díla byly ještě před NFK dvě, ale ani jednu nebyly dokončeny. První snahu nakladatelství Františka Borového, kmenového nakladatele Karla Poláčka, v letech 1931–1939 přerušila po vydání devíti vydaných knihách válka.⁶⁰ Po druhé se o to pokoušelo nakladatelství Československý spisovatel pod redaktorským dohledem Vítězslava Kocourka. Dílo Karla Poláčka

⁶⁰Karel Poláček zahynul v koncentračním táboře.

zde vycházelo v letech 1954–1961 a celkem vyšlo 11 svazků. Mimo tyto edice vycházely Poláčkovy práce jen sporadicky, vydávání se orientovalo jen na některé osvědčené tituly, zejména *Bylo nás pět*. (úvahy, korespondence, deník, s.373) Dvě knihy dokonce vyšly v exilových nakladatelstvích. Výbor *Soudničky z Lidovek* v roce 1979 pro německou edici připravil Jaroslav Kučera a v Sixty-Eight Publishers Toronto vyšly *Poslední dopisy Doře* (1984), které uspořádal Poláčkův vnuk Martin Jelinowicz.

O vydání Spisů Karla Poláčka v Nakladatelství Franze Kafky bylo z popudu Jana Lopatky rozhodnuto na rychnovské konferenci k stému výročí narození autora. (Mědílek, 1997: 737) „Záměrem bylo představit autora v celém jeho významu pro českou literaturu včetně původní divadelní tvorby a publicistiky, která je podstatnou a organickou součástí Poláčkovy díla.“ (Gilk, 2001: 373)

Ediční rada byla sestavena v roce 1992 ve složení: Ondřej Hausenblas, Milada Chlíbačová, Jaroslav Kolár, Jan Lopatka, Boris Mědílek, Mojmít Otruba, Zdeněk K. Slabý, Eva Strohsová, Zina Trochová a Jarmila Višková, Marta Železná a Milena Masáková. Za cíl si ediční rada stanovila kvalitní čtenářskou edici, textologicky adekvátně připravenou, avšak na rozdíl od kritického vydání nezatíženou rozsáhlým edičním aparátem. Příprava textů se však řídila přísnými edičními zásadami, které sledovali vývoj textu.

Nejprve vznikla bibliografická základna. Skupinu badatelů vedl Boris Mědílek. V práci na ní autoři vycházeli ze zkušenosti s bibliografiemi Jaroslava Haška (1982) a Karla Čapka (1990). Každý zaznamenaný text, ať Poláčkův, či literatury o Poláčkově, se z časopisů zreprodukoval, signoval průběžným číslem bibliografie a uložil v knihovně Centra Franze Kafky do krabic přístupných potencionálním zájemcům. Má-li být edice seriózní, ba vůbec možná, pak se editor bez spolupráce neobejde. V rámci jednotlivých partií jsou záznamy seřazeny přísně chronologicky.

Vážila se podoba disketová a knižní. Po posouzení Národní knihovnou a Ústavem pro Českou literaturu vyhrála pouze knižní podoba. V té době nebylo mnoho dostupných materiálů o Karlu Poláčkově a biografické údaje o něm byli velmi chudé a mnohdy nepřesné (1998). V roce 1996 proto Centrum Franze Kafky

vedlo jakousi kampaň a formou inzerátů v denících a časopisech se obrátilo na veřejnost s prosbou o pomoc při shromažďování těchto materiálů, zaslání karikatur, fotografií, dopisů. Výsledek byl však minimální a možno říci poláčkovsky kuriózní. (VSFK 1–2, 1998: 17) Řídící redaktorka Milena Masáková obdržela pouze tři kusé vzpomínky na Poláčka od spoluvězňů z Terezína. Plánovaným specifickým dokumentárním materiálem do aparátu Spisů měli být i namluvené vzpomínky paní Jelinowiczové, která poskytla Poláčkovy rukopisy. (VSFK 1–2, 1998: 17)

Výše vyjmenované okolnosti tvořili finančně náročný projekt, který neměl ekonomickou návratnost. (VSFK 1–2, 1998: 18) Ministerstvo kultury nepřisoudilo předpokládaný grant a nakladatelství složitě shánělo soukromé sponzory. Hlavním sponzorem se stala Komerční banka, ovšem ještě během dalších let se ve Věstníku objevovali tipy na případné sponzory pro méně atraktivní, ale badatelsky důležité projekty jako svazek *Bibliografie Karla Poláčka*, který čekal na vydání rok a půl po dokončení rukopisu. (VSFK 1, 1997: 2)

Za vytvoření Bibliografie Karla Poláčka a za celoživotní přínos české literatuře a české literární historii však byla dr. Borisi Mědílkovi udělena Cena Českého literárního fondu za rok 1997. (VSFK 3–4, 1998: 28)

Jednotlivé knihy (ze Spisů Karla Poláčka) se vydávaly v nákladu 1 500 – 3 000. Nejprodávanějšími tituly byly: *Bylo nás pět*, *Dům na předměstí*, *Eduďant a Francimor*, povídky a fejetony. Nejmenší zájem byl o tetralogii. O typografickou stránku edice se postaral Vladimír Nárožník. Odpovědnou redaktorkou byla Milena Masáková a práce na této edici byla svým způsobem ideální pro zkušenost edice kompletního díla. Nebyla zde nutnost překladů a řada knih už byla vydána a textově zredigována.

Nakladatelství FK se podařilo vydat celé dílo Karla Poláčka. Dvacet svazků vydaných v letech 1994 – 2001.

- **Lehká dívka a reportér**
- **Dům na předměstí**
- **Muži v offsidu**

- **Hráči**
- **Hedvika a Ludvík**
- **Hlavní přelíčení**
- **Edudant a Francimor**
- **Michelup a motocykl**
- **Okresní město**
- **Hrdinové táhnou do boje**
- **Podzemní město**
- **Vyprodáno**
- **Hostinec U kamenného stolu**
- **Bylo nás pět**
- **Knihy povídek**
- **Knihy fejetonů**
- **Paralipomena**
- **Soudničky**
- **Povídky, Sloupky, Fejetony**
- **Úvahy, korespondence, deníky z roku 1943**

Při pohledu na reedice Karla Poláčka je patrné, že podobně jako například Ludvík Aškenázy je ač jako autor obsáhlého a zajímavého díla v kulturní a literární paměti veden zejména jako autor jedné knihy pro děti a mládež. U Aškenázyho je to skřítek Pitryšek v oblíbené knížce *Putování za švestkovou vůní*, Poláček je oblíben pro dnes již kultovní knihu *Bylo nás pět*. Na trh jej pravidelně přináší nakladatelství Albatros. Toto dílo a další Poláčkovy humoristické romány (*Okresní město*, *Hostinec u kamenného stolu*) má ve svém portfoliu překvapivě vydatelství LEDA specializující na jazykové příručky. Poláček zde vychází v letech 2015 až 2016 v graficky poměrně triviální úpravě. Soubor povídek *Kolotoč* (2013) překvapivě necházíme i v historicky zaměřeném nakladatelství VEDUTA. Román o fotbalu *Muži v Offsidu* v roce 2016 vydalo „*undergroundově a alternativně*“⁶¹ zaměřené nakladatelství Maťa. Karel Poláček je dnes populární autor několika

⁶¹O nás [online]. [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <http://www.mata.cz/o-nas.php>

humorných děl, které se pro časté vykreslení lidské malichernosti a často reprízovaných filmových adaptací může jevit jako finančně výhodná sázka na jistotu v podpoře jinak tematicky založené produkce. Majetková práva autora vypršely 70 let po smrti autora, které uplynuly v roce 2015.

5.2.3. Spisy Arnošta Lustiga

Jak už bylo zmíněno tvorbu Arnošta Lustiga do produkce Nakladatelství přivedla Markéta Mališová. S Arnoštem Lustigem spolupracovala na vydání třinácti knih.

První kniha Arnošta Lustiga *O literatuře* vyšla v Nakladatelství Franze Kafky roku 2006. Jednalo se o malou brožovanou publikaci, která je složená z Lustigových citátů a krátké povídky *Štěpán a Anna* v češtině, angličtině a němčině. V roce 2008 následovala typograficky podobná kniha s názvem *O ženách*, knižní rozhovor editorky Markéty Mališové s Arnoštem Lustigem. V předmluvě *O spisovatelích* Lustig píše „*Milá nakladatelko Markéto Mališová, díky za to, že jste přišla s nápadem sestavit tuto knížku, stejně jako zatím velmi úspěšnou, protože už skoro rozebranou, edici „O...“*“ (Lustig, Mališová, 2010: 7) Následovala kniha *O spisovatelích*.

Série reedic Lustigovy prozaické tvorby ve stejné typografické úpravě započala v témže roce novelou *Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou* v trojjazyčném česko-anglicko-hebrejském vydání. Byla to první kniha Nakladatelství Franze Kafky v hebrejštině. „*Protože vyšla nejméně osmkrát, rozhodla jsem se vydat ji ve třech jazycích. Jsou symbolem autorových tří domovů, Česka, Izraele a Ameriky, a už krátce po vydání ji provází velmi dobrý ohlas.*“⁶² komentovala v roce 2008 Markéta Mališová. To se neobešlo bez technických obtíží při zpracovávání hebrejského textu tuzemskými textovými

⁶² CINGER, František. Kniha jako symbol pro tři domovy. In: *Novinky.cz* [online]. 13.3. 2008 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/135277-kniha-jako-symbol-pro-tri-domovy.html>

editorama. S přepisem a úpravou textu pomáhala Ruth Arazi, manželka tehdejšího velvyslance státu Izrael v České republice.

Nakonec v této neoficiální edici vyšlo elkem šest knih. Poslední titul se realizoval v roce 2011. Autor onen rok zemřel a dědicové práv již neměli zájem o další vydávání. Zajímavostí je, že souběžně další dvě (*Tma nemá stín*, 2007; *Nemilovaná*, 2007) knihy vyšly u společnosti Sdělovací technika spol. s.r.o. ve spolupráci se Společností Franze Kafky. První uvedená kniha má na patitulu uvedeno „*Spisy Arnošta Lustiga*“, tento název edice se nikdy jinde neobjevuje, ačkoliv na všech knihách pracoval stejný tým lidí a editorkou byla šéfredaktorka nakladatelství Markéta Mališová.

Kuriózní je, že souběžně⁶³ s touto „edicí“ vychází v nakladatelství Mladá fronta sebrané spisy Arnošta Lustiga, které se titulově nepřekrývají. Nakladatelství Knížní klub a Odeon také vydávají v letech 2007 až 2010 méně známé Lustigovy práce. Redaktorka Dana Uherková se k této praxi vyjádřila: „*Měl rád, když mohl být vydáván*“.

⁶³ V Mladé frontě Lustigovo dílo vycházelo od roku 2005.

6. Závěrečné zhodnocení

Obor mediálních studií se k nakladatelské praxi doposud staví poněkud vlažně (jedním z příkladů mohou být věcné rejstříky základních oborových publikací, které heslo „nakladatelství“ obsahují velmi sporadicky), ačkoliv je kniha důležité médium a průmysl kolem ní vzniknuvší podléhá podobným procesům jako tisk a audiovizuální média.

Na předchozích šedesáti stranách jsem nastínila problematiku nakladatelské činnosti v České republice od roku 1989 po aktuální stav. Čtyři dekády uměle státem ovládaného knižního průmyslu a cenzury byl ukončen sametovou revolucí a nastala doba euforie z nově vznikajícího společenského řádu, který teprve budoval své právní aspekty. Občané mohli svobodně podnikat a autoři svobodně publikovat. V letech 1989 až 1993 zakládalo živnost stovky soukromých nakladatelů, často bez předchozí zkušenosti, a vydávali doposud zakázané knihy v technicky nekvalitních úpravách a desetitisícových nákladech. Z knihy se stalo zboží a zákazník si mohl koupit knihu disidentů ve stánku na ulici při čekání na tramvaj. Podnikat v nakladatelském průmyslu začali lidé, kteří vycítili podnikatelskou příležitost i ti, kteří se po kariéře ve státním nakladatelství chtěli vydat vlastní cestou. Založit nakladatelství bylo součástí společenské aktivity jako v případě Haralda Salfellnera nebo pocit odpovědnosti za splacení jistého kulturního dluhu. Takto se ve svých zakládajících stanovách vyjádřili zástupci Společnosti Franze Kafky. Tento rozbujelý stav nemohl být déle udržitelný a některá nakladatelství ukončovala svou činnost, velké náklady se likvidovaly za minimální ceny a čtenářský zájem výrazně opadal. Po této transformaci se ustálila určitá praxe a ediční plánování, byla lépe nastavená legislativa a i technologické zázemí v tiskárnách se zlepšovalo. Zhruba od roku 1996 tudíž můžeme sledovat určité náznaky sjednocování tuzemského knižního trhu se státy Evropy a přejímání globálních trendů. Čeští nakladatelé se musejí vyrovnávat s procesy globalizace literatury, digitalizace technologických postupů a rozvojem médií schopných

přenášet text a komercializace titulové nabídky kvůli zachování ekonomické stability. Pokud se k současnému stavu mají vyjadřovat sami nakladatelé a aktéři literárního pole, často jej popisují jako podfinancovaný a titulově přesycený. Nové tituly mají na pultech knihkupectví krátkou životnost, pokud jim není věnovaná speciální marketingová propagace, snadno zapadnou. Průměrné prodejní ceny za pevné knižní vazby jsou v Čechách nižší než ve zbytku Evropy a nakladatelé jsou nuceni finanční úspory provozu nakladatelství kompenzovat na personálu. Redaktoři a typografové spolupracují na externí úvazky a jejich práce podléhá tlaku důrazu na rychlost.

Knižní trh produkující v určitém smyslu spotřební a zbytkové zboží je závislé na stavu ekonomiky dané země. V roce 2016 vyšlo od roku 2006 méně nových titulů než v předchozím roce. Pokles se projevuje zejména na produkci náročných odborných publikací. Zároveň se Česká republika deklaruje jako liberální demokracie a existují státní podpory v podobě grantů od Ministerstva kultury či místních samospráv. Finanční podporu na projekty mohou nakladatelé získat i od různých soukromých a neziskových fondů. Tím je umožněna existence malých úzkoprofilových nakladatelství.

Tato práce se snažila metodou případové studie popsat právě okolnosti fungování takového nakladatelství. Nakladatelství Franze Kafky bylo oficiálně založeno v transformační fázi knižního trhu roku 1991. Tehdy nově založená literární instituce Centrum Franze Kafky plánovala v rámci svých aktivit též vydavatelskou činnost zaměřující se na dosud opomíjený segment literatury a zároveň potřebovali činnost, která by produkovala zisk. Malé nakladatelství sledovalo ideu zpřístupnit dílo Franze Kafky v kvalitním kritickém vydání. V této práci jsme nastínili nadšení malé skupiny lidí a unikátních příležitostí, které přinesla porevoluční doba, a vývoj až po současnost. Ze studia historických pramenů a z uskutečněných rozhovorů s pracovníky nakladatelství nyní shrneme základní problémy nakladatelské praxe Nakladatelství Franze Kafky:

1) Personální obsazení

V letech 1991 až 2002 byla šéfredaktorkou bývalá redaktorka Marta Železná a o chod nakladatelství se starala i redaktorka Milena Masáková. Personálně malou organizaci doplňovaly ediční rady jak samotného nakladatelství, tak jednotlivých edicí složených z odborníků na germanistiku v případě Kafkova díla, tak v oboru bohemistiky v případě Poláčkových spisů. V této organizační struktuře byli schopni vydávat pět až deset knih ročně. Posléze a v době finanční krize vystřídala ředitelku Centra Franze Kafky její kolegyně Markéta Mališová, která neměla nakladatelskou zkušenost. Milena Masáková odešla ve stejné době do důchodu a z finančních důvodů již nikdo na interní pozici redaktora nebyl přijat. Tato skutečnost se zásadně odrazila na počtu ročně publikovaných knih, které postupně klesly na vydání jedné knihy ročně. Náročnější překladové publikace musí nakladatelství odmítat, ačkoliv by zvýšily prestiž portfolia. Nakladatelství bez nejméně jednoho odpovědného redaktora nemůže vykonávat publikační činnost jako hlavní.

2) Rozpad edičního plánování

Nakladatelství by mělo mít definované dlouhodobé programy, které by přinesly nakladatelství stabilitu a zisk. Po realizování edice kritického vydání díla Franze Kafky a souborného díla Karla Poláčka se další v 90. letech vytyčené edice a tématické okruhy buď obsahově naplnily nebo neuskutečnily. Vydávání publikací nenese pevnou ediční linku. Vydané knihy odpovídají tématickému zaměření samotného názvu nakladatelství. Texty Franze Kafky vyšly v malých výběrových sériích, které se vyznačují výraznou podobností a je kladen důraz na čtenářskou přístupnost. To se vyznačuje pozbytím poznámkového aparátu a bohatými doprovodnými ilustracemi. Pokud jsme ve třetí kapitole nastínili komercializaci knižní produkce jako jeden z příznaků doby, můžeme konstatovat, že tento znak nalzáme i zde. Naopak druhou tématickou linkou je německá poezie v Praze na přelomu 19. a 20. století působících básníků a tento segment je tak úzkoprofilový,

že si obtížně hledá čtenáře. Výrazným charakterem aktuální produkce je orientace na zahraničního čtenáře, posledních pět publikací vyšlo v bilingvinných formátech.

Knihy jsou připravovány v ročních časových úsecích a není naplánovaný ani interní seznam rukopisů v budoucnu možných zredigovat k vydání. I malé nakladatelství by mělo nést určitou ideovou linku, kterou by mělo následovat v dlouhodobějším horizontu.

Po formulaci těchto problémů se nabízí otázka, jaká je udržitelnost takového projektu. Tato práce se nicméně snažila přinést příspěvek do budoucích publikací o historii českých nakladatelství. Toto spíše okrajové nakladatelství, jež má vlivem vnějších i vnitřních podmínek ohroženou budoucnost, by v několika stovkách v posledních dvaceti pěti letech vzniklých, existujících a zaniklých nakladatelstvích mohlo zapadnout. Nakladatelství, které se ale prokazatelně podílelo na oživení kulturní paměti česko-německo-židovské součásti naší identity by takový osud potkat neměl. Proto snad bude tato práce užitečná pro budoucí badatele, byť pro napsání jedné věty o existenci Nakladatelství Franze Kafky v historii českého nakladatelského průmyslu a způsobech jeho redakční práce.

7. Summary

My diploma thesis deals with the Nakladatelství Franze Kafky publishing house. Nakladatelství Franze Kafky was officially established in 1991 in Prague, and it is a part of a non-profit cultural organisation called The Franz Kafka Society . The production of the publishing house focuses on Prague's German literature and Jewish authors. Among the important publishing acts is the critical edition of Franz Kafka's complete work. Some volumes were translated into Czech language for the first time. Other important authors are Karel Poláček and Arnošt Lustig. The original intention was to describe the history and the internal structure of this particular publishing house. Another point of interest was to describe the general problems of small publishers. It was important to put this particular practice into the general development of the publishing house in the Czech Republic after 1989 to the present.

The first part of this task I tried to base on my own knowledge, and on some reference books related to this topic. The most useful book was *Člověk a kniha* by Jan Halada, and *Jak se dělá kniha* by Vladimír Pistorius. Books on Czech publishing history were important in order to understand the domestic context. In this first part I also tried to describe current trends that have an impact on book publishing. These trends are digitization, commercialization, and globalization.

To describe a particular practice I chose the case study involving research, interviews, and observing. Important sources for history development were the regular annuals of the Franz Kafka Society, and personal interviews with sales manager Mr. Chlebeček, and editor Mrs. Uherková. To supplement the information, media search, and internal documentation studies were used. The second part of the thesis deals with the history of Nakladatelství Franze Kafky, divided into two stages according to the two acting chief editors - Marty Železná and Markéta Mališová. I also described and analyzed the way of publishing practice in six acts, and the internal functioning of the organization and its possible differences from the usual process of book creation. For complete comparison Vitalis publishing house was included in my research.

The fundamental conclusion of the analysis is the circle: money shortages and the absence of a capable editor are the reasons that limit the production of quality and new titles that could bring capital again. Second conclusion is that Nakladatelství Franze Kafky lost the strong sense of purpose they had at the beginning.

8. Použitá literatura

Použitá literatura:

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8.

BOURDIEU, Pierre. *Pravidla umění: geneze a struktura literárního pole*. Brno: Host, 2010. Teoretická knihovna. ISBN 978-80-7294-364-7.

BRÁBLÍKOVÁ, Hana. *K některým úkolům sociologie literatury*. In Sociologický Časopis. Roč. 5, Čís. 2 (1969), pp. 213-217

ČERMÁK, Josef, Petr ČERMÁK, Kristina HELLEROVÁ a Jan ČERMÁK. "I do daleka vede cesta...": vybrané studie z literární komparistiky a moderní německé literatury. Praha: Filozofická fakulta. Univerzita Karlova, 2017. ISBN 978-80-7308-700-5.

DARNTON, Robert. *What is the history of books?* 1982. Daedalus 111(3):65-83.

ESCARPIT, Robert. *The Book Revolution*. Paris: Harrap, C1966.

HALADA, Jan. *Člověk a kniha*. Praha: Karolinum. 1993. 120 str. Vyd.1. ISBN 80-7066-767-2

HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri. 2007. 378 s. Vyd. 1. ISBN 978-80-7277-165-3

HALADA, Jan a Barbora OSVALDOVÁ. *Slovník žurnalistiky: výklad pojmů a teorie oboru*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3752-5.

JIRÁK, Jan. *Masová média*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0743-6.

KIRKOSOVÁ, Kateřina. Publikování knih v čase manažerské logiky: Poznámky k současnému českému nakladatelskému poli. In: POŘÍZKOVÁ, Lenka a Martina NAVRÁTILOVÁ. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2015, str. 139-147. ISBN 978-80-87895-49-8.

KROLOP, Kurt. *Doslov*. In KAFKA, Franz. *Dopisy přátelům a jiná korespondence*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2007. Dílo Franze Kafky. ISBN 978-80-86911-10-6.

KUSÁK, Alexej. *Tance kolem Kafky*. Praha: Akropolis. 2003. 168 s. Vyd.1. ISBN 80-7304-038-7

LUSTIG, Arnošt a Markéta MALIŠOVÁ. *O spisovatelích*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2010. ISBN 978-80-86911-28-1.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vydání čtvrté, rozšířené a přepracované. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.

MCLUHAN, Marshall, FIORE, Quentin. *The Medium is the Massage*. 1st edition. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books, 1967.

MĚDÍLEK, Boris. *Bibliografie Karla Poláčka*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997. Spisy Karla Poláčka. ISBN 80-85844-20-6.

PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*. Brno: Host. 2007. 312 stran. Vyd.1. ISBN 978-80-7294-249-7

PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha: příručka pro nakladatele*. 2. vyd. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-774-2.

POLANSKÝ, František. *Komenský o knihách*. Praha 1958, Státní pedagogické nakladatelství

POLÁČEK, Karel, Zdeněk Karel SLABÝ, Jaroslav KOLÁR a Erik GILK. *Úvahy: Korespondence; Deník z roku 1943*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2001. Spisy Karla Poláčka. ISBN 80-85844-76-1.

POŘÍZKOVÁ, Lenka a Martina NAVRÁTILOVÁ. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87895-49-8.

STANKOVIČ, Andrej. *Josef Florian a Stará Říše*. Praha: Triáda, 2008. Spisy Andreje Stankoviče. ISBN 978-80-86138-92-3.

ŠALDA, Jaroslav. *Od rukopisu ke knize a časopisu*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury. 1959. 278 stran. Vyd.2. ISBN není

ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014. Historie. ISBN 978-80-200-2404-6.

ŠMEJKALOVÁ, Jiřina. *Knihy: (k teorii a praxi knižní kultury)*. Brno: Host, 2000. Studium. ISBN 80-7294-005-8.

THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha: Karolinum, 2004 ISBN 80-246-0652-6. 219 stran. Vyd.1.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnížkováno: co čteme a kupujeme (2013)*. Brno: Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky, 2014. ISBN 978-80-7491-256-6.

TUREČKOVÁ, Marcela. (ed.) *Zpráva o českém knižním trhu 2016/2017*. Praha: SKČN. 2017. ISBN 978-80-907020-0-4

Prameny

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 1–2, 1991. Praha: Centrum Franze Kafky, 1991.

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 3, 1991. Praha: Centrum Franze Kafky, 1991.

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 1, 1992. Praha: Centrum Franze Kafky, 1992.

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 2–3, 1992. Praha: Centrum Franze Kafky, 1992.

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 1, 1995. Praha: Centrum Franze Kafky, 1995.

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 1–2, 1996. Praha: Centrum Franze Kafky, 1996.

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 1, 1997. Praha: Centrum Franze Kafky, 1997.

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 1–2, 1998. Praha: Centrum Franze Kafky, 1998.

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 3–4, 1998. Praha: Centrum Franze Kafky, 1998.

Die Verwandlung. Věstník Společnosti Franze Kafky, 3–4, 1999. Praha: Centrum Franze Kafky, 1999.

Die Verwandlung: Ročenka Společnosti Franze Kafky = The Yearbook of the Franz Kafka Society, 2002. Praha: Společnost Franze Kafky, 2003. ISBN 80-85844-86-9

Die Verwandlung. Ročenka Společnosti Franze Kafky = The Yearbook of the Franz Kafka Society, 2004. Praha: Společnost Franze Kafky, 2005. ISBN 80-86911-08-X

Die Verwandlung. Ročenka Společnosti Franze Kafky = The Yearbook of the Franz Kafka Society, 2006. Praha: Společnost Franze Kafky, 2007. ISBN 978-80-86911-13-7

Internetové zdroje

CELBOVÁ, Iva. Nakladatelství. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003– [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/LFDAGJ4SAYG1TLNCJLEN7S5MEL9I4T5RVEQSIUB8X3SNMG4NLC-09478?func=full-set-set&set_number=063505&set_entry=0000

o6&format=999

Bertelsmann prodává nakladatelství Euromedia.[online]. 11.2.2014. [cit. 10.4. 2017]

Dostupné z:

www.mediaguru.cz/clanky/2014/02/bertelsmann-prodava-nakladatelstvi-euro-media

Kniha jako symbol pro tři domovy. In: *Novinky.cz* [online]. 13.3. 2008 [cit. 2018-05-05].

Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/kultura/135277-kniha-jako-symbol-pro-tri-domovy.html>

Markéta Mališová: Vracíme Kafku do kontextu české kultury. *Euro* [online]. 20. 9. 2013 [cit. 2018-04-04].

Dostupné z:

<https://www.euro.cz/byznys/marketa-malisova-vcacime-kafku-do-kontextu-ceske-kultury-1022562>

Nakladatelství Omega: O nás [online]. [cit. 2018-05-05].

Dostupné z: <http://www.knihyomega.cz/o-nas.html>

O nakladatelství. *Vitalis* [online]. [cit. 2018-05-05].

Dostupné z: <https://www.vitalis-verlag.com/cz/o-nas/o-nakladatelstvi/>

Přijímají Češi pražskou německou literaturu? Nebo jen lákají cizince na Franze Kafku? *Radio Praha* [online]. [cit. 2018-05-05].

Dostupné z:

<http://www.radio.cz/cz/rubrika/otazniky/prijimaji-cesi-prazskou-nemeckou-literaturu-nebo-jen-lakaji-cizince-na-franze-kafku>

Společnost Franze Kafky. *Společnost Franze Kafky* [online]. [cit. 2018-05-05].

Dostupné z: <http://www.franzkafka-soc.cz/spolecnost/>

9. Teze Diplomové práce

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Korčeková Denisa	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2015/2016	
E-mail diplomantky/diplomanta: denisa.korcekova@gmail.com	
Studijní obor/forma studia: Mediální studia, prezenční forma	
Předpokládaný název práce v češtině: Nakladatelství Franze Kafky a jeho role v kontextu české nakladatelské kultury.	
Předpokládaný název práce v angličtině: Nakladatelství Franze Kafky and its role in the context of Czech publishing culture.	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013) (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve</u> po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2016/17	
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): <p>Diplomová práce se bude zabývat Nakladatelstvím Franze Kafky a jeho společenskou rolí. Nakladatelství vzniklo v roce 1990 při neziskové organizaci Společnost Franze Kafky. Prvotním impulzem bylo poprvé vydat souborné dílo Franze Kafky v českém jazyce a také pěstovat spisovatelův odkaz v podobě vydávání odborných monografií.</p> <p>Nakladatelství Franze Kafky jsem si zvolila jako předmět případové studie, při níž se nastíní problematika spojená s postavením úzkoprofilového knižního nakladatelství na současném knižním trhu. Práce se zaměří na interní činnost nakladatelství, jako je vnitřní organizace a proces vzniku knihy, čerpání finančních podpor atd. Zároveň chci zasadit působení nakladatelství v rámci širšího společenského kontextu dle zaměření jeho knižní produkce s polemikou nad případnou zastupitelností jeho funkce kritického vydavatele několika stěžejních autorů (např. Franz Kafka a Karel Poláček).</p>	
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Analýza a popis problematiky nakladatelské praxe menšinových vydavatelských subjektů.	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod 2. Nakladatelství v současném kulturním kontextu a jejich funkce ve společnosti 3. Charakteristika českého knižního trhu mezi lety 1990 až 2016 4. Charakteristika Nakladatelství FK a jeho historie <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Historie nakladatelství 4.2. Postavení nakladatelství - porovnání s jinými úzkoprofilovými a obdobně zaměřenými 	

nakladatelstvími

4.3. Organizace a chod nakladatelství

5. Zaměření nakladatelství

5.1. Přehled produkce Nakladatelství FK v letech 1990-2016

5.2. Autoři - stručný přehled stěžejních autorů a jejich případné zastoupení jinými nakladatelstvími

5.3. Fenomén Kafka - přiblížení spletité historie vydávání Kafkových děl

6. Analýza vybraných problémů nakladatelské činnosti NFK

7. Závěr

8. Použitá literatura

9. Přílohy

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Ediční plány Nakladatelství Franze Kafky, webové stránky Společnosti Franze Kafky, osobní rozhovory s pracovníky Nakladatelství

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Deskriptivní metoda, kvantitativní a kvalitativní analýza produkce ve zkoumaném období

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

FINKELSTEIN, David a McCLEERY, Alistair: *Introduction to Book History*. 2. vyd. Routledge, 2012. ISBN 978-0415688062

Kniha slouží jako úvod do historie tištěné kultury, vývoje a postavení knihy ve společnosti a do současného nakladatelského trhu. Autoři se také zamýšlejí nad budoucím vývojem knižní kultury. Představují hlavní směry uvažování a témata tzv. book history studies.

HALADA, Jan: *Člověk a kniha*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-767-2.

Kniha je úvodem do nakladatelské činnosti, její problematiky. Autor rozebírá současné postavení knihy, ediční tvorbu a nakladatelské žánry.

HALADA, Jan: *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3

Encyklopedický slovník se základními informacemi o zhruba 700 českých nakladatelství působících v období mezi lety 1949-2006. Ke každému nakladatelství uvádí základní charakteristiky, údaje o ediční tvorbě, kmenových autorech či ilustrátorech.

PISTORIUS, Vladimír: *Jak se dělá kniha - Příručka pro nakladatele*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-516-2

Kniha přibližuje celý proces vydávání knih z technické stránky věci, redakční praxe a organizačních struktur práce v nakladatelství. Zároveň obsahuje i informace z ekonomické a právní oblasti vztahující se k vydavatelské činnosti.

ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2404-6.

Autoři představují historii českého knižního trhu od středověku až po současnost v kontextu obecně historickém a kulturním. Přibližují fungování jednotlivých segmentů trhu a hlavní instituce, jako jsou nakladatelství, knihkupectví a tiskárny, a významné osobnosti s nimi spojené.

ŠMEJKALOVÁ, Jiřina: *Knihy: (k teorii a praxi knižní kultury)*. 1. vyd. Brno: Host, 2000. ISBN 80-7294-005-8.

Kniha představuje základní směry myšlení o knize a knižní kultuře. Jednotlivé kapitoly se věnují vztahům knižní produkce a tržních mechanismů, které ovlivňují výrobu, distribuci a prodej knih v současném euro-americkém kontextu.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách)

za posledních pět let)

HAVLÍKOVÁ, Jaroslava. *Nakladatelství Meander*. Vedoucí práce Věra Brožová. Praha: PedF UK, obhájeno 2015.

LUKÁŠOVÁ, Barbora. *Profil současného nakladatele: Nakladatelství HOST*. Vedoucí práce Jan Halada. Praha FSV UK, obhájeno 2013.

SÝKOROVÁ, Kateřina. *Vydavatelství a nakladatelství - rozdíly a shody v předlistopadovém a polistopadovém období*. Vedoucí práce: Halada, Jan. Praha, FSV UK, obhájeno 2015.

Datum / Podpis studenta/ky

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

.....

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

10. Seznam příloh

Příloha č.1.: Logo Nakladatelství Franze Kafky (obrázek)

Příloha č.2.: Sídlo Nakladatelství Franze Kafky od roku 2004 do současnosti – po rekonstrukci. Foto: Archiv SFK (fotografie)

Příloha č.3: Ukázka z edice Dílo Franze Kafky (obrázek)

Příloha č.4: Ukázka z edice Spisy Karla Poláčka (obrázek)

Příloha č.5: Ukázka z produkce Nakladatelství Franze Kafky

Příloha č.6: Rozhovor s Danielou Uherkovou, programovou vedoucí a příležitostnou redaktorkou (rozhovor)

Příloha č.7: Rozhovor s Tomášem Chleběčkem, vedoucím odbytu (rozhovor)

Příloha č.8: Rozhovor s Haraldem Salfellnerem, majitelem nakladatelství Vitalis (rozhovor)

Příloha č.9: Přehled vydaných knih (seznam)

11. Přílohy

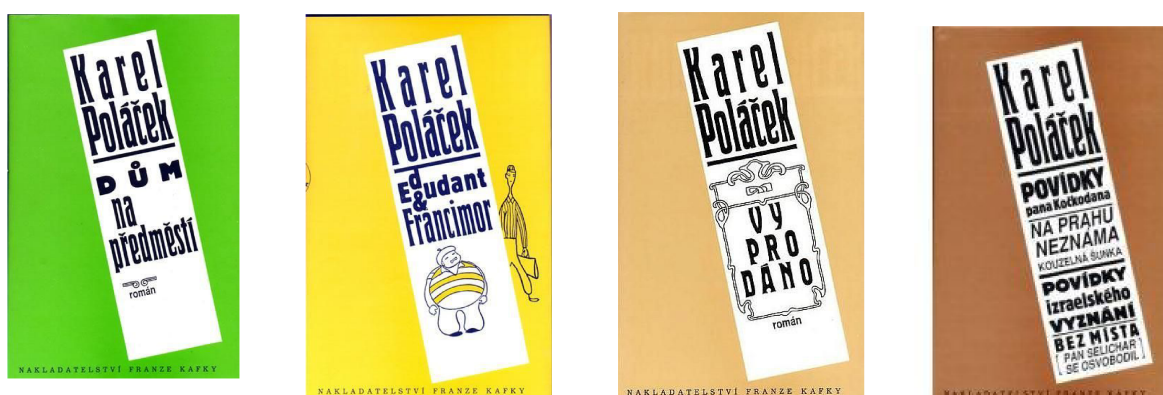

Příloha č.1. Logo Nakladatelství Franze Kafky

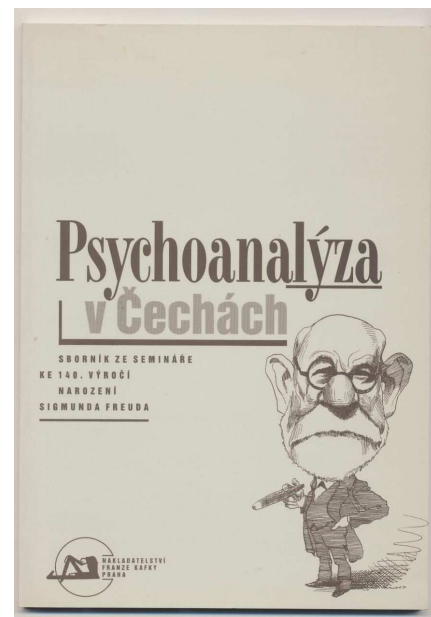
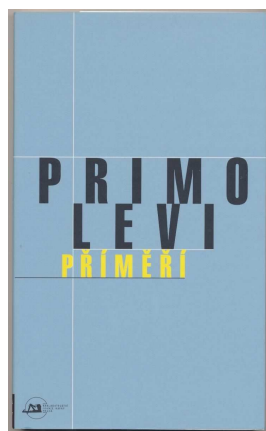
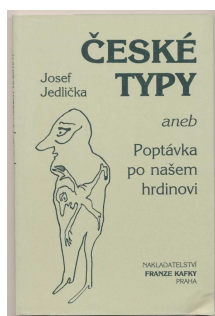
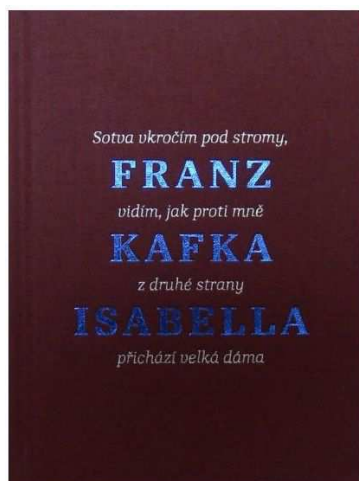
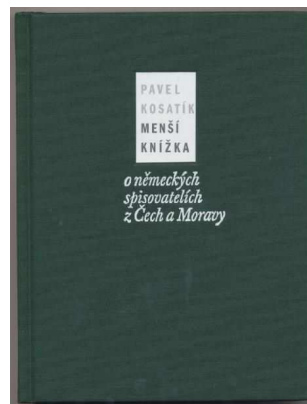
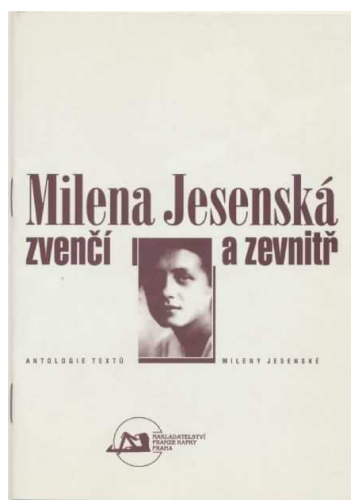
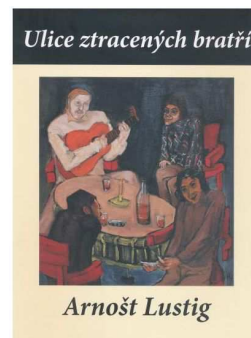
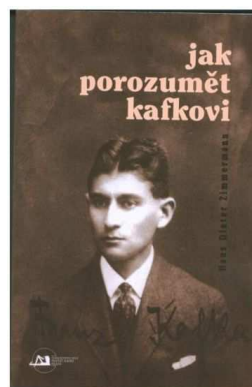
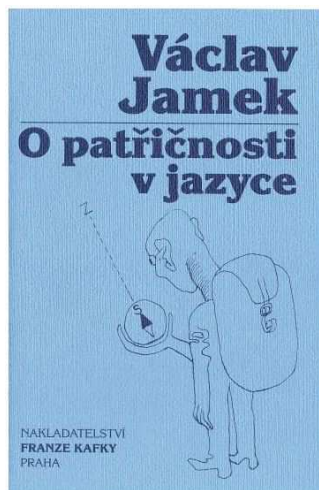
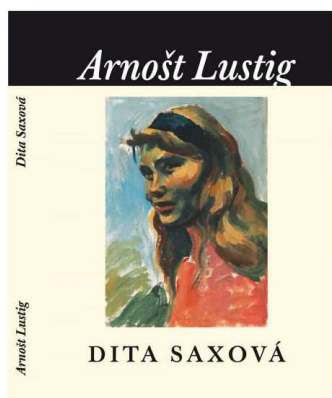
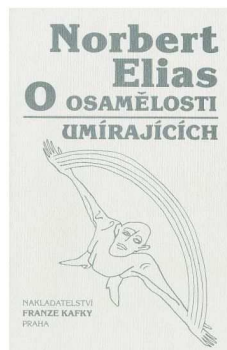
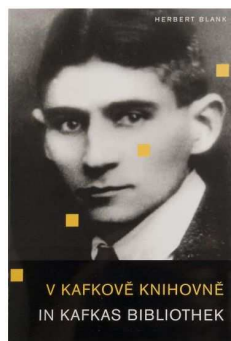
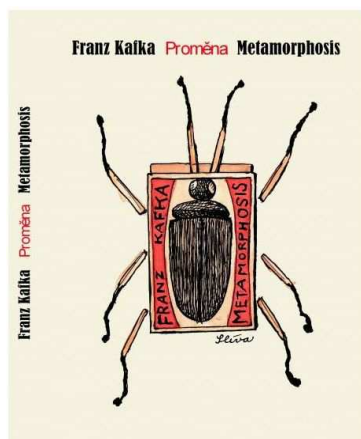

Příloha č.2. Sídlo Nakladatelství Franze Kafky od roku 2004 do současnosti. Foto: Archiv SFK

Příloha č.3: Ukázka z edice *Dílo Franze Kafky*

Příloha č.4: Ukázka z edice *Spisy Karla Poláčka*

Příloha č.5: Ukázka z produkce Nakladatelství Franze Kafky

Příloha č.6: Rozhovor s Danielou Uherkovou, programovou vedoucí a příležitostnou redaktorkou

DK: Kdy jste začala pracovat ve Společnosti Franze Kafky?

DU: Od roku 1994. Já jsem nastoupila na pozici kulturní program. Ale ono to nebylo tak ustálený tenkrát... byla ředitelka a dva lidi na program a zbytek personál. Čtyři lidi na zázemí, já a Honza Hančil a Marta Železná.

DK: Byla už tenkrát pozice odpovědná výhradně za nakladatelství?

DU: Nebyla. Po odchodu Honzy Hančila přišla Milena Masáková. A jelikož shodou okolností byla nakladatelskou redaktorkou, tak se ta pozice konsolidovala. Ona Marta Železná byla taky nakladatelskou redaktorkou v Československém spisovatelství. Milena dělala veškerou redakční práci. To bylo několik let velmi intenzivní. Si myslím, že v jednom člověku...

DK: Kdy jste se začínala podílet na přípravování knih?

DU: Ročenky jsem přebrala po odchodu Honzy. Nejdříve vycházeli jednou za půl roku, ale jak přibývalo práce s Centrem Franze Kafky, nebyl čas na takovou frekvenci.

DK: Na jaké knize jste spolupracovala jako na první?

DU: Sborníky ke konferencím. Na tom se ověřovaly možnosti nakladatelství. Začali se vydávat drobnější věci přátel Marty a Mileny a členů ediční rady. Jako přátel kvalitních autorů. Vydávali se "resty", které nemohly dlouho vyjít.

DK: Kdo rozhodoval o nových titulech k vydání?

Ediční rada. Ona fungovala od začátku a měla velké slovo. Marta si dlouho netroufla prosazovat žádný titul. To byla takový stará škola. První knihu ze sympatií si prosadila Babi hodinu Violy Fischerové. Ediční rada formálně stále existuje, ale přes deset let, ne-li víc, se již nesešla.

DK: Vytvářely se ediční řady?

DU: Ano. To je taky taková stará škola držet ty edice. Pak už se od toho upustilo...Všechny edice nebyly nosný. Tady se dopředu stanovily edice a ty se naplňovaly těmi tituly a některý měly problémy se naplnit. Např. Pražské hvězdné nebe. To si pamatuji, o tom se pořád mluvilo. To bylo o spisovatelích a to už nebylo jednoduché. Edici Člověk v zrcadle se podařilo naplnit.

DK: Vzpomenete si, v jakých podmínkách se přistoupilo k vydání Díla Franze Kafky?

DU: K tomu byla zvláštní ediční rada, která to dlouho připravovala. To byl precizní projekt u kterého se několikrát jednalo o použitých překladech, často to byl i diplomatický boj, komu co přenechat. Navíc jsme byli omezení finančně, i když nás Nadace Nova nás podporovala. Zpětně hodnoceno - na Poláčkovi se to celé vyzkoušelo. To nebylo tak komplikované, Spisy měly ediční radu složenou z bohemistů velkých jmen. Nebyly tam překlady a některá díla už byla vydaná. Milena to připravovala edičně, redakci dělali bohemisti z ediční rady, např. Doris Grozdanovičová. Na tom se zajíždělo, jak se to dá dělat v těch nových podmínkách a na základě toho se pak dalo stavět. Už bylo vyzkoušené, jak se organizuje soutěž na obálku, jak pracuje ediční rada, byla důvěra k nakladatelství. Z toho důvodu se Kafkovo dílo právě na začátku hned nevydávalo. Až v roce 1994 jsme to domluvily já, Milena a Marta. Pamatuji si ten večer, kdy jsem jsem

přišla z archivu na Strahově, kde mi půjčili do ruky Kafkovy originální dopisy a pak jsem
přišla do práce a říkala jsem, že to byl zvláštní zážitek a Marta hned začala s
organizováním celé věci. Konzultovalo se např. s Kurtem Krolopem, jestli by to šlo, kolik
by bylo svazků.... To by nikdo nevydal v devadesátých letech a ani teď. Paleta
germanistů se scházela zadarmo a seděli nad tím hodiny. Všechno vyvěřalo z nadšení to
zpřístupnit čtenářům. To opoznámkování v denících, křížové propojení odkazů, to je
neskutečná práce, která se podařila, protože na tom pracovala elita germanistiky.

DK: Jak to bylo s autorskými právy na Kafkovo dílo?

DU: Ono hodně se dojednávalo zadarmo. Ta doba tomu nahrávala, německá strana byla
vstřícná a přes Kurta Krolopa jsme získaly spoustu přátelských kontaktů. Například
korespondenci přátelům překládala Věra Koubová. Ta se přátelí s H. G. Kochem,
editorem kritického vydání u Fischer Verlag a ten dal kopie Kafkových rukopisů Věře
zadarmo. Všeobecně autorská práva hlídala Milena a je kolem této agendy spousta často
i nepříjemných sporů.

DK: Kdo nahradil paní Milenu Masákovou na pozici redaktorky?

DU: Paní Masáková odešla do důchodu a nahradila ji Markéta Hejná, ale na volné noze
z finančních důvodů již. Milena byla špička špiček redaktorsky. Ona je redaktorka, která
vedla Emila Hakla, Jáchyma Topola, největší prozaické autory současnosti. Myslím, že
byla mimořádná. A po Markétě Hejně už nikdo nepřišel a začala se redaktorská práce
zadávat externě.

**DK: Jak se podle vás proměnil proces přípravy knihy v Nakladatelství Franze
Kafky?**

DU: digitalizací se proměnil postup práce. Předtím se dělaly korektury na papíru, první
korektury, druhý korektury. Všechno se nosilo na papíru. Byl k tomu třeba technický
redaktor. Z tiskáren se to dokonce nosilo. Nyní se to posílá přes internet a korektury se
na PC dělají přímo do textu. Práce se zrychlila, zlevnila, ale je větší tlak na korektora.
Pozice redaktora je nutnost a když je to složitější text, tak měl být ještě jazykový korektor,
který text hlídá po gramatické stránce. A tady u nás se s ním nikdy nepracovalo. Milena
sama kontrolovala ty obrovitý svazky z Díla Franze Kafky, kde nebyl jazykový redaktor.

**DK: Jak se změnilo směřování Nakladatelství Franze Kafky po příchodu
Markéty Mališové?**

DU: V éře Markéty přebral výbor, ediční rada se nesvolávala. Od počátku už začaly
finanční problémy a nebyl tam ten tah, přeci jenom Markéta měla jiné školení... Ale
dokončilo se Dílo Franze Kafky. A Markéta začala své projekty. Ideou je, aby vycházely
menší knížky, takový výběry, a dvojjazyčný, aby to mělo větší prodejní potenciál. Stojí to
hodně také na ilustracích Jiřího Slívy.

**Jak vypadá postup při vydávání knížky, například Básní Victora Hadwigera, u
které jste byla redaktorkou?**

Já jsem to připravovala edičně. Dávala jsem dohromady, jak by se to mělo jmenovat, co
dát na obálku, spíš jsem to koordinovala, ve vlastním slova smyslu to byla spíš ediční
práce, když jsem něco nestíhala, tak sem to předala dál.
Typografii pak dělá Zdeněk Ziegler, na něj je spolehnutí a dává tomu tvář. On vytvoří
návrh a ten zbytek už dělala tiskárna.

DK: Jak dlouho trvá než knížka vyjde?

DU: Záleží na stavu rukopisu. Když jsou rukopis a podklady hotové, tak u nás je to tak tři čtvrtě roku až rok. To je taky zdržováno tím, co dalšího má ten odpovědný člověk na starosti. Na naše poměry je to normální, na nakladatelství, které by se tím živilo je to asi dlouho. A taky záleží na financích. Po dokončení rukopisu a grafiky se třeba čeká, aby byly peníze na tiskárnu.

Příloha č.7: Rozhovor s Tomášem Chleběčkem, vedoucím odbytu

DK: Kdy jste začal pracovat v Centru Franze Kafky?

TCH: V létě 2011. To bude sedm let. Před tím jsem tu pracoval od podzimu 2005 do roku 2007.

DK: Jaká je Vaše pozice?

TCH: Jsem zástupce ředitelky Centra Franze Kafky. Z Nakladatelství mám na starosti jen distribuci. A grantové žádosti, je-li třeba.

DK: Podílíte se nějak na procesu výroby knihy?

TCH: Spíše ohledně technických záležitostí jako je umístování kódů na přebaly. Typograf je často schopen umístit kód dovnitř, což je nepraktické pro distribuční účely. Na ediční plány nemám žádný vliv.

DK: Jak se knihy Nakladatelství Franze Kafky distribuují?

TCH: Máme dvě velkodistribuce - Kosmas a Euromedia. Příležitostná malodistribuce je v desítkách kusů. Kosmas na rozdíl od Euromedia, má ty malá knihkupectví v regionech, kde na vyžádání objednají třeba jeden kus. Takových titulů, které prakticky nebyli nikdy ve velkodistribuci, máme spousty, protože například Euromedia si berou na sklad jen stovky kusů.

DK: Kolik knih ročně NFK prodá?

TCH: Je to v řádech tisíců. A tady bych rozlišoval mezi klasickými knihami a publikacemi jako je brožované Vademecum, které jsou více obrátové. Je to tedy v řádech tisíců, což je v porovnání s jinými nakladatelstvími hrozně málo.

DK: Které tituly jsou nejprodávanější?

TCH: Tam jde o to, jestli z krátkodobého hlediska, například za rok od vydání nebo z hlediska dlouhodobého životního cyklu. To je pro nás totiž specifické. V dobrém i ve zlém. Nikdo nemá na skladě čtvrt století staré knihy jako my. Dlouhodobě je nejprodávanější Kafkovo dílo a Karel Poláček. Z krátkodobého hlediska jsou to knihy Jiřího Slívy.

DK: O které tituly je naopak menší zájem?

TCH: České verze brožovaných publikací, kde máme cizojazyčné verze. Pak je to esejistická řada Člověk v zrcadle. To jsou prodeje v jednotlivých kusech. Pak je také specifikum našeho nakladatelství, že my dost kusů od každé knížky rozdáme partnerským a spřízněným organizacím. Takže malá komunita čtenářů, která má tento úzký zájem, se ke knihám často dostane zadarmo. Například kniha Franz Kafka v Assicurazioni Generali Josefa Čermáka je velmi kvalitní kniha o Kafkově životě. Její potencionální čtenáři jsou často ve Výboru Společnosti Franze Kafky a knihu si opatří takto.

DK: Kdo jsou sponzoři vydávaných knih? V 90. letech to byly velké komerční subjekty jako TV Nova, Komerční banka, Česká spořitelna a další...

TCH: To už dnes není. My vydáváme částečně judaika, částečně germanika a částečně pragensie. Pokud jsou to judaika, tak žádáme o grant Nadační fond obětím holocaustu. Pokud je to kniha z německého prostředí nebo v německém jazyce, tak žádáme Česko-německý fond budoucnosti. Největší příspěvky z veřejných peněz máme od Magistrátu hl. Města Prahy. Ministerstvo kultury dává málo a v posledních letech jsme

neuspěli s žádnou žádostí. Pokud je to zaměření knihy jiné, tak žádámé soukromé podniky, v minulosti to byly firmy Reo Amos, Sigma...

DK: Jaká jsou podle Vás úskalí takto malého a úzkoprofilového nakladatelství?

TCH: Úskalí jsou obrovská. Pořád klesají náklady knih a zvyšují se výrobní náklady. Jednotková cena za knihu je poměrně vysoká. Ovšem nemyslím si, že by to byl trend jenom u nás. Zároveň máme úzkou cílovou skupinu.

Řekl bych, že je to celkově ekonomická udržitelnost. Původní nápad byl vytvořit ziskovou část Společnosti Franze Kafky, tenkrát byl ale provozní kapitál, který dnes není.

Propojení se Společností je ale důležité, protože bez ní by o nás lidé nevěděli - jak čtenáři, tak autoři knih. Částečně nás ale postihuje generační výměna a zájem o Kafku opadá. My se tento druh literatury snažíme propagovat v tom je naše veřejná služba.

DK: Myslíte, že velké nakladatelství by tuto produkci nezastoupilo?

TCH: Velká nakladatelství určitě, ale braly by to jako okrajovou záležitost. Ona to není ztrátová činnost. Téměř všechno, co se vydá je ziskové, protože třeba u těch méně prodávaných titulů jako těch z esejistické řády, byly finanční náklady vynaloženy před 20 lety, takže dnes všechny finanční zisky utržené za takto staré knihy bereme jako čisté. V takto dlouhodobém hledisku je korunová relece irelevantní. Všechno se změnilo, jen náš sklad se nemění.

DK: Jaké knihy by podle Vás mělo NFK v budoucnu vydávat? Není špatně, že si nechalo ujít příležitost vydat například beletristickou biografii Reinera Stacha?

TCH: Ono teď ani nemůžeme mluvit o ediční činnosti. Je to spíše příležitostná činnost, kdy se objeví šance na vydání knihy, využijeme jí. V 90. letech byl trh nenasycený. Teď je spousta let přesycený. V případě tak obsáhlého projektu jako Stachova trojdílná kniha, nemáme nikoho interního na redaktorskou práci a nemáme ani na to, aby jsme dozorovali externí spolupráci.

Příloha č.8: Rozhovor s Haraldem Salfellnerem, majitelem nakladatelství Vitalis

DK: Jaké jsou vaše nakladatelské začátky? Měl jste nějaké zkušenosti?

HS: Do Prahy jsem přišel circa roku 1989 a nakladatelství založil v roce 1993. Zkušenosti jsem vůbec neměl. Chtěl jsem dělat něco s literaturou, tak byl jsem mladý člověk a řekl jsem si “všichni něco dělají, tak taky něco dělej”. To jsem si řekl a Vitalis už existoval. Bez zkušeností. Bohužel. Protože za to se platí. Veškeré peníze, které jsem měl, jsem dal do první knihy Víno a medicína a o všechny jsem přišel. V češtině jsem vydal 20 000 kusů.

DK: Proč jste se rozhodl věnovat pražské německé literatuře?

HS: Protože to tu tenkrát nikdo nedělal. Už jako student jsem věděl stopy té kultury, tenkrát ještě na domech, kde fasády spadly, to je dneska všechno jinak, všechno je opraveno. Ale tenkrát ty stopy byly všude a pamětníci ještě žili. Měl jsem dost staré učitele. Pražská německá a židovská literatura to bylo samozřejmost, tohleto nevidět, to nešlo. Já literaturu vidím celkověji tvořený. Němci a češi tak odlišní nebyli, jak je napsáno. Měl jsem přístup k německé literatuře. Tenkrát jsem česky ještě nečetl a proto pro mě bylo bližší vydávat v němčině.

DK: Takže už od začátku jste se chtěl věnovat německojazyčným knihám?

HS: Ne, původně jsem chtěl vydávat v češtině, ale hned jsem viděl, že to nefunguje. Protože mladý nakladatel, který chce dělat knihy a nemá kontrolu nad produkcí, to neexistuje. Už u Vína a medicíny jsem viděl, že to nefunguje. Nemohl jsem posoudit, jestli je to kvalitní překlad. Zatímco v němčině jsem to poznal.

DK: A další jazyky? Viděl jste potenciál v turistech? Nebo to bylo šíření Kafky do různých jazyků?

HS: V Praze v 90. letech bylo ještě spousta německých návštěvníků. Praha byla po dlouhých desítkách let přístupná. Velká část turistů bylo z Německa. A to různého typu, odsunutí Němci, mladí lidé, židovští návštěvníci. Ti všichni prahu viděli jako domov. Ale to skončilo a přišly další garnitury: Rusové, Španělé, Čínané. A jako nakladatel musím reagovat na tyto změny.

DK: Kdy jste poprvé vidal od Kafky něco?

HS: První byl určitě Die Verwandlung v roce 1993. Pak Sigfried Morkowitz z Prague Post, skvělý překladatel, udělal ještě neprofesionálním způsobem překlad do angličtiny. A dneska je to významný překlad. A to byla první kniha v angličtině, kterou jsem vydal. Pan Morkowitz se pak ztratil, Prague Post taky neexistuje... Literatura ztrácí význam. Je to smutná věc. Kafka byl dlouho symbol pro modernu. Ale tahle generace je teď osmdesátiletá a vůbec se nezajímá o literaturu, knihy. Dělali jsme třeba Kafkas Wien a prezentovali jsme ten titul ve Vídni, v prestižní literární společnosti a já tam byl z publika nejmladší člověk. Takže to byl geriatrický klub.

DK: Polevil tedy zájem o Kafku?

HS: Určitě. Před desítkami lety mi jedna mladá lektorka řekla, že Kafka je už zastaralý a nemódní. Co k tomu říct. Určitě jsou jiné případy a já jsem rád, ale je to trend. Kafka je přitom úplně aktuální. Já jsem velký přítel tohoto spisovatele, ale to už neplatí pro většinu nových generací. Kafka je pražské dědictví a požaduje struktury a je škoda, že jsou to jen dvě tři nakladatelství, které se mu věnují a že jinak je to komerční pokus kasírovat turisty. Vydávat tuto literaturu potřebuje láska. Kafka dneska už velký kšeft, alespoň pro nás, není.

DK: Podle Encyklopedi českých nakladatelství z roku 2007 průměrně ročně vydáte 40 knih. Všimla jsem si, že nyní už takový počet není. Jaký je aktuální průměr? Proč došlo k poklesu?

HS: Určitě je to míň než to bylo v devadesátých letech, ale ty knihy jsou teď lepší než tenkrát. My produkujeme spoustu věcí v různých jazycích třeba i na vídeňský trh. My se snažíme dostat naše knihy do Rakouska, do Německa. Pár titulů (třeba Marie Terezie) jsou přeloženy i do češtiny. Ale my jsme největší český exportér knih do zahraničí. My jsme pražská firma. Loni jsme vydali v průměru deset až dvacet titulů. Každou jazykovou mutaci bereme jako samostatný titul, protože přizpůsobujeme realie čtenářům. Českému čtenáři například nemusíme vysvětlovat co je Jihlava, zatímco španělskému ano. Tady redaktor zasáhne do textu a upraví ho specifikům čtenáře.

DK: Větší odbyt tedy máte u nás nebo v Německu, Rakousku?

HS: Každý titul je jiný. Třeba titulu Elizabeth dělaného výslovně pro vídeňský trh, jsme prodali v čínštině daleko více v Praze než ve Vídni. Musíme sledovat, kde se nám knihy prodávají nejvíc. Praha a Víden jsou naše nejdůležitější města.

DK: Jak byste definoval vašeho čtenáře?

HS: Každý titul má jiného čtenáře. Ale my se snažíme nemít jenom staré čtenáře, staří čtenáři moc nekupují, čtenářství upadá, dneska máme daleko méně času, jsme více zaměstnaní a to právě chápal Kafka, jaký je člověk robot. Když vydáváme knihu, tak na čtenáře nemyslím. Já můžu dělat jen to, co pro mě osobně je vzácné. Pro mě je dneska daleko důležitější než dřív mít ne jen prodejnou knihu, ale vzácné věci jako například rejstříky. Takový rejstřík zabere i 500 hodin práce. Já se dívám na moje syny a na to, co má smysl dělat. A pokud si to nenajde čtenáře, tak ať to zanikne.

DK: K provozním procesům.. Nové tituly vybíráte vy?

HS: Ano, já na základě svého vkusu a zkušenosti.

DK: Kolik máte stálých zaměstnanců a kolik externích?

HS: Soustu věcí řešíme externě, všechny překladatele, například. Takový titul má víc korekturních čtení. Většinou je to kolem deseti lidí. Typografa máme "v domě", dříve jsme to zadávali externě, ale ta úroveň byla mizerná.

DK: Jaké jsou průměrné náklady knih?

HS: Většinou neděláme pod tisíc, protože to by se ekonomicky nevyplatilo, takže 2-3 tisíce. Třeba barevné publikace jsou dost nákladné investice, takže musíme je tisknout třeba všechny najednou a více jazykových překladů od jednoho titulu vychází třeba v 10-15 tisíc kusech. My tiskneme všechno v Čechách a většinou v Českém Těšíně.

DK: Pracujete nějakým způsobem s marketingem? Zadáváte reklamy, pořádáte veřejná čtení?

HS: Máme tolik práce a úspěchu, pokud to můžu říct, že na marketing ani nemáme čas. Marketing je pro mě navíc negativní výraz. Já vám musím něco prodat, a proto vám něco řeknu... To ne. Nás si zákazníci většinou sami najdou. Ale vím, že je to staromódní názor. Reklama v tisku se pro knižní produkci třeba vůbec nevyplatí. Rozesíláme jen recenzní výtisky a internet hraje víc a víc velkou roli pro nás. My máme multijazyčnou webovou stránku.

1991

Franz Kafka: Aforismy

Jaroslava Vondráčková: Kolem Mileny Jesenské

Kolektiv: Co v učebnicích chybělo, O německy psané literatuře v českých zemích

1992

Zdeněk Urbánek: Ztracená země

Josef Jedlička: České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi

Radoslav Nenadál: Tudy chodil K.

1993

Emanuel Frynta: Zastřená tvář poezie

Jan Lukas: Amerika according to Kafka

Jan Lukas: Amerika nach Kafka

Josef Jedlička: Poznámky ke Kafkovi

Kolektiv: Antisemitismus v posttotalitní Evropě

Kolektiv: Anti-semitism in posttotalitarein Europe

Kolektiv: Jiří Langer - 50 let

Viola Fischerová : Babí hodina (bibliofolské)

1994

Karel Poláček: Podzemní město

Karel Poláček: Lehká dívka a reportér

Karel Poláček: Dům na předměstí

Karel Poláček: Edudant a Francimor

Karel Poláček: Okresní město

Karel Poláček: Hrdinové táhnou do boje

Karel Poláček: Vyprodáno

Max Brod: Život plný bojů

1995

Karel Poláček: Povídky pana Kočkodana

Karel Poláček: Michelup a motocykl

Milena Jesenská: Mileniny recepty

Viola Fischerová: Babí hodina

1996

Gershom Scholem: Davidova hvězda
Karel Poláček: Hráči
Karel Poláček: Muži v offsidu
Kolektiv: Kafka a Praha
Kolektiv: Kafka and Prague
Kolektiv: Kafka und Prag
Kolektiv: Kafka e Praga
Kolektiv: La Prague de Kafka
Marie Jirásková: Stručná zpráva o trojí volbě
Milena Jesenská: Zvenčí a zevnitř
Martin Buber: Názory

1997

Boris Mědílek: Bibliografie Karla Poláčka
Egon Hostovský: Sedmkrát v hlavní úloze
Egon Hostovský: Tři noci - epidemie
Kolektiv: Evropa očima Čechů
Franz Kafka: Proces
Franz Kafka: Zámek
Franz Kafka: Deníky 1909 - 1912
Christoph Stölzl: Kafkovy zlé Čechy
Karel Poláček: Hlavní přelíčení
Kolektiv: Psychoanalýza v Čechách
Ruth Klügerová: Poslední stanice život

1998

Franz Kafka: Deníky 1919-1923
Karel Poláček: Hostinec U kamenného stolu
Karel Poláček: Kniha fejetonů
Norbert Elias: O osamělosti umírajících
Ondřej Fibich: Pasovské elegie
Siegfried Kapper: Pohádky přímořské
Václva Jamek: O patřičnosti jazyka

1999

Donald A. Prater: Jak znějící sklo
Franz Kafka: Povídky I.
Franz Kafka: Deníky z cest
Franz Kafka: Dopisy Felici
Karel Poláček: Paralipomena

Karel Poláček: Soudničky

2000

Emanuel Frynta, Jan Lukas: Praha-domovské město Franze Kafky

Emanuel Frynta, Jan Lukas: Kafka lebte in Prga

Karl Kraus: Sidonie Nádherná

Kolektiv: Kafkova zpráva o světě

Max Brod: Franz Kafka. Životopis

Primo Levi: Příměří

Kolektiv: Pomník Franzi Kafkovi

2001

Franz Kafka: Dopisy Mileně

Karel Poláček: Bylo nás pět

Karel Poláček: Povídky, sloupky, fejetony

Karel Poláček: Úvahy, korespondence, deník z roku 1943

Libuše Moníková: Eseje o Kafkovi

Martha Robert: Sám jako Franz Kafka

Pavel Kosatík: Menší knížka o německých spisovatelích z Čech a Moravy

Robert Piesen: Monografie

2003

Franz Kafka: Povídky II.

Franz Kafka: Povídky III.

Ruth Bondyová: Mezi námi řečeno

2004

Marek Nekula: „... v jednom poschodí vnitřní babylonské věže...”/ Jazyky Franze Kafky

Herbert Blank: V Kafkově knihovně. In Kafkas Bibliothek

Hans-Gerd Koch: Setkání s Franzem Kafkou. Vzpomínky současníků.

Franz Kafka: Nezvěstný

2005

Gustaw Herling-Grudziński: Stránky z deníku psaného v noci

Franz Kafka: Dopisy rodině

Josef Čermák, Juan Eduardo Fleming: Pražské vademecum Franze Kafky

2006

Ruth Bondyová: Rodinné dědictví
Arnošt Lustig: O literatuře

2007

Franz Kafka: Dopisy přátelům a jiná korespondence
Petr Ginz: Návštěva z pravěku
Kolektiv: Kafka a Čechy

2008

Ruth Bondyová: Boží hody
Arnošt Lustig: Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou
Arnošt Lustig, Markéta Mališová: O ženách

2009

Hans Dieter Zimmermann: Jak porozumět Kafkovi
Arnošt Lustig: Neslušné sny
Arnošt Lustig: Zpověď
Arnošt Lustig: Ulice ztracených bratří
Jan Novák: Za vodou. Šest rozhovorů.
Arnošt Lustig: Miláček
Viera Glosíková: Když se mnou nejsi ty...

2010

Arnošt Lustig: Démanty noci
Arnošt Lustig, Markéta Mališová: O spisovatelích
Sborník Franz Kafka, Jorge Luis Borges
Ruth Bondyová: Potulné kořeny
Arnošt Lustig: Dita Saxová

2011

Arnošt Lustig: Propast
Josef Čermák: Franz Kafka v Assicurazioni Generali
Radovan Menšík: Moucha v kleci

2012

R.M. Rilke, E. Mitterer: Přelož prosím vůni růží

2013

Franz Kafka: Leopardi v chrámu
Franz Kafka: Proměna s ilustracemi Jiřího Slívy
Eva Erbenová, Markéta Mališová: Život Evy L.

2014

Franz Kafka: Isabella
Kurt Krolop: O pražské německé literatuře

2015

Franz Kafka: Dopis otci

2016

Victor Hadwiger: Básně

2017

Jiří Slíva: Můj šálek Kafky